

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmail Cem KARADUT

FEDERASYON/KONFEDERASYON SAPAĞINDA AVRUPA BİRLİĞİ: AVRUPA
BİRLİĞİ'NİN ULUS-ÜSTÜ YAPISINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Danışman
Yard. Doç. Dr. Faruk ATAAY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2009

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmail Cem KARADUT

FEDERASYON/KONFEDERASYON SAPAĞINDA AVRUPA BİRLİĞİ: AVRUPA
BİRLİĞİ'NİN ULUS-ÜSTÜ YAPISINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Danışman
Yard.Doç.Dr.Faruk ATAAY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2009

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. Avrupa Ülkeleri Arasında ‘İşbirliği’ne Doğru.....	3
2. Avrupa Birliği’ne Giden Süreçte Siyasal Birlik Düşüncesinin Uygulama Alanı Buluşu.....	9
2.1. Roma Antlaşması.....	11
2.2. Tek Avrupa Şartı.....	14
2.3. Maastricht ve Sonrası.....	18
2.3.1. Maastricht Antlaşması.....	18
2.3.2. Amsterdam Antlaşması.....	24
2.3.3. Nice Antlaşması.....	25
2.4. Avrupa Anayasası Tasarısı ve Lizbon Antlaşması.....	27
2.4.1. Avrupa İçin Bir Anayasa.....	28
2.4.2. Lizbon Antlaşması.....	36
3. Avrupa’daki İktisadi ve Siyasal Bütünleşmeyi Açıklayan Kuramlar.....	41
3.1. Yeni İşlevselcilik (Neo-Functionalism).....	42
3.2. Hükümetlerarasıcılık (Intergovernmentalism).....	44
3.3. Çok Katmanlı/Düzlemli Yönetişim (Multi-Level Governance).....	47
3.4. Avrupalılaşıma (Europeanization).....	52
3.5. Yeni Kurumsalcılık (New Institutionalism).....	59
3.6. Sosyal İnşacılık (Social Constructivism).....	61
4. Avrupa Birliği’nin Siyasal Yansımaları.....	64
4.1. Ulus-Üstü Devlet Dizgeleri: Konfederalizm ve Federalizm.....	64
4.2. Halihazırda Konfederal Olan Avrupa Birliği.....	68
4.2.1. Siyasal Örgütün Kuruluşu.....	68
4.2.2. Siyasal Yapılanma.....	69
4.2.3. Yurttaşlara Doğrudan Etki.....	70
4.2.4. Ortak Bütçe.....	70
4.2.5. Uluslararası Kişilik ve Dış İlişkiler.....	71

4.2.6 Yetki Paylaşımı	71
4.2.7. Ayrılma Hakkı.....	72
4.3. Federal Avrupa'nın Yansımaları.....	73
4.3.1. Genişleme ya da Belli Üye Ülkelerin Bir Araya Gelmesi	74
4.3.2. Hukuk Düzeni	75
4.3.3. Ortak Para Birimi	76
4.3.4. Avrupa Vatandaşlığı.....	76
4.3.5. Askeri Yeti.....	77
4.4. Çağcıl Bir Konfederal Dizge Olarak Avrupa Birliği	77
SONUÇ	80
KAYNAKLAR.....	82
Ö Z G E Ç M İ Ş.....	88

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Üye Ülkelerin Anayasa Taslağı'na Tepkileri	35
Tablo 2: Avrupa Birliği'nin Antlaşmalar Tarihi.....	39
Tablo 3: Bütünleşme Kuramlarının Üç Evresi	41
Tablo 4: Tip I ve Tip II Yönetişimin Özellikleri.....	50
Tablo 5: Avrupalılaşmaya Ulusal ve Bölgesel Düzlemde Verilen Tepkiler.....	55
Tablo 6: Ulus-üstü Siyasaların Ulusal ve Bölgesel Düzeye Aktarımı.....	57
Tablo 7: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar	64
Tablo 8: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar.....	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:Avrupa Birliği'nin Dayandığı Sütunlar.....	20
Şekil 2: Avrupa Birliği Siyasa ve Siyaseti'nin Katmanları.....	48
Şekil 3: Avrupalılaşma ve Avrupa Bütünleşmesi.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
bkz.	bakınız
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Alanı
EMU	Avrupa Para Birliği (<i>European Monetary Union</i>)
En1	Avrupalılaşma 1
En2	Avrupalılaşma 2
En3	Avrupalılaşma 3
EI	Avrupa Bütünleşmesi (<i>European Integration</i>)
GATT	Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
HTP	Yatay Siyasa Aktarımı (<i>Horizontal Policy Transfer</i>)
VTP	Dikey Siyasa Aktarımı (<i>Vertical Policy Transfer</i>)

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın kapağında sadece yazarın ismi görünse de, yazılı metnin arkasında, onu olanaklı kılan pek çok kişi bulunmaktadır: İlkın, araştırma yöntemleri derslerinde öğrencisi olduğum, sevgili hocam **Doç. Dr. Metin Özuğurlu** çalışmanın adını koymam ve içeriğini belirlememde bulunduğú yardımlarla, benimle birlikte, tezin ‘kurucu babası’ olmuştur. Sonrasında, değerli hocam **Yard. Doç. Dr. Sonay Bayramođlu Özuğurlu** ile birlikte çalışma, tez olma yolunda önemli yol katetmiştir. Değerli hocam ve bu tezin danışmanı **Yard. Doç. Dr. Faruk Ataay** ile birlikte tez sonuca ulaşmıştır. Tez jürisi üyeleri **Doç Dr. Erol Esen** ve **Prof. Dr. Esra Çayhan**, tezin konusu itibariyle, yalnızca tez yazım sürecinde değil, diğer zamanlarda da bilgilerinden yararlandığım değerli hocalarımdır.

Bu tezin ortaya çıkmasını olanaklı kılan manevi desteklerin başındaysa annem **Şerife Karadut**, babam **Ali Karadut** ve ablam **Dr. Asu Perihan Karadut** gelmektedir. Bunun yanında, bana her daim güvenen, sevdiğim ve önemsedığım arkadaşlarımmın da teze katkıları büyüktür ki burada özellikle, **Mehmet Aslan** ve **Ahmet Yazar**’ın isimlerini anmak istiyorum.

Tezin ilk sözünde; değerli hocalarıma, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi ifade etmekten mutluluk duyuyorum.

İsmail Cem Karadut

ÖZET

II. Dünya Savaşı'nın ertesinde, Batı Avrupa ülkelerince başlatılan iktisadi ve siyasal bütünleşme süreci, karmaşık ve gelişmiş bir siyasal ve kurumsal yapıya sahip olan Avrupa Birliği'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İlkın, bu çalışmada, Avrupa'daki iktisadi ve siyasal bütünleşme süreci, onu açıklamaya ve anlamaya yönelik kuramlar ve ilgili normatif metinler ile birlikte ele alınmıştır. İkincisi, bu çalışma söz konusu bölgesel bütünleşme sürecinin bir ürünü olarak, Avrupa Birliği'nin siyasal dizgesi üzerine bir 'tanı' koymak amacındadır. Bunu yaparken, siyaset bilimi yazınında ulus-üstü devlet yapılanmalarını tanımlamak için kullanılan, öne çıkan iki terim olan federalizm ve konfederalizm göz önüne alınmıştır. Diğer bir deyişle, Avrupa Birliği'nin siyasal ve kurumsal yapılanması federalizm/konfederalizm ayrımı aracılığıyla, bütünleşme süreci bağlamında incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Federalizm, Konfederalizm, Avrupa Birliği, Bölgesel Bütünleşme

**THE EUROPEAN UNION AT THE CROSSROADS OF FEDERALISM
AND CONFEDERALISM: AN EVALUATION OF THE EUROPEAN
UNION'S SUPRANATIONAL STRUCTURE**

ABSTRACT

The economic and political integration process, initiated by Western European countries in the aftermath of World War II, has paved the way for the European Union, which is possessed of a complex and advanced political and institutional structure. Firstly, in this work the economic and political integration process in Europe is discussed with regard to the theories towards explaining and understanding it and relevant normative texts. Secondly, this work is intended to make a 'diagnosis' on the European Union's political system, as a product of the regional integration process in question. In doing this, federalism and confederalism, which are two prominent terms employed in political science literature to define structures of supranational state, are taken into account. In other words, the political and institutional edifice of the European Union is examined through the federalism/confederalism dichotomy within the context of the integration process.

Key Words: Federalism, Confederalism, the European Union, Regional Integration

GİRİŞ

20. Yüzyılın en önemli bölgesel bütünleşme hareketlerinden birisi olarak görülen Avrupa Birliği, iktisadi ve siyasal bütünleşmeye yönelik etkinlikleriyle birlikte, kurumsal yapısıyla da siyaset biliminin ilgi alanına girmiştir. Bu bağlamda, “Federasyon/Konfederasyon Sapağında Avrupa Birliği: Avrupa Birliği’nin Ulus-üstü Yapısına Dair Bir Değerlendirme” adlı bu tez, birliğin siyasal yapısını, siyaset bilimi terminolojisiyle ele almaya yönelik bir çalışmadır.

Siyaset bilimi terminolojisinde, ulus-üstü siyasal dizgeler için geçen klasik iki terim olan konfederalizm ve federalizm, Avrupa Birliği’nin ulus-üstü yapısının tanımlanması için kullanılan iki ‘rakip’ açıklayan olarak ele alınmıştır: Belirgin ve basit neden-sonuç ilişkilerinin varlığıyla, doğa bilimlerinde bir varsayım (hipotez) oluşturulduğunda, onu olumsuzlayan, geçerliliğini ortadan kaldıran bir karşıt varsayım (*null* hipotez) da ortaya konmaktadır. Sosyal bilimlerdeyse, bu, çoğu zaman mümkün değildir. Sonucu doğuran nedenler birden çok olmakla birlikte; sosyal gerçekliğin doğası da coğrafi, iktisadi, siyasal, tarihsel, kültürel ve diğer birçok bağlama göre değişmektedir. Buna koşut olarak, çalışmada birbiriyle yarışan ve aynı anda varola(bile)n tanım, terim, kavram ve olgular değerlendirilip bunların arasından öncelik tanınanlar olmuştur: ‘hükümetlerarası Avrupa’, ‘ulus-üstü Avrupa’, ‘hükümetler aşırı Avrupa’, ‘çok düzlemlili yönetimin Avrupa’sı’, ‘bir rejim olarak Avrupa’, ‘bir ilişkiler ağı olarak Avrupa’ gibi tanımlar, konfederal ve federal genellemelerinin semsiyesi altına alınmış; buradan yola çıkılarak, Avrupa Birliği’nin çağdaş siyasal yapılanmasına değgin bir kavramsallaştırmaya gidilmiştir.

Sözü edilen böyle bir değerlendirme öngörülmekle, tezde kullanılan araştırma yöntemi şöyledir: Tez, araştırma türleri içerisinden, betimleyici araştırma ulamına girmektedir: Avrupa Birliği’ne değgin çok ve önemli çalışmalar yapılmış ve büyük (*grand*) ve orta (*mezo*) ölçekli kuramlar inşa edilmiştir. Tez, betimleyici araştırmanın özellikleriyle koşut olarak, bu kuramların bir değerlendirmesini yapma ve hangi açıklama biçiminin daha doğru olduğunu gösterme amacındadır. Tez için öngörülen veri toplama teknikleriyse, nitel yöntemle uyumludur: ‘İlgili yazının taranması’ ve ‘varolan verilenlerden yararlanmak’ söz konusu görüngünün açıklanması ve anlaşılması için ‘istihdam’ edilmektedir.

Yukarıdaki bu açıklamalardan sonra, tezin bölümlerini ve bölümlerde anlatılanları özetlersek: Birinci bölümde; günümüzde Avrupa Birliği biçimini alan, Avrupa'daki işbirliği ve bütünleşme hareketiyle ilgili tarihsel boyut ele alınmış, 'zaman' tezin odaklandığı tarihsel kesitin başına taşınmıştır: 1950'lerden günümüze.

İkinci bölümde; Avrupa Birliği'nin hukuki, iktisadi ve siyasal yapısını biçimlendiren normatif metinler olarak ilgili uluslararası antlaşmalar; ortaya çıkış koşulları, biçim ve içerikleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölüm, Avrupa Bütünleşmesi'ni anlamaya ve açıklamaya çalışan kuramlara ayrılmıştır. Bu kuramlar, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi yazınından kuramlar olmakla birlikte, bölgesel bütünleşme üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu kuramlar için de, oluşturuldukları tarihsel kesit dikkate alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise; önceki bölümlerde anlatılanların ışığında, çağdaş Avrupa Birliği'nin siyasal dizgesine ilişkin bir 'tanı' ortaya konulmuştur: Diğer bir deyişle, söz konusu siyasal yapılanmayı en iyi açıklayan kavram ortaya konulmuş ve değerlendirilmiştir.

1. Avrupa Ülkeleri Arasında ‘İşbirliği’ne Doğru

Avrupa, sadece bir kıta olmanın ötesinde, birçok düşün dizgesine dayanan bir değerler bütünüdür. Bir değerler bütünü ki, bugün yerkürede, çağcıl ve demokratik olarak nitelendirilen siyasi örgütlenmeler düşün ve eylem dağarlarını Avrupa’dan çıkarmaktadır: Avrupa, [çoğulcu] demokrasinin, [evrensel] insan haklarının, sendikal örgütlenmenin, sivil toplumun ve hatta önde gelen sanat ve yazın akımlarının anavatanıdır. Bu bakımdan, Avrupa’nın manevi sınırları kıtanın bize gösterdiğinden daha büyüktür.

Avrupa’yı maddi sınırları içerisinde ele aldığımızda¹, yukarıda bahsedilen değerler dizgesine kaynaklık eden kıtada [siyasi] bir birlik düşüncesi Roma İmparatorluğu Dönemi’ne değin gitmektedir. Bununla birlikte, başlangıcı 1648 Westphalia Barışı’na dayanan seküler, katılımcı, haktanır uluslararası ilişkiler bağlamında bir ‘birlik’ düşüncesi, 18. yüzyıldan itibaren dillendirilmeye başlamıştır. Muhafazakar kuramın ünlü filozofu **Edmund Burke** (1729-1797), “*Hiçbir Avrupalı, Avrupa’nın herhangi bir yerinde, büsbütün bir sürgün olamaz!*”², ünlü Fransız şair ve romancısı **Victor Hugo** (1802-1885) 1869 Paris Barış Kurultayı’nda, “*Büyük Kara Avrupası Kıtası istiyoruz. Avrupa Birleşik Devletleri istiyoruz!*” ve 20. yüzyılın önemli siyasi kişiliklerinden biri olan **Winston Churchill** (1874-1965) II. Dünya Savaşı’nın hemen ardından 1946’da, “*Bir Çeşit Avrupa Birleşik Devletleri*” derlerken, Avrupa’ya değgin bu tarihi dileği ve tasarımı dile getirmektedirler³.

Farklı dönemler ve bağlamlarda dile getirilmekle birlikte, bu üç ifadenin ortak ana gerekçelerinden en önemlisi Avrupa kıtasında barışa duyulan gereksinimdir: 30 Yıl savaşı, 100 Yıl Savaşı, bütüncül savaşın ilk örneği I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi sonucu maddi ve manevi yıkım olan olayların eski kıtada böylesi bir isteğe temel oluşturdukları açıktır. Ne var ki, Avrupa’da iktisadi ve buna bağlı olarak siyasi oluşumların tarihinde savaş başat etmemdir⁴: Keskin bir kopuş olmasa da, Ortaçağ iktisadını, 19. yüzyıldaki modern kapitalist örgütlenmeye öncüllük edecek 17. ve 18. yüzyıl iktisadından ayıran en önemli şey merkantilizmdir, ki ulusal sınırların altını çizen, uluslararası dizgede

¹ ‘Maddi sınırlar’ coğrafi anlamda Avrupa’ya atıfta bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu’nun, Fas’ın Avrupa Topluluğu’na giriş başvurusunu reddedişinin gerekçesinde de bu yatmaktadır: Kıta’da toprak sahibi olmak. Bununla beraber, siyaset bilimci **Johan P. Olsen**, ‘Avrupa’dan, Avrupa Birliği ve Üye Ülkeleri anlamaktadır.

² Nicolae Paun, “About European Values in a Global World”,

http://ec.europa.eu/education/programmes/ajm/conf07/paun_en.pdf (Erişim Tarihi: 06.03.2009)

³ John Pinder (a), **The European Union: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2001, s. 4

⁴ Herbert Heaton, **Avrupa İktisat Tarihi**, Çev. M. Ali Kılıçbay-Osman Aydoğuş, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s. 192

ulus-devletlerin belirmesinin önünü açan bu iktisadi akım ve örgütlenme, Avrupa ülkeleri arasındaki savaşları da tetiklemiştir.

Merkantilizm, o güne değin aşağılanan tüccar sınıfın iktisadi güçlenişini ve dolayısıyla toplumsal ve siyasi itibarının artışıyla açıklamakla birlikte, izleyen şu temel iktisadi özelliklere sahiptir: İlkin, **Adam Smith**'in (1723-1790) deyişiyile merkantil iktisat, dünyadaki kaynakların sınırlı olduğunu öngörür. Bu yüzden dışsatım arttırılmalı, dışalımın mümkün olan en az düzeye çekilmelidir ki ülke kaynaklarının iktisadi değeri yerini bulsun, dışsatımla birlikte gelen mali gönenç dışalımın dışarıya çıkmasını⁵. Buna ek olarak, [siyasal sınırları belli ve korunaklı⁶] ülkedeki madenlerin çıkarılması, işlenmesi ve bunlar aracılığıyla bir değer birikiminin sağlanması, merkantil iktisadın önem attığı konulardandır. İkincisi, ülke nüfusunun artması önemlidir ki emeğin daha güçlü, dinamik fakat ucuz olmasının olanaklılık koşulu sağlansın. Üçüncü olarak, merkantil iktisat ülke içindeki bölgeler arası geçişlerdeki resim ve harçların kalkmasına; diğer bir deyişle, feodal siyasi ve iktisadi düzenin bu kılığının da tarih olmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte ve yukarıda sayılanların önemli bir sonucu olarak, standart ölçü birimlerinin yanında, ülkenin bütünü için tek bir nakit sistemi getirilmeye başlanmış, yollar ulusal bir plana uygun oluşturulmuş, yerel loncalar ve kent yönetimlerinin iktisadi hayata yönelik düzenlemeleri birleştirilerek tek bir hale getirilmiştir. Nihayetinde merkantilizm, Avrupa ülkeleri arasındaki rekabetin boyutunun dini temelden çıkıp maddi, dolayısıyla iktisadi nedenlere dayanmasına da neden oluşturmuş; paradoksal olarak, artan savaş giderleri bu iktisadi örgütlenmenin getirisiyle karşılanmaya çalışılmıştır.

Sıralanan bu özelliklerinin yanında, Avrupa'da her ülkenin merkantilizme tepkisi aynı olmamıştır. Özellikle İngiltere ve Hollanda'da söz konusu iktisadi örgütlenme güçlü bir şekilde benimsenirken; Portekiz, İspanya, Almanya gibi ülkelerde bunun tersi gerçekleşmiştir. 18. yüzyılın sonlarında bir Fransız'ın tanıklığı hem Hollanda'daki hem de Avrupa genelinde olan ve oluşacak iktisadi, sosyal ve siyasi hayattaki dönüşümü kısa ve etkili bir biçimde anlatmaktadır: *“Başka hiçbir ülkede ticaret mesleği Hollanda'da olduğu kadar değerli sayılmamaktadır. Burada tüccarlık şerefli bir iş sayılmakta ve tüccara Cumhuriyetin temel direklerinden biri olan bir sınıfın üyesi olarak bakılmaktadır. Devlet içindeki şerefli ve yüksek görevlerin yolu ona açıktır. Soylu ailelerle evlilik bağları kurabilir ve devlet görevlerinde çok*

⁵ Server Tanilli, **Uygurlık Tarihi**, Adam Yayınları, İstanbul, 2002, s. 93-94

⁶ Merkantilizmin ulus-devletin oluşumuna birincil katkısı budur denebilir.

yüksek olan bu ailelerin içine girmekle birlikte, çocuğunu tüccarlık kariyerine uygun olarak eğitebilir.”⁷

Söz konusu yüzyıllardaki bu iktisadi ‘kıpırdanma’, toplumsal ve siyasal hayatın tüm veçhelerini esaslı bir şekilde etkileyecek, değiştirecek ve dönüştürecek bir fırtınanın da habercisidir: Avrupa’da 19. yüzyıl, teknolojik ilerlemenin eşlik ettiği müspet bilimlerdeki atılımın, Büyük Buhran’a kadar etkili olacak vahşi kapitalizmin, bu kapitalizme karşı gerçekleşen işçi örgütlenmesinin ve işçi devrimlerinin yüzyılıdır. **Karl Polanyi** “Büyük Dönüşüm” adlı kitabında, 19. yüzyılın ‘piyasa ekonomisi’nin doğduğu, para, toprak ve emeğin metalaştığı, dahası, iktisadın yalnızca sosyal bir kılıf olmaktan çıkıp ayrı bir düzen olarak belirmediğini söylemektedir⁸. Yine 19. yüzyılda ‘sıçraması’nı yapmış Sanayi Devrimi⁹, merkantil iktisada verilen çeşitli tepkilerden doğan ülkelerarası farklılığı arttırmakla kalmayıp kent ve kırsal arasındaki farkı da derinleştirmiştir. Dahası, Sanayi Devrimi’yle birlikte ki [Avrupa ile yerkürenin diğer kıta ve ülkelerinde] bölgelerarası gelişmişlik olgusu hissedilir biçimde ortaya çıkmıştır¹⁰. Kömür ve diğer madenlerin bulunduğu yerler demiryolları ile liman kentlerine bağlanmış, bu bölgelere rastlayan yöre ve bölgeler görece daha çok kalkınmıştır. Böylesine büyük bir altyapısal değişimin, üstyapıya yansımaları da aynı yeğlilikte olmuştur. Siyasal bakımdan, Batı Avrupa’daki güçlü imparatorluklar Fransız Devrimi’yle birlikte gelen milliyetçilik akımıyla güç kaybetmeye başlamış, Doğu Avrupa’da ise aynı yazgı Osmanlı İmparatorluğu için geçerli olmuştur.

Seri üretimin Avrupa’sı, daha fazla hammadde ve işgücüne gereksinmiş, koloniyel yayılmacılık İngiltere, Fransa, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinin dış siyasalarının bir parçası olmuştur. Bu etmen, yalnızca o dönemin Avrupa’sındaki ülkelerarası ve bölgelerarası farklar için değil, yakın tarihi de içine alan söz konusu farklar için de önemli bir açıklayandır: Avrupa ülkelerinin sömürgecilik yarışı I. Dünya Savaşı’na neden olmuş, Avrupa içindeki siyasi yapılanma ulus-devletlerin yararına bozulmuştur. **Charles Tilly**’nin konuya ilişkin açıklaması şöyledir¹¹: Kentlerde sınıai üretiminin başlaması ve bu tarz üretimin buralarda odaklaşması beraberinde sermayenin de kentlerde oluşması ve yoğunlaşmasını getirmiştir. Bu öğelerin gerektirdiği kavram ise ‘zor’ kullanımındır. Zor araçlarının birikim ve

⁷ Heaton, a.g.e, s. 199-203

⁸ Ümit Kurt, *Kapitalizmin Krizi ve Sol*, **Birgün Gazetesi**, Yıl: 5, Sayı: 1786, s. 12 (Tarih: 06.03.2009)

⁹ Buharlı makine 18. yüzyılın ikinci yarısında patenti alınan bir buluş olmasına rağmen, 19. yüzyıllardır ki daha çok ve etkili kullanım alanı bulmaya başlamıştır.

¹⁰ Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001, s. 100

¹¹ Charles Tilly, **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletleri’nin Oluşumu**, çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, 2001, s. 46-47

yoğunlaşmasının bir arada artması devletleri ortaya çıkarmıştır. Devletler tanımlanmış topraklar içinde yoğunlaşmış temel zor araçlarını (sermaye, kentler) denetim altında tutan ayrı örgütlenmeler yaratmış ve bazı bakımlardan bu topraklar içinde bulunan bütün örgütlenmelere göre öncelik sahibi olmuşlardır. Komşulara boyun eğdirme ve daha uzak rakiplerle savaşma çabaları yalnız ordu aracılığıyla değil, orduları besleyecek araçları toplamak ve yöneticinin sivil halk üstünde denetimini günü gününe örgütleyecek sivil kadrolar biçiminde de devlet yapılarının yaratılmasına yol açmıştır.

Dünya Savaşları'nın arasındaki dönemde Avrupa'da 'zor'; **Hitler** Almanya'sı, **Mussolini** İtalya'sı, **Franco** İspanyası gibi faşizan düzenlerin ve ülkelerin ortaya çıkmasıyla uygulanmıştır. Bu düzenleri, gelmiş geçmiş en yıkıcı savaş olan, II. Dünya Savaşı bitirmiştir. Böylesine güçlü bir olayın arkasından gelmekle, Avrupa'da kalıcı barış isteği daha da alevlenmiştir. Hedef, Avrupa'da böylesine yıkıcı bir savaşın tekrarını düşünülemez kılmak, savaşa kaynaklık eden hammaddelerin denetimiyle birlikte, savaşı maddi olarak da imkansız hale getirmektir. Yine de, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş dönemi, Avrupa'yı ikiye bölmüş, batı, doğu ve orta Avrupa ülkelerinde iktisadi, sosyal ve siyasi farklılıklar bağlı oldukları kutuplara göre şekillenmiştir. 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışı bu dönemin sonu olmuş, yalnızca Avrupa'da değil, dünyanın diğer yerlerinde de, 'kutupsuz' kalan ülkeler bölgesel güç birlikleri ve bütünleşmeler içerisine girmişlerdir¹². Bu durumun yegane olamasa da en çarpıcı örneği, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan, Avrupa'daki [kurumsallaşmış] ekonomik ve siyasi bütünleşme hareketidir.

9 Mayıs 1950'de **Jean Monnet**'nin hazırlanmasında katkıda bulunduğu ve dönemin Fransız Dışişleri Bakanı **Robert Schuman** tarafından ilan edilen **Schuman Bildirisi**, yukarıda iktisadi ve siyasi önemli noktalarına, tarihine ve boyutlarına değinilen barış dileği ve tasarısını yetkin bir şekilde açıklamaktadır. Konuyla ilgili bölümü alıntılarsak: "*Dünya barışı, kendisini tehdit eden tehlikelerle orantılı çabalar olmaksızın korunamaz. Örgütlü ve diri bir Avrupa'nın uygarlığa yapacağı katkı, barışçıl ilişkilerin korunması ve sürdürülmesi için elzemdir. Birleşik Avrupa için 20 yılı aşkın bir süredir önderlik rolü üstlenen Fransa, barışa hizmeti daima temel amacı olarak benimsemiştir. Ancak Birleşik Avrupa kurulamamış, savaş çıkmıştır.*"

¹² Beril Dedeoğlu, **Adım Adım Avrupa Birliği**, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996, s. 15

Avrupa birdenbire ve tek bir plana göre oluşturulamaz; önce fiili bir dayanışmayı yaratacak olan somut kazanımlarla kurulacaktır. Avrupa uluslarının bir araya gelmeleri, Fransa ve Almanya arasında çok uzun süreden beri var olan karşıtlığın ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir. Yapılacak her girişim, ilk önce bu iki ülke ile ilgili olmalıdır.

Fransız Hükümeti, bu amacı göz önünde bulundurarak sınırlı fakat belirleyici bir konuda derhal girişimde bulunulmasını önermektedir:

Fransız Hükümeti'nin önerisi, diğer Avrupa ülkelerinin de katılımına açık bir kuruluş çerçevesinde, Fransız-Alman kömür ve çelik üretiminin bir bütün olarak ortak bir yüksek merci¹³ altında bir araya getirilmesidir.

Kömür ve çelik üretiminin bu şekilde bir araya getirilmesi, Avrupa Federasyonu'nun ilk adımı olarak ekonomik gelişme için gerekli ortak temellerin derhal atılmasını sağlayacak, böylece uzun süredir savaş mühimmatı üretimi yapan ve bundan hep zarar gören bölgelerin kaderini değiştirecektir. Bu şekilde sağlanacak üretim dayanışması, Fransa ve Almanya arasında savaş çıkması ihtimalini düşüncelerden sileceği gibi madden de imkansız kılacaktır. Katılmaya istekli bütün ülkelere açık olacak olan ve nihai olarak tüm üye ülkelere sanayi üretimin temel unsurlarını aynı şartlarla sağlayacak olan bu güçlü ve üretken birim, ülkelerin iktisadi birleşmesinin gerçek temelini atacaktır. Yaşam standartlarının yükseltilmesine ve barışçıl kazanımların geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlayan bu üretim, herhangi bir ayırım veya istisna olmaksızın tüm dünyanın istifadesine sunulacaktır. Böylece ortak bir ekonomik sistemin oluşturulması için elzem olan çıkar birliği, basit ve süratli bir şekilde gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu, uzun yıllardır kanlı savaşların yol açtığı bölünmeler nedeniyle birbirine düşman olan ülkeler arasında daha geniş ve derin bir birlikteliğin mayasını oluşturabilir (...).”¹⁴

Kalıcı barış vurgusuyla bağlantılı olarak, bu bildirmede dikkati çeken diğer bir noktaysa, Monnet ve Schuman'ın 'Birleşik Avrupa'dan, 'Avrupa Federasyonu'ndan' söz etmeleri, iktisadi birliği bunun için elzem görmeleridir. Gerçekten de, Avrupa'da bütünleşme (entegrasyon) hareketinin başlatıldığı alan -savaşın ana girdileri kömür ve çelik sektörlerine gelen ulus-üstü denetim ile birlikte- iktisattır. Schuman Bildirgesi'nden sonra 18 Nisan 1951'de Fransa, İtalya, Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından

¹³ Bu merci, ileride karşımıza Avrupa Komisyonu olarak çıkacaktır.

¹⁴ S. Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, 2005, s. 4-5

imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Fakat, siyasi birlik yolunu açacak daha geniş bir iktisadi tasarının eyleme geçirilmesi için 1957 yılında imzalanıp 1958 yılında yürürlüğe girecek olan Roma Antlaşması beklenmektedir ve siyasi birlik tasarısının uygulama alanı için en önemli temel atılmış olacaktır.

2. Avrupa Birliği'ne Giden Süreçte Siyasal Birlik Düşüncesinin Uygulama Alanı Buluşu

AKÇT ile başlayıp günümüzde Avrupa Birliği (AB) olarak devam eden oluşum için, [en azından Avrupa'nın maddi sınırları içinde] 'bir insan hakları savaşımı süreci'nin sonucudur denilebilir. Gerçekten de; savaş, temel insan haklarını en olumsuz etkileyen görüngülerin başında gelmektedir¹⁵. Avrupa'daki ekonomik ve siyasal etkinliğin de birincil gayesi, yukarıda da vurgulandığı gibi, savaşı engellemek ve insan haklarının *de jure* ve *de facto* güvence altına alınmasıdır. Bu anlamda en önemli siyasi adımlardan birisi, 4 Kasım 1950'de Avrupa Konseyi¹⁶ (*Council of Europe*) tarafından *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* ile atılmıştır. Sözleşmede sayılan ilk hak 'Yaşama Hakkı'dır. 'İşkence Yasağı', 'Kölelik ve Angarya Yasağı', 'Özgürlük ve Güvenlik Hakkı', 'Adil Yargılanma', 'Aile Yaşamına ve Özel Hayata Saygı', 'Din, Düşünce ve Vicdan Özgürlüğü' gibi maddeler aynı metinde yer alan hak ve özgürlüklerin bazılarıdır¹⁷.

Bu hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesi, Avrupa'da siyasal istikrar ve barışı gereksinmektedir ki, AKÇT ile birlikte ve onun hemen sonrasında bu yönde girişimler olmuştur: Bunlardan ilki, adını Monnet'nin çalışma arkadaşı, devrin Fransız başbakanı **René Pleven**'den almaktadır: *Pleven Planı*. Bu plan, soğuk savaşın tohumlarının atıldığı, NATO'nun kurulduğu ve bunun yanında, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırdığı 50'lilerde ortaya atılmış; Avrupa ülkelerini *Avrupa Savunma Topluluğu* kurmaya çağırılmıştır. Plana göre topluluk; üye ülkelerin kurulması öngörülen Avrupa Ordusu'na katılımıyla orantılı bir temsil yapısına dayanan bir konsey, bir komisyon ve bir meclisten oluşacaktır. Avrupa Savunma Topluluğu'nu kuran sözleşme içinde geçen diğer bir kuruluşa *Avrupa Siyasal Topluluğu*'dur. Bu topluluğun kurumsal yapısı, şimdiki AB'nin kurumsal yapısı hakkında ipuçları vermesiyle dikkat çekicidir: iki kamaralı bir meclis, bu iki kamaraya tarafından da onaylanacak bir yürütme konseyi, ulusal bakanlar konseyi ve bir adalet divanı bu topluluk içinde öngörülmüştür. Ne ki, Fransız Ulusal Meclisi Avrupa Savunma Topluluğu'nu kuran sözleşmeyi onaylamamıştır¹⁸.

¹⁵ Hatta Oral Sander *Siyasi Tarih* adlı kitabında, M.Ö. 5000'den 20. yüzyıla değin, her 100 günün 87'sinin savaşlar tarafından 'işgal' edildiğini belirtmektedir.

¹⁶ Burada bahsedilen Avrupa Konseyi (*The Council of Europe*), aralarında ülkemizin de bulunduğu, 47 üyeden oluşan uluslararası bir örgüttür. Diğer yandan, Avrupa Birliği'nin halen en önemli yönetim etmenini oluşturan Avrupa Konseyi (*The European Council*) sözü geçen konseyden farklıdır. Bununla birlikte, Konsey deyişinden Bakanlar Konseyi anlaşılmaktadır (*the Council of the European Union*).

¹⁷ <http://conventions.coe.int/treaty/EN/Treaties/html/005.htm> (Erişim: 23.03.2009)

¹⁸ Stephen George, Ian Bache, **Politics in the European Union**, Oxford University Press, New York, 2001, s. 69-70

Avrupa Savunma Topluluğu ile AKÇT sürecini dışarıdan izleyen İngiltere, bu başarısızlığın ardından *Batı Avrupa Birliği* (BAB) tasarısını ortaya atmış ve başarılı olmuştur. Ancak uzun yıllar (Maastricht Antlaşması'na kadar) işlersiz kalmış bir kurumdur. Bugün 28 üyesi olan birlik, dışişleri ve savunma bakanlarından oluşan bir konseye ve üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir meclise sahiptir¹⁹. Bununla birlikte, BAB, Amsterdam Antlaşması'ndan sonra, AB'nin bütünleşik bir parçası haline gelmiştir.

Roma Antlaşması'na giden yolda en önemli duraklardan birisi de, 1955 yılında yapılan **Messina Konferansı**'dır. Monnet tarafından kurulan Avrupa Birleşik Devletleri İçin Eylem Komitesi (*Action Committee for the United States of Europe*) bu konferansın gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Monnet ve Schuman ile birlikte, kurucu babalardan kabul edilen, Alman dışişleri bakanı **Walter Hallstein**, Belçika dışişleri bakanı **Paul-Henri Spaak** ve Hollanda dışişleri bakanı **Jan Willem Beyen** bu konferansta ortaya konan karar ve öngörülerin öncüleri olmuşlardır. Denebilir ki bu konferans, daha geniş bir sektörel bütünleşme ve ortak pazar hedefi gibi Roma Antlaşması'nda resmiyete kavuşacak, siyasi bütünleşme için elzem konuları gündeme getirmiştir²⁰.

Yukarıda bahsedilen girişim ve oluşumlarla birlikte, modern Avrupa ülkelerinin [hammadde eksenli] ilk iktisadi işbirliği olarak AKÇT tarihi öneme sahiptir²¹: Avrupa Savunma Topluluğu'nun [Fransa'nın ayak sürümesinden dolayı] gerçekleşmemesinin yarattığı hayal kırıklığı, AKÇT'nin 1952'de Monnet başkanlığında bilfiil işler hale gelmesiyle giderilmek istenmiştir.

Kömür ve çelik gibi iki önemli hammaddenin denetimine hizmet ediyor görünse de, AKÇT'nin kuruluş gerekçeleri sadece iktisadi değildir. Söz konusu maddelerin denetimi için kurulan Yüksek Mercî (*the High Authority*), AB'ye uzanan süreç içerisinde öngörülen ilk ulus-üstü kurumdur. Sonradan, Yüksek Mercî'ye ek olarak, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamenter Meclisi (*European Parliamentary Assembly*) kurulmuştur. AKÇT, esasen, kömür ve çelik sanayisinde bulunan işletmelerin AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması içerisinde bulunan kurallara uyup uymadığını denetlemekte, kurallara aykırı davranan işletmelere ceza kesmekte, söz konusu sanayi mallarına harçlar getirebileceği gibi, onların üretimini teşvik için kredi

¹⁹ George, Bache, **a.g.e**, s. 71

²⁰ George, Bache, **a.g.e**, s. 72-73

²¹ Craig Parsons, **A Certain Idea of Europe**, Cornell University Press, London, 2003, s. 65

olanakları yaratmakta, dolayısıyla topluluğa üye ülkelerin kömür/çelik sektörünü düzenlemektedir. Bu özelliğiyle AKÇT, sınırlı da olsa, belli bir ulus-üstü yetkeyi temsil etmiş, iktisadi ve siyasal bütünleşmenin ileriki evreleri için ümit vermiştir²². Bu ümidin en somut ürünüyse Roma Antlaşması'dır²³.

2.1. Roma Antlaşması

25 Mart 1957'de imzalanan Roma Antlaşması, daha önce de değinildiği gibi, 1955 yılında gerçekleşen Messina Konferans'ında olgunlaşan görüş, öneri ve tasarıların 1 Ocak 1958'de hayata geçirilmesi olarak algılanabilir²⁴. Roma Antlaşması, söz konusu tasarıların gerçekleştirilmesini, AKÇT'yi, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) dönüştürerek, daha yetkili ve güçlü bir kurumsal çatı altında yapmayı öngörmüştür.

Siyasal birlik yolunun taşları, denilebilir ki, Roma Antlaşması ile döşenmeye başlanmıştır: Roma Antlaşması ile birlikte ulus-üstü siyasa ve kurumların oluşturulması hız kazanmış, üye ülkelerin ulusal mevzuatlarının uyumlulaştırılması süreci başlatılmıştır. Örneğin, 2000'li yıllara kadar topluluk ve birlik bütçesinin yaklaşık dörtte üçünü alan en büyük ortak siyasa alanı Ortak Tarım Politikası (*Common Agricultural Policy*) Roma Antlaşması'yla birlikte ortaya çıkmıştır. Üye ülkeler için farklı anlamlar/çıkarlar ifade etmesi nedeniyle, bu ortak politika, bütünleşme sürecinde önemli buhranlara neden olmuştur: Bunlardan bir tanesi, 'Boş Sandalye Buhranı'dır. Diğer bir deyişle, dönemin Fransız Cumhurbaşkanı **Charles De Gaulle**'ün İngiltere'nin topluluğa üyeliğine dair çıkarttığı uyuşmazlığın ertesinde ortak tarım politikasının belirlenmesine değgin neden olduğu açmazdır: De Gaulle Konsey'den Fransız temsilci bakanı çekmiştir. Buhran, 1966 *Lüksemburg Uzlaşması* ile çözümlenmesine rağmen bıraktığı iz şudur²⁵: Bütünleşme süreci belli ülkelerin ekseninde gerçekleşmektedir, ulus-üstü siyasaların belirlenmesinde ulus-devletler hala belirleyicidir ve (belli ulus-üstü kurumlar kurulsun, usuller oluşturulsun bile) çıkmazların çözümü oybirliğidir²⁶.

Roma Antlaşması'yla birlikte doğan, konulan en önemli hedeflerden birisi de [yukarıda söz edilen Ortak Tarım Politikası'nın da bağlantılı olduğu] 'ortak pazar'dır. Aslında bu hedef, yalnızca Avrupa'daki değil, dünyadaki iktisadi gidişat ve toplu durumun bir gereği olarak

²² George, Bache, **a.g.e.**, s. 81

²³ Aslında iki tane Roma Antlaşması vardır: Biri, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (ATT), diğeri ise Euratom'u kurmuştur. Burada ayrıntılı olarak ele alınacak antlaşma, AET'yi kuran antlaşma olacaktır.

²⁴ European Commission (a), **The Treaties of Rome and the Headlines**, Publication Office, Belgium, 1997, s. 2

²⁵ Pinder (a), **a.g.e.**, s.15-16

²⁶ Gerçekten de, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ve sonrasında Avrupa Birliği'ne dair bazı hususlarda (örneğin genişleme kararı) oybirliği yöntemine bundan sonra başvurulmaya başlanmıştır. De Gaulle'ün ilk baştaki amacı

düşünülebilir. 1948’de GATT Antlaşması’nın (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) yürürlüğe girmesiyle birlikte bölgesel iktisadi işbirlikleri tüm dünyada etkili hale gelmiştir, ki Avrupa bunun dışında kalmamıştır²⁷.

II. Dünya Savaşı sonrası tarihsel bağlamda, AET’yi kuran Roma Antlaşması²⁸;

- Avrupa insanları arasında daha yakın bir birliğin temellerinin atılmasında gayretlidir,
- Avrupa’yı bölen duvarların kaldırılması yolunda, ülkelerin toplumsal ve iktisadi gelişimini temin etmekte kararlıdır,
- Anlaşmaya taraf ülkelerdeki yaşam ve çalışma koşullarının istikrarlı bir şekilde iyileştirilmesine yönelik çabaları destekler,
- İktisadi genişleme, dengeli ticaret ve adil rekabeti güvence altına almanın önündeki engellerin kaldırılmasının önemli girişimler gerektirdiğini bilir,
- Taraf ülkelerinin ekonomilerinin uyumlulaştırılmasını ve bölgelerarası farkların giderilmesini önemser,
- Ortak ticaret siyasası aracılığıyla, uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasında isteklidir,
- Birleşmiş Milletler Tüzüğü’ne (*Charter of United Nations*) koşut olarak, Avrupa ve denizaşırı ülkelerdeki refah seviyesinin arttırılmasını amaç edinir,
- Barış ve özgürlüğü desteklemek ve güçlendirmek yolunda güçlerini birleştiren ülkelerce karara bağlanmıştır.

Roma Antlaşması’nın temel felsefesi ve ruhu sayılabilecek, antlaşma metninde geçen istek ve ifadelerin yine antlaşma metninde sayılan karşılıkları ve ‘önemli girişimler’ şöyledir: Üye ülkeler arasındaki tarife dışı engellerin kaldırılması (md. 30), ortak gümrük tarifesi

Fransa’nın etkin bir role sahip olması ise de, oybirliği ilkesi, bazı hususlarda en büyük ve nüfuzlu üye ülkeden en küçüğüne söz hakkı vermiştir.

²⁷ Dedeoğlu, a.g.e, s. 80

²⁸ George, Bache, a.g.e, s. 76

uygulamasını (md. 113), ortak ticaret kapsamında ortak vergi siyaseti uygulamasını (md. 95-96-99) ve daha önce de değinildiği gibi, ortak tarım politikası geliştirilmesi (md.39) ortak pazar hedefinin gerçekleştirilmesi yolunda öngörülmüştür. Bununla birlikte, söz konusu ‘pazar’ deyimini sadece mal ve hizmet pazarını değil, üretim etmenleri pazarını da imlemektedir: mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı olabileceği gibi anamal ve emeğin dolaşımı/hareketliliği de sınırlanmayacaktır²⁹. Bu sayılanlara topluluğun o zamanlardaki en önemli ortak siyaset alanı olan tarım politikasının izleyen şu temel üç işlevi somut bir örnek oluşturmaktadır³⁰:

-Pazar Birliği: Bu işlev sadece tarım ürünlerinin serbest trafğini değil, büyük ve ortak bir pazar için tek fiyatı ve tarım ürünleri pazarına müdahaleler için aynı araçların kullanılmasını ifade etmektedir.

-Topluluğun Kendi Ürünlerinin Önceliği: Bu işlevin yerine getirilmesi için, ortak siyasetin ilk amaçlarından birisi, Avrupa’daki tarım ürünleri fiyatlarını dünya ortalamasının altında tutmaktır.

-Mali Dayanışma: Ortak tarım politikası dahilinde çiftçilere yeterli akçalı yardımın yapılabilmesi için Avrupa Tarım Fonu kurulmuştur.

Korumacı ya da topluluk dilinde *dirigist* olarak nitelendirilse de, ortak tarım politikasının işlevlerinden yola çıkarak, Avrupa’da yalnızca iktisadi değil, siyasi bütünleşmenin de yolunun açıldığını söyleyebiliriz. Bu süreçtedir ki Avrupa’da ulus-üstü kurumların oluşturulması hız kazanmıştır. Yine de, antlaşmanın öngördüğü gümrük birliği 1968 yılında gerçekleşmekle birlikte³¹, ‘federal örgütlenmenin tohumu’ olan ortak pazarın³², tek pazar vurgusuyla güçlendirilip sağlanması yönündeki çabalar için 80’lerin ikinci yarısına değin beklemek gerekecektir.

1960’lardaki durum 6 üye ülke açısından değerlendirildiğinde, Roma Antlaşması sonrası daha çok ve geniş iktisadi bütünleşme sağlanmıştır denebilir. Karşılaştırmalı olarak ele aldığımızda, söz konusu yıllarda topluluk içindeki ülkelerin gayri safi milli hasılları (GSMH), topluluk dışındaki İngiltere ve Atlantik’in karşısındaki ABD’den iki kat daha hızlı

²⁹ David Begg, Stanley Fischer, Rudiger Dornbusch, **Economics**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 579

³⁰ Willem Molle, **The Economics of European Integration**, Dartmouth Pres, London 1990, s. 252

³¹ Pinder (a), **a.g.e**, s.16

³² Joaquin Roy, “Reflections on the Treaty of Rome and Today’s EU”:

http://www6.miami.edu/eucenter/Roy_ReflectionsTreatyRome_spec07_edi.pdf (Erişim Tarihi: 10.03.2009)

büyümüştür³³. Sonuçlayarak söylesek, Roma Antlaşması ile birlikte ki Avrupa'daki barış ve insan hakları savaşımı daha uzun erimli ve karmaşık hedeflere, daha yetkin ve yetkili ulus-üstü kurumlarla ulaşma yoluna girmiştir.

2.2. Tek Avrupa Şartı

Roma Antlaşması'ndan sonraki 20 yıl, 'geçiş dönemi' olarak kabul edilmiş, topluluk bu süre içerisinde önemli değişikliklere uğramıştır: 8 Nisan 1965'teki Birleşme (füzyon, *merger*) Antlaşması ile birlikte; kömür ve çelik birliği, AET ve Euratom, Avrupa Topluluğu (AT) adı altında birleştirilmiştir. Bu üç kurumdaki mevcut karar ve yürütme organları da AT çatısıyla birlikte teke inmiştir: Tek komisyon ve tek konsey³⁴. Böylesine bir girişimin en önemli sebeplerinden birisi iktisadi bütünleşme kavramının Avrupa ve dünyadaki siyasi ve iktisadi toplu duruma bağlı olmasıdır: 1968, 1976, 1978, 1982, 1986'da alınan Konsey kararları iktisadi birlik ve uyumlulaştırma adınadır ki 1987'de Tek Şartı'na gelinmiştir³⁵.

Tek Avrupa Şartı'nı önceleyen sürece kısaca baktığımızda, iktisadi birliğin en önemli eyleyenlerinden biri olarak görülen parasal birlik fikrinin 1970'deki Werner Planı ile birlikte ortaya çıktığını görmekteyiz³⁶. Bununla birlikte, 1972'de Paris'te yapılan zirve toplantısı ve 1973 Konsey kararına göre iktisadi birlik tasarısının Roma Antlaşması'ndan sonraki, ikinci aşamasına geçilmesi kararlaştırılmış, birliğin 1980 yılına kadar tamamlanması öngörülmüştür.

Siyasal bütünleşmenin önünü açan iktisadi bütünleşme, yukarıda söz edilen uygulamaların ışığında, pürüzsüz bir süreç olmamıştır: İktisadi büyüme, işsizlik oranı, üye ülkelerin farklı iktisadi özellikler göstermesi, dolayısıyla farklı zorluklar arz etmesi nedeniyle, ortak pazara geçiş yolunda 70'ler ve 80'ler hem Avrupa içinde hem de uluslararası düzlemde önemli adımlar atmayı gerektirmiştir. Önceden de değinildiği gibi, topluluk GATT ile yakın temastadır ve 1986'da Uruguay'da gerçekleşen 8. Dönem GATT uluslararası ticaret açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Örneğin, sanayi malları için ortalama yüzde kırk olan tarifeler, yaklaşık yüzde beşe çekilmiştir³⁷. Bunun hemen bir yıl öncesinde ise, 1985 yılında Milano'daki topluluk zirvesi, iktisadi bütünleşmenin en önemli belgelerinden olan 'Beyaz Kitap' ile sonuçlanmıştır. Tek Şart sürecini hızlandıran Beyaz Kitap'ın içeriğine değinirsek,

³³ John Pinder (b), **The Building of the European Union**, Oxford University Press, New York, 1998, s. 80

³⁴ http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm (Erişim Tarihi: 15.03.2009)

³⁵ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 82

³⁶ Söz konusu tarihsel kesite eşlik eden 'genişleme' görüşünün çalışmanın ileriki bölümlerinde ayrı bir başlık altında incelenecektir.

³⁷ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 82

karşımıza ortak pazar ve ticaretin serbestleşmesine ilişkin konulan 3 temel hedef çıkmaktadır³⁸:

-[Ortak Pazar'ın Önündeki] Fiziksel Engellerin Kaldırılması: Beyaz Kitap'ın metninde bu engeller; gümrük karakolları, pasaport sorgulaması, bagaj araması olarak gösterilmektedir. Bu tür uygulamalar topluluk içinde bir 'bölünmüşlük duygusu' yaratmakla kalmayıp ticaret için de gecikmelerden, gereksiz formalitelerden ek maliyetler ve rekabetin zarar görmesine değin çeşitli sonuçlarla ilişkilendirilmiştir.

Metnin bu başlığı altında vurgulanan, iktisadi bütünleşmeyle ilişkilendirilen diğer bir önemli konuya siyasi bütünleşmedir. Varolan [ulusal hükümetlerin tasarruflarına ilişkin] engellerin kaldırılması yalnız ortak pazar için değil, siyasi bütünleşmenin gerçekleşmesi için de istenmektedir. Metindeki şu tümce, kitabın amacını açık bir şekilde göstermektedir: "Gayemiz, varolan usullerin sadeleştirilmesi değil, iç sınırların denetiminden tamamıyla kurtulmaktır."

-Teknik Engellerin Kaldırılması: Diğer bir hedefin betimlendiği bu başlık altında vurgulanan, sınır denetimlerinin kaldırılmasının gerçek bir ortak pazar yaratma konusunda tek başına yeterli olmadığıdır. Teknik engeller, sınırlardan içeriye girildiğinde başlamaktadır. Burada karşımıza çıkan usamlama, herhangi bir üye ülkede, yasalara uygun üretilmiş bir malın topluluğun herhangi bir yerinde satılmasının önünde hiçbir engel olmaması gerektiğidir.

-Mali Engellerin Kaldırılması: İlk iki uygulamada bahsedilenlerin bir sonucu olarak, topluluğa üye ülkelerin gümrükten elde ettikleri dolaylı vergilerde önemli bir azalma gerçekleşecektir. Bu sorun, bir çeşit satış vergisi olan muamele ya da işlem vergisinin yanına (*turnover tax*) üye ülkelerin kendi özelliklerine 'uygun' bir katma değer vergisi (*harmonized value added tax*) getirilerek çözülmeye çalışılmıştır. Topluluğun bu konudaki ilkesi, mali hesaplarda, üye ülkeler arası ticarete ilişkin dışarıya yüklenen vergilerin kaldırılması, dışarıya konan vergilerin azaltılması düsturunun benimsenmesi ve adil rekabet ortamının güvence altına alındığı bir ortak pazarın yaratılmasıdır.

Genel anlamda, Beyaz Kitap'ın dili kesin ve üye ülkeler için buyurgandır. Metnin sonuç bölümü, Tek Şartı olgunlaştıran süreci açıklamakla birlikte, Avrupa'daki siyasi birlik

³⁸ <http://www.ena.lu/>: İlgili sayfanın belirli bir uzantısı bulunmamakla birlikte, kitabın tam metnine belirtilen adresten ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 31.03.2009)

düşüncesinin halen devam ettiğini de muştulamaktadır: “Avrupa bir sapağın karşısında durmaktadır. -uzlaş ve kararlılıkla- Ya ileriye gideceğiz ya da eski vasatlığımıza geri döneceğiz. Şimdi, Avrupa iktisatlarının bütünleşmesine de karar verebiliriz, ya da varolan derin sorunlarla yüzleşmemiz için gereken siyasi iradenin yokluğu yüzünden, bırakırız Avrupa bir serbest ticaret alanından başka bir şey olmaz. (...) Gümrük Birliği'nin İktisadi Bütünleşme'yi öncelediği gibi, İktisadi Bütünleşme de Avrupa Birliği'ni (European Unity) öncelemek zorundadır.”

İşte Tek Şart, böylesi bir yol haritasının çizildiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Tek Şart'ın fikir babası, federalist yönelimiyle bilinen **Altiero Spinelli**'dir. Spinelli, Avrupa Birliği'nin kurucu babalarından sayılmakla, Avrupa'nın 'bir' anayasaya ihtiyacı olduğunu dillendiren öncü siyasetçilerinden biridir: Anayasa girişimi 'ölü fare' olarak nitelendirilse de, sonuç önemli iktisadi ve siyasi kararlar içeren Tek Şart olmuştur³⁹.

Bundan önce ele alınan diğer antlaşmalarda da olduğu gibi, bu antlaşma da topluluğun kurumsal yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Boş Sandalye Buhranı'nın izinin silinmesi yönünde çok önemli bir adım atılmıştır: Bakanlar Konseyi'nde oy birliğinin yerini nitelikli oy çoğunluğu (*qualified majority voting*) almıştır. Bu değişikliktir ki, ortak ve tek pazar⁴⁰ yolunda atılan siyasi adımlar 'en küçük orta payda' esaslı, hükümetlerarası kesin oydaşıma bağlı olmaktan çıkmıştır. Dahası nitelikli oy çokluğunun geçerli olduğu alanlarda, Avrupa Parlamentosu'nun yasama gücü artırılmıştır.⁴¹ Şart, sadece Parlamento'nun değil, topluluğun yürütme organı olarak kabul edilen Komisyon'un da belirleyiciliğini arttırmıştır. Bununla beraber; topluluk, siyasi birlik yolunda yeni ortak siyasaların oluşturulmasını öngörmüş, ortak bütçeden tarıma ayrılan pay azaltılıp söz konusu siyasalar desteklenmeye başlanmıştır. Dahası, Tek Şart'ladır ki, topluluk için yeni bir siyasi ortam ve usuller belirlemiştir. Başka bir deyişle, Tek Şart, kendisinden önce imzalanan antlaşmalarla öngörülenleri ve yapılanları siyasi ve kurumsal açıdan güçlendirmiştir⁴². Bu önemli dönemeçten sonra, savlanabilir ki, Avrupa, Beyaz Kitap'ta bahsedilen sapağı geçmiş yeni bir yola girmiştir.

³⁹ Pinder (a), **a.g.e.**, s. 25

⁴⁰ Ortak pazar, Avrupa'da serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla; tek pazar ise, ortak ve iç pazarın/bir serbest ticaret alanının ötesinde, uyumlu ülke iktisatları, ticari ve mali mevzuat ve de siyasi birlik vurgusuyla berkitilmiş haliyle eşanlamlıdır.

⁴¹ George, Bache, **a.g.e.**, s. 117

⁴² European Economic and Social Committee, **Welcome to Your Committee**, Office For Official Publications of the European Communities, Italy, 2004, s. 75

Şubat 1986'da imzalanıp Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Şart'ın diğer önemli noktalarını maddeler halinde belirtirsek⁴³:

-Tek Şart; yukarıda da söz edildiği üzere, AKÇT'nin kuruluşundan beri var olan, fakat 60 ve 70'lerde yeğlinliği azalan, Avrupa'nın siyasi bütünleşmesi sürecini tekrar canlandırmıştır.

-Diğer antlaşmalarda da eksik olmayan stratejik planlama mantığıyla, Tek Şart, tek pazar sürecinin tamamlanma tarihi olarak 1992 yılına işaret etmiştir.

-Ortaya çıktığı tarihsel dönemde genellikle tek pazarın gerçekleştirilmesi amacıyla ilişkilendirilse de, zaman içerisinde, Tek Şart'la birlikte gelen kurumsal reformların siyasi önemi daha belirgin ve anlaşılır olmuştur.

-Toplulukta başı çeken büyük ülkelerce (bu antlaşmada özellikle İngiltere), tepki ile karşılansa da, nitelikli oy çokluğu ilkesi, tek pazarın oluşturulması bağlamında, kabul edilmiştir.

-Bir önceki maddeyle bağlantılı olarak, dünyadaki iktisadi ve siyasi durum, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri ile rekabet ve onlara olan teknolojik bağımlılık, Tek Şart'ın ulusal hükümetlerce içselleştirilmesine yardımcı olmuştur.

-Ulus-üstü siyasal istencin önemli eyleyenlerinden biri olarak, Komisyon'un bu antlaşmayla genişletilmiş tasarrufu güçlü üye ülkelerin etkisine açıktır.

-Tek Şart, genişlemeyle birlikte gelen yeni üye ülkelerin topluluğa uyumu için de önemli bir antlaşmadır.

-Tek Şart'la birlikte Avrupa Birliği'ne giden yolun taşları da döşenmeye başlamıştır: Topluluktan birliğe geçişin en önemli içerimlerinden birisi siyasal hedef ve ona koşut örgütlenmedir ki; parasal birlik, sosyal siyasaların genişletilmesi, daha etkin dış siyasette için işbirliği gibi antlaşma metninde geçen konular bunun anahtarıdır⁴⁴.

⁴³ George, Bache, **a.g.e**, s. 120

⁴⁴ Clive H. Church, David Phinnemore, **European Union and European Community**, Prentice Hall, London, 1994, s. 22

Tek Şart'ın hazırlanması ve ortaya çıkışında en az Spinelli kadar önemli bir rolü olan dönemin Fransız Maliye Bakanı **Jacques Delors** yukarıda anlatılan değişimi şöyle özetlemiştir: “*On sene içerisinde, iktisat ve sosyal siyasağa değgin kanunların yüzde sekseni Avrupa düzeyinden geçecektir, ulusal düzeyden değil!*” Alman Başbakan **Helmut Kohl** ise, 1989 yılında, “*Avrupa Birliğı istiyoruz, Avrupa Birleşik Devletleri istiyoruz.*” diyerek, yalnızca 1946'daki isteğı yeniden dillendirmemiş, 1993'te kurulacak birliğı de muştulamıştır. Dönemin diğere bir önemli siyasetçisi, İngiliz başbakan **Margaret Thatcher** ise, daha kat edilecek yolun olduğunu, tek pazarın 90'ların iktisadi gidişatını belirlemesi gerektiğini vurgulamıştır⁴⁵.

2.3. Maastricht ve Sonrası

Tek Şart'ı izleyen dönem, hem Avrupa hem de dünya için önemli iktisadi ve siyasal gelişmeleri doğurmuştur: İlkın, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliğı'nin dağılmasıyla birlikte, orta ve doğu Avrupa ülkelerinin söz konusu iktisadi ve siyasal bütünleşmeye katılmasına ilişkin en önemli engel kalkmıştır. Buna ek olarak, topluluğun bu ani gelişme karşısındaki olumsuz tepkisini Avrupa'daki siyasi istikrarın bozulmasına dair endişeler; olumlu tepkisini ise açılan yeni pazarlar olarak, daha geniş bir birlik için olası aday ülkeler oluşturmuştur⁴⁶. İkincisi, hem toplumsal ve iktisadi değişimlerin getirdiğı bir sonuç, hem de çeşitli toplumsal ve iktisadi sonuçları beraberinde getiren bir değişim/dönüşüm olan küreselleşmeyle birlikte, ulus-devletlerin egemenlik alanları ve uluslararası ilişkilerdeki rolleri değişime uğramıştır⁴⁷.

İşte böylesi bir toplu durumda, Avrupa'nın yanıtı, birlik için genişleme ve derinleşme olmuştur. Genişleme, Avrupa Topluluğı ve Avrupa Birliğı ile kurumsal olarak temsil edilen bütünleşme sürecine katıl(a)mayan ülkeleri de bu sürece katmak olarak değerlendirilmektedir. Derinleşme ise, siyasal birlik yolunda, bütünleşik/birleşik Avrupa'yı kurmayı garanti eden ülkeleri ilgilendiren bir süreçtir⁴⁸. Denilebilir ki, Avrupa Birliğı'ni kuran Maastricht'in, böyle bir döneme denk gelmesi tesadüf değildir.

2.3.1. Maastricht Antlaşması

Çalışmanın ileriki bölümlerinde de değinileceğı gibi, Avrupa'nın iktisadi ve siyasi bütünleşmesi sürecinde özellikle siyasi figürlerin önemli rolü vardır. Uluslararası ilişkiler

⁴⁵ <http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSTREAT/TR2.htm> (Erişim Tarihi: 01.04.2009)

⁴⁶ George, Bache, **a.g.e.**, s. 123

⁴⁷ Gülten Kazgan, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 35

⁴⁸ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 134

disiplini de, ulus-devletler kadar olmasa da, belirli konumlarda yeterli nüfuzları olan kişileri önemli eyleyenler olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Avrupa'nın günümüze değin gelen süreçte yol haritasını çizen, öne çıkan bireysel eyleyenler federalist Schuman ve Monnet'dir. Bütünleşme süreci için olumsuz olsa da, De Gaulle söz konusu siyasi tarihe damgasını vurmuş bir kişidir. Tek Şart'ta değinildiği üzere, Spinelli, Avrupa için bir anayasa öngörmüş, siyasi birlik için önemli atılımlarda bulunmuş bir siyasetçidir.

Maastricht Antlaşması sürecinde öne çıkan figür ise, Jacques Delors'dur. 1985-1995 yılları arasında Komisyon başkanlığı yapan Delors, Maastricht ile sonuçlanan sürecin lideridir, denebilir. 1989 yılında, kendi adını taşıyan rapor, Tek Şart'ta öngörülen⁴⁹ parasal birlik için izleyen şu hedefleri koymuştur⁵⁰:

-Üye ülkelerin merkez bankaları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi,

-Bir Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (*European System of Central Banks*) oluşturulması,

-Para siyasasına ilişkin sorunlarda karar alma yetkilerinin ulus-üstü kurumlara geçirilmesini sağlamak,

-Nihayetinde, ulusal para birimlerinin yerini Avrupa'nın tek para biriminin almasını gerçekleştirmektir ki bunun tamamlanması için öngörülen takvimin sonu 1999'dur.

Yukarıda sayılan amaçların gerçekleştirilmesini öngören Delors'un da bütünleşme sürecine değgin federalist yönelimleri olduğu söylenebilir. Ayrıca, Delors, bu süreç içerisinde **François Mitterand** ve Helmut Kohl tarafından da desteklenmiştir. Federalist görüşlerin önemli makam ve kişilerce destek bulduğu bu dönemde, Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşma⁵¹ (*Treaty on European Union*) 7 Şubat 1992 yılından imzalanmış, 1 Kasım 1993'de yürürlüğe girmiştir.

Antlaşmanın önemli maddelerine değinmeden önce, genel anlamda denebilir ki; Maastricht, Tek Şart'la birlikte başlayan kurumsal reformun tamamlayıcısı olmuştur. Avrupa Birliği için üç temel direk ya da sütun (*pillar*) oluşturulmuştur. Bunlardan birisi, iktisadi ve

⁴⁹ Parasal birlik düşüncesi, aslında Roma Antlaşması'ndan beri vardır. Tek Şart'ta, bu, gözden geçirilmiş ve daha 'yüksek ses'ten dillendirilmeye başlanmıştır.

⁵⁰ <http://www.dip-badajoz.es/eurolocal/entxt/emu/antecedentes/delors.htm> (Erişim Tarihi: 15.03.2009)

⁵¹ Maastricht kentine imzalandığından bu antlaşma Maastricht Antlaşması olarak da anılmaktadır.

sosyal siyasa üzerine yoğunlan Avrupa Topluluğu'dur (*European Community*). Diğeri Ortak Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası'dır (*Common Foreign and Security Policy*) ki hükümetlerarasıcılığın en çok olduğu direktir. Üçüncüsü ise, Adalet ve İçişleri'dir (*Justice and Home Affairs*)⁵² ki sonradan bu sütun Amsterdam Antlaşması'yla genişletilerek Güvenlik Güçleri ve Adalet Alanında İşbirliği (*Police and Judicial Co-operation in Criminal Matters*) adını almıştır. Bu üç önemli sütunu ve ilgili oldukları alanları bir şekilde gösterirsek:

Şekil 1:Avrupa Birliği'nin Dayandığı Sütunlar

Kaynak: Stephen George, Ian Bache, Politics in the European Union, Oxford University Press, New York, 2001, s. 69-70

Çalışmanın konusuna koşt bir çerçeve içinde, Maastricht Antlaşması'ndaki önemli maddeleri ele aldığımızda, karşımıza izleyen şu maddeler çıkmaktadır⁵³:

-Antlaşmanın en başında (Başlık I, Madde A), daha geniş bir birlik yolunda yeni bir evreye girildiği belirtilmiş ve kararların insanlara olabildiğince yakından alınması gerektiği

⁵² George, Bache, a.g.e, s. 124

⁵³ <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2009)

vurgulanmıştır. Bunun bir sonucu olarak da, yukarıda belirtildiği gibi, Parlamento'nun yetkileri genişletilmiştir.

-Madde 3'te, ortak siyasalardan bahsedilmiş ve bunların güçlendirilmesi öngörülmüştür. Bunlardan bazıları, ortak para, ortak ticaret, ortak ulaştırma, çevre, tarım, enerji, turizm vs. siyasalarıdır ki bunlar, Avrupa'da oluşturulması öngörülen siyasal birliğe hizmet edecek siyasa alanlarıdır.

-Madde 4'te Avrupa Birliği içerisinde varolacak karar ve yürütme organları sayılmış ve bunların antlaşmada sayılan yetkiler içerisinde işleyecekleri belirtilmiştir: ulus-üstü gücün yatay dağılımı.

-Avrupa vatandaşlığı, antlaşmanın 8. maddesinde belirtilmiş, *de jure* oluşturulmuştur. Maddeye göre, üye ülke vatandaşlığı olan herkes, birlik vatandaşlığına da sahiptir. Bu maddenin izleyen fıkrasında (8b) Avrupa vatandaşlarının, sadece doğduğu değil, ikamet ettikleri ülkede de oy hakkına sahip olduğu ve belediye seçimlerinde de aday olabilecekleri açıklanmıştır. Tanınan bu hak, Avrupa Parlamentosu seçimleri için de geçerlidir. Aynı maddenin başka bir fıkrası (8d), birlik vatandaşlarına Avrupa Parlamentosu'na dolaysız yoldan dilekçe verebileceklerini de öngörmüştür. Bunun yanında birlik vatandaşları istediklerinde ombudsmanlık kurumunu da işletebilmektedirler.

-Madde 49'a göre, antlaşma yürürlüğe girer girmez, Konsey, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışarak, komitenin uzmanlık alanına giren konularda ulus-üstü yönerge, düzenleme ve ölçütler getirmeye başlayacaktır.

-1 Ocak 1994, emek, anamal ve emtia ile onlara dair ödemelerin ve kazançların da üye ülkeler arasında serbestleştirilmesinin tamamlanacağı tarih olarak belirlenmiştir. (md. 73h)

-Rekabet, vergilendirme ve ilgili yasaların uyumlulaştırılmasında Konsey (yine nitelikli oy çoğunluğuyla) yetkili olmakla birlikte, söz konusu alanlarda Parlamento'ya danışmakla sorumludur (md. 94).

- İktisat ve para siyasalarına ilişkin konular, üye ülkelerin tamamının ilgili olduğu, ortak siyasa alanları olarak belirlenmiş, bunların eşgüdümünden sorumlu kurum olarak Konsey işaret edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmanın ileriki bölümlerinde AB kurumları anlatılırken

de açıklanacağı gibi, Konsey'in nitelikli oy çoğunluğu ile karar verdiği bu konular hakkındaki öneriler, Komisyon tarafından hazırlanacaktır (md.103).

-Avrupa Merkez Bankası'nın yerini alacağı Avrupa Para Kurumu'nun (*European Monetary Institution*) görevleri madde 109f'de sayılmıştır: ulusal bankalar arasındaki işbirliğini güçlendirmek; ulusal merkez bankalarına önerilerde bulunmak; üye ülkeler arasındaki para siyasalarını uyumlaştırmak ve fiyat istikrarını temin etmek anılan kurumun görevlerinden bazılarıdır.

-Antlaşma, Avrupa çapında eğitim ve öğretim alanında da işbirliğini öngörmektedir: Bu, emeğin dolaşımı ve bütünleşmesi yolundaki engelleri kaldırmak içindir (md. 127). Kültür alanındaysa, Avrupa insanların Avrupa kültürünü öğrenmesi ve onu korumaları amaçlanmaktadır (md.128).

-Kamu sağlığı da antlaşma metninde geçen başlıklardandır (md 129): Bu alandaki işbirliği yalnızca birliğe üye ülkeler için değil, yardıma muhtaç üçüncü ülkeler için de öngörülmüştür.

-Sanayi konusunda ise (md. 130), birlik içindeki ülke sanayilerinin uluslararası rekabete hazır hale getirilmeleri için; sanayilerin yapısal değişikliklere uyumunu hızlandırmak, çevre dostu bir sanayi oluşturmak, sanayide yeniliği (inovasyon) ve günün teknolojisini yakalamak gibi çeşitli şartlar belirtilmiştir.

-130. maddede, iktisadi ve sosyal dengenin (*cohesion*) sağlanmasında, üye ülkelerin kendi iktisadi siyasalarının birlik içinde öngörülen siyasa ve hedeflerle (özellikle tek pazar hedefi) çatışmaması gerekliliği belirtilmiş, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (*European Regional Development Fund*) bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesindeki çalışmalarından sorumlu tutulmuştur.

-Aynı maddenin 4. fıkrası; çevrenin korunup niteliğinin geliştirilmesini, insan sağlığının korunmasını, doğal kaynakların ussal ve tedbirli kullanımını, bölgesel ve küresel çevre sorunları için uluslararası önlemlerin alınmasını öngörmüştür⁵⁴.

⁵⁴ Çevre ve tarım, üye ülkeler arasında en çok sorun çıkartan siyasa alanlarından. Çünkü alınan önlemlerin sanayi ve tarıma etkisi, ülkelerin kendi özelliklerine göre değişmektedir. Bu konuya, çalışmanın ileriki kısımlarında değinilecektir.

-138. maddede ise, siyasi partilerin Avrupa bütünleşmesinin vazgeçilmez parçaları oldukları belirtilmiştir.

-Antlaşmanın son bölümündeysen, iktisadi ve parasal birlik, siyasi birlik hedefi ile birlikte anılmaktadır.

Maastricht, yukarıda bahsedilen maddelerle birlikte, Avrupa'nın iktisadi ve siyasi bütünleşmesi için bir dönüm noktasıdır. Böylesine büyük bir adımın, AKÇT'de olduğu gibi, olağanüstü bir siyasal gelişmenin (Almanya'nın birleşmesi ve demir perde ülkelerinin bağımsızlıklarını ilan edişleri) hemen ardından gelmesi önemlidir. Buna koşut, birliğe üye ülkeler, orta ve doğu Avrupa'daki olası üye ülkelerle birlikte, ülkemiz Türkiye'nin üyelik sürecinde de sıklıkla vurgulanan **Kopenhag Kriterleri** oluşturmuştur. 1993 yılında ortaya çıkan ve Avrupa Birliği'nin üye ülkeleri ve aday ülkeler için, siyasal yapı ve işleyişe ilişkin önceliklerini belirleyen temel ölçütler⁵⁵:

-Hukukun üstünlüğüne dayanan liberal-demokratik kurumların benimsenmesi,

-insan haklarına saygı ve azınlıkların korunması,

-yukarıdaki iki siyasi ölçüte ek ve iktisadi bir ölçüt olarak, işleyen bir serbest pazarın varlığıdır. Bununla birlikte, ülkelerden birliğin rekabetçi baskısına karşı dayanma kapasitesi de beklenilmektedir.

-Son olarak, aday ülkeler için, üyeliğin getireceği yükümlülükleri üstlenebilecek kurumsal kapasite de bir ölçüt olarak belirlenmiştir.

Üye ülkeler ve aday ülkelerden parasal birliğe dahil olabilmek için beklenen iktisadi ölçütler de **Maastricht Ekonomik Kriterleri** olarak bilinmektedir. Bu ölçütlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

-Her üyenin yıllık ortalama enflasyon oranı; fiyat artışı en düşük üç üye devletin yıllık enflasyon oranı ortalamasını en fazla 1.5 puan geçebilecektir.

-Üye devletlerin planlanan ya da fiili kamu açıklarının, gayri safi yurtiçi hasıllarına oranının yüzde 3'ü aşmaması gerekmektedir.

⁵⁵ Michael Burgess, "Federalism", **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004, içinde, s.39

- Üye devletlerin planlanan ya da fiili kamu borç stoklarının, gayri safi yurtiçi hasıllarına oranının yüzde 60'ı geçmemesi zorunludur.
- Her üye devlet, fiyat istikrarı bakımından, en iyi sonucu sağlayan üç üye devletin ortalama nominal uzun vadeli faiz oranını en fazla 2 puan aşabilecektir.
- Üye devletlerin ulusal paraları, Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasının izin verdiği normal dalgalanma marjı içinde kalmalıdır.

Yukarıda sayılan ölçütlere dayanılarak denilebilir ki; Avrupa Birliği, siyasi birlik yolunda, farklı ülkeleri iktisadi ve siyasi anlamda uyumlulaştırma yolunda önemli adımlar atmış⁵⁶ ve söz konusu sürecin iskeletini oluşturmuştur. Bu iskelet, 90'lı yılların sonlarında ve 2000'li yılların başlarında yapılan uluslararası sözleşmelerle, gelecekteki genişleme ve derinleşme yolunda atılacak adımlar için sağlamlaştırılmıştır ki, bu çabanın ilk somut ürünü Amsterdam Antlaşması'dır.

2.3.2. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması, 1996 yılında Torino'daki Hükümetlerarası Toplantı'da tetiklenen sürecin bir ürünüdür⁵⁷. Diğer antlaşmalarla karşılaştırıldığında, Amsterdam yeni ve önemli bir kurumsal düzenleme/değişim getirmemektedir, yani, reformist olmayan bir antlaşmadır. Bununla beraber, kendinden önceki antlaşmalarla getirilen düzenlemeleri genişletmesi ve yeniden yorumlamasıyla dikkat çekicidir.

1997'de imzalanıp 1999 yılında sonuç doğurmaya başlayan Amsterdam Antlaşması'yla birlikte, ilkin Avrupa Birliği'nin ikinci sütunu olan Adalet ve İçişleri'nin içeriği genişletilerek, "Güvenlik Güçleri ve Adalet Alanında İşbirliği" adıyla yeniden düzenlenmiştir. İkincisi, nitelikli oy çoğunluğunun kapsadığı alanlara ek olarak, yolsuzlukla mücadele, gümrük işbirliğini destekleme, istatistik toplanması, kişisel bilgilerin toplanmasına dair kuralların koyulması getirilmiştir. Üçüncü olarak, Avrupa Vatandaşlığı'nın altı tekrar çizilmiş; özgür, güvenli ve adil bir 'alan'ın oluşumunun, 5 sene içerisinde gerçekleştirilmesi

⁵⁶ Özellikle iktisadi ölçütler, ulusal hükümetlerin kendi yasamalarından bile geçirmeleri güç konular olarak dikkati çekmektedir ki, söz konusu bu adım ulus-üstü düzeyde atılmıştır.

⁵⁷ Toplantıya ilişkin ilginç bir ayrıntıya değinirsek: Dönemin İngiliz Başbakanı **John Major**, İngiltere'de ortaya çıkan 'deli dana' salgını yüzünden İngiliz dana etlerine getirilen yasağın kaldırılmasını, toplantıda alınan kararları kabul etmesinin koşulu olarak öne sürmüştür. Ne ki, 1997 yılında başbakanlığa seçilen, birliğe çok daha ılımlı bakan **Tony Blair**, Amsterdam Antlaşması'nın imzalandığı döneme denk gelmiştir.

öngörölmüştür. Bununla bağlantılı olarak, temel özgürlükleri ihlal eden ülkeler için, Bakanlar Konsey’inde oy hakkının kaybedilmesi söz konusu edilmiştir⁵⁸. Eş-karar usulü ya da ortak karar usulünün (*co-decision procedure*) uygulama alanı genişletilmiştir. Bununla birlikte, Avrupa Parlamentosu’nun söz hakkı ve yetkesi daha güçlü hale gelmiştir. Örneğin, Parlamento tarafından reddedilen bir karar tasarısı Konsey tarafından oybirliği ile kabul edilmeksizin yasallaşamamaktadır. Antlaşmaya göre, Komisyon başkanının atanabilmesi, Parlamento’nun onayını gerektirmektedir. Son olarak, Amsterdam Antlaşması’yladır ki, 1985’te imza edilen Schengen Antlaşması, Avrupa hukukunun bir parçası olmuş, Avrupa Topluluğu sütunuyla ilişkilendirilmiştir. İrlanda ve İngiltere ise, güvenlikle ilgili bazı konular hariç, Schengen’in dışında kalmayı tercih etmiştir.

Amsterdam Antlaşması’nda değişikliğe uğrayan diğer bir konu ise, birliğe üyelikle ilgilidir: Antlaşma metnindeki “*Her Avrupa devleti birliğe üyelik için başvurabilir.*” ifadesi, “*Avrupa Birliği’nin temellerini oluşturan, özgürlük, demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygı ilkelerine bağlı her Avrupa devleti üyelik için başvurabilir.*” olarak değiştirilmiştir. Söz konusu ifadedeki değişikliğin, yukarıda sayılan iktisadi ve siyasal ölçütlerle ve birliğe katılması öngörülen orta ve doğu Avrupa ülkeleri ile ilgili olduğu açıktır. Fakat, söz konusu genişleme için daha geniş ve esaslı değişiklikler için Nice Antlaşması beklenmiştir.

2.3.3. Nice Antlaşması

Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden hemen bir sene sonra, 14 Şubat 2000’de başlayan hükümetlerarası konferans, 26 Şubat 2000’de Nice Antlaşması’nı doğurmuştur. Nice, yine Amsterdam Antlaşması gibi, imzalandıktan iki sene sonra yürürlüğe giren bir antlaşmadır. Bunun temel nedenlerinden birisi, İrlanda halkının 2001 yılında yapılan referandumla, Nice Antlaşması’nı kabul etmemesidir. Ancak antlaşma, yaklaşık bir sene sonra yapılan başka bir referandumla kabul edilmiştir.

Avrupa’nın bütünleşme tarihinde, ‘*Big Bang*’ olarak tanımlanan 2004 genişlemesinin öncesinde yapılan ve ondan bir sene önce yürürlüğe giren Nice Antlaşması, 10 yeni üyeli birliğin, kurumsal, iktisadi ve siyasal çerçevesinin oluşturulması anlamında önemlidir: birlik büyümekte, bürokrasisi artmakta, dolayısıyla, daha işler, daha etkin bir kurumsal yapıya ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Nice Antlaşması, yalnızca temel üç kurum/organ olan

⁵⁸ George, Bache, **a.g.e**, s. 137

Konsey, Parlamento ve Komisyon’da değil, daha spesifik kurumların -üye ülkelerce gönderilen temsilci sayısı bağlamında- oluşumunda ve onların tabi olacakları usullerde değişikliklere gitmiştir. Bu değişikliklere yön verecek temel kural, “demografik olarak eşit büyüklükteki üye ülkelere aynı temsilci sayısının temini”dir.

Nice Antlaşması’nda öngörülenlerin 1 Kasım 2004’te uygulanışıyla, 2004’ten önce mevcut 15 üye, parlamentoda 91 sandalye kaybetmiştir. Bununla birlikte Parlamento; Konsey’in, Komisyon’un ve üye ülkelerin sahip olduğu, ‘hiçbir özel neden göstermeksizin, kurumların uygulamaları hakkında yok hükmü verme’ yetkisiyle donatılmıştır. Avrupa Birliği’nin halen en önemli karar organı olan Konsey’e baktığımızda, yapılan en önemli değişiklik nitelikli oy çoğunluğunun tekrar tanımlanması olmuştur. Buna göre, bir kararın nitelikli oy çoğunluğuyla kabul edilebilmesi yalnızca nitelikli oy çoğunluğu eşiğinin geçilmesini değil, bireysel olarak üye ülkelerin de çoğunluğunu gerektirmektedir. Dahası, Konsey’deki herhangi bir ülke, kararı veren oyların Avrupa nüfusunun %62’sini temsil edip etmediğinin doğruluğunu/onayını isteyebilmekte; söz konusu eşiğin sağlanmaması halinde karar yok hükmünde kabul edilmektedir. Fakat, bu usulün uygulanması başvuru üzerinedir.

Komisyon’daki değişikliklere gelindiğinde göze çarpan en önemli değişikliklerden birisi, Kasım 2004 öncesinde tanınan, en büyük üye ülkenin Komisyon’a ikinci bir üyesini gösterebilme hakkının ortadan kalkmasıdır. Büyüklüğü ne olursa olsun, Komisyon’a her üye ülkeden bir kişi seçilebilmektedir. Komisyon başkanlığı ve üyelikler, Konsey’in nitelikli oy çoğunluğuyla atayıp Parlamento’nun da onayını alanlar tarafından temsil edilecektir.

Diğer antlaşmalarda da olduğu gibi, nitelikli oy çoğunluğunun kapsadığı konular, bu antlaşmada da çoğaltılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Birlik vatandaşlarının serbest dolaşımını kolaylaştıracak önlemler, sivil işlere dair konularda hukuki işbirliği, sanayi siyasası, Avrupa Birliği düzeyindeki partilerle ilgili tüzük ve üçüncü ülkelerle olan iktisadi, akçalı ve teknik işbirlikleridir.

Son olarak, Nice Antlaşması ile birlikte gelen önemli değişimlerden birisi, güçlendirilmiş işbirliği (*enhanced cooperation*) yönteminde olmuştur. Bir ya da birden çok üye ülkenin neden olabileceği siyasal açmazlara çözüm için geliştirilmeye, güçlendirilmiş işbirliği, Nice Antlaşması’ndan önce en az 10, ilgili antlaşmadan sonra en az 8 ülkenin, kurucu sütunlara ilişkin konularda diğer ülkelere bağlı kalmaksızın karar alması ve uygulamaya geçmesi

anlamına gelmektedir.⁵⁹ Şimdiye değin uygulanmamış olan bu yöntem, savunmaya ilişkin konularda geçerli değildir.

1957 Roma Antlaşması'na dayanan ve temelde bu antlaşmada, başka antlaşmalar aracılığıyla yenilikler ve değişimler yapma üzerine kurulu bu süreç 2001'de imzalanan Nice Antlaşması ile bitmiştir. Doğal olarak, bu sürecin sonunda Avrupa Birliği uzun ve karmaşık bir mevzuatla baş başa kalmıştır. Avrupa için bir anayasa düşüncesi, çok önemli siyasi içerimleriyle birlikte, söz konusu bu hukuki karmaşayı da nihayetlendirmek için ortaya atılmıştır.

2.4. Avrupa Anayasası Tasarısı ve Lizbon Antlaşması

Uluslararası antlaşmalar yoluyla oluşturulması ve ilerlemesiyle, Avrupa Birliği'nin siyasal yapısı konfederatif özellikler taşımaktadır. Bununla birlikte, söz konusu antlaşmalarla gelen düzenlemelerin doğrudan üye ülke vatandaşlarını etkilemesi ve bağlaması, onu federatif yapıya yaklaştırmaktadır. Federatif savın karşısına ise, Avrupa Birliği'nin bir anayasası olmaması gerçeği konulmaktadır: Federasyon özelliği gösteren yönetimler, hukuk ve siyasal bilimlerin yazınında, belli bir anayasaya dayalı olmasıyla anılmaktadır. Bu sava ek olarak, Avrupa Birliği'nde bütün üye ülkelerin eşit temsiline dayalı ikinci bir meclisin (Amerika Birleşik Devletleri Senatosu gibi) olmayışı dile getirilmektedir⁶⁰.

Avrupa Birliği'nin federatif bir yapıya sahip olmadığını savunan savları etkisizleştirecek usul ve uygulamalar -mevcut olsa da onaylı olmayan bir anayasa dışında- bulunmaktadır: Uluslararası antlaşmalarda kimi üye ülkeler için ulusal meclisler, diğer üye ülkeler içinse dolaysız yoldan yurttaşlar son sözü söyleyebilmektedir. Eşit temsile dayalı ikinci bir meclis argümanına karşılıysa, Avrupa Konseyi öne sürülebilir. Bununla birlikte, yukarıda da değinildiği gibi, Nice Antlaşması'yla birlikte, Avrupa Komisyonu'nda da her üye ülkeden bir temsilci bulunmaktadır. Üstelik Komisyon, ilgili yazında tasarlanan ve uygulamada olan senatolardan daha işlevseldir. Bu karşı tezlere rağmen, birlik, bir uluslararası mevzuat karmaşasıyla karşı karşıya olmakla birlikte, bu karmaşayı sonlandıracak ve kendisine federatif özellikleri teslim edecek, onaylanmış 'tek' bir anayasadan yoksundur.

⁵⁹<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/03/23&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (Erişim Tarihi: 01.04.2009)

⁶⁰ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 73

2.4.1. Avrupa İçin Bir Anayasa

Avrupa’da 1950’lerin başından bugüne kadar olan iktisadi ve siyasal bütünleşme hareketinin en başında federatif öğeler vurgulanmıştır. Ne var ki, yukarıda da anlatıldığı gibi federasyon hedefi, öne çıkan siyasi figürler ya da bireysel ulus-devletlerce ‘yumuşatılarak’ topluluğun ve birliğin yolu konfederatif yönlelere çekilmeye çalışılmıştır⁶¹: Söz konusu çaba, sadece iktisadi bütünleşme için değil, siyasal birlik hedefi için de geçerlidir ki bu ikili arasında simbiyotik bir ilişki savlanabilir. Beyaz Kitap’ın sonuç kısmında bulunan ifadeyi yeniden hatırlarsak: “*Gümrük Birliği’nin İktisadi Bütünleşme’yi öncelediği gibi, İktisadi Bütünleşme de Avrupa Birliği’ni (European Unity) öncelemek zorundadır.*” Diğer bir deyişle, iktisadi bütünleşme siyasal bütünleşmeyi ‘doğuracaktır’.

Avrupa için bir anayasa oluşturma tartışmaları, AKÇT ile başlayan sürecin öncesinde, 1940’larda ortaya çıkmıştır: 1940 yılında İngiliz yazar **Ivor Jennings**, *A Federation For Western Europe* (Batı Avrupa’ya Bir Federasyon) adlı kitabında bir anayasa taslağı hazırlamıştır. Bununla birlikte, Avrupa çapında bir federasyon düşüncesi, yalnızca liberaller arasında tutulan bir görüş değildir. Avrupa’daki sosyalist aydınlar, dönemin faşist salgınına panzehir olarak sosyalist bir federasyonu önermiştir.

Avrupa’daki bu uzun soluklu federasyon eğiliminin nedenlerine göz attığımızda karşımıza çıkan ana etmenler şunlardır: Birincisi, başlangıçta da vurgulandığı üzere, kalıcı barışın devletler arasındaki siyasi çatışmaların ve ayrımın kaldırılmasına bağlı olduğu görüşüdür ki çıkar yol federal Avrupa olarak gösterilmiştir. İkincisi, bütünleşmenin belgi deyişiyile söylersek, ‘daha çok Avrupa’nın (*more Europe*) tek başına bir Avrupa devletinin getireceğinden daha fazla iktisadi ve sosyal gönenç sağlayacağı düşüncesidir. Üçüncüsü, bütünleşme hareketi içerisinde federatif öğeleri destekleyen siyasal çeşitliliğin varlığıdır: Hıristiyan demokratlar, demokratik sosyalistler ve yenilikçi liberaller (*progressive liberals*) her dönemde Avrupa’nın siyasi gündeminde olmuşlardır. Son olarak, batı Avrupa’da Sovyetler Birliği’ne karşı duyulan endişe güçlü bir siyasal birlik oluşturma fikrini 90’ların başına değin beslemiştir. Spinelli’nin sözleriyle, “*Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, ancak karşısında 200 milyonluk birleşik bir Avrupa’yı gördüğü zaman durdurulabilir.*”⁶²

⁶¹ Dahası, ileride değinileceği gibi, Avrupa Birliği’nin işleyişini siyasal bir yönetim düzeni/dizgesi olarak değil, bir yönetim düzeni olarak ele almak daha doğrudur ki, bu onu, formal/enformal, özel/kamusal ve sivil toplum çıkar ve inisiyatiflerine açık bırakmaktadır.

⁶² Mark Gilbert, “European Federalism: Past Resilience, Present Problems”, **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005 içinde, s. 27-35

Bununla beraber, Avrupa'nın çekindiği tek süpergüç Sovyetler değildir: Daha önce de açıklandığı gibi serbestleşen uluslararası ticaret düzleminde; Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri'yle de rekabet içerisinde. Bunun yanında, özellikle teknolojik anlamda, rakip Japonya da vardır.

Topluluk dönemindeyse, anayasa tartışması Tek Şart'ı önceleyen süreçte ortaya çıkmıştır. Bu önemli girişimde bulunan yine Spinelli'dir ki, Amerika Birleşik Devletleri'nin konfederal yönetim ve dönemden federal olanına geçişinden esinlenmiştir. Ona göre, Avrupa'daki şartlar da, 1789 Amerika'sında olduğu gibi, federal bir oluşum/yapılanma için uygundur: İkinci örnekte bulunan siyasi karmaşa, birincisinde II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde bulunmaktadır. Spinelli'ye göre, Avrupa, tıpkı Amerika'da olduğu gibi, ikili bir federalizm ile yönetilebilir. Şöyle ki, yurttaşlar, vergi verme örneğinde olduğu gibi, hem bağlı buldukları eyalete (Avrupa için, ulus-devlete), hem de üstteki federasyona karşı sorumlu olabilirler. Bu, ulus egemenliğinin (*popular sovereignty*) kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, söz konusu bu ikili siyasal yapı da federatif bir yargısal denetime açık olmalıdır: Federal anlaşma yüksek mahkemenin marifetiyle güvence altına alınacaktır⁶³.

Spinelli'nin söz konusu çabaları, her ne kadar 'ölü fare' olarak adlandırılrsa da, sonunda Tek Avrupa Şart'ını yaratmıştır: İlgili bölümde de belirtildiği gibi, Tek Şart'la birlikte, 60'lar ve 70'lerde neredeyse unutulmuş siyasal birlik hedefi, 80'lerin sonlarında da olsa hatırlanır olmuştur, böylesine bir sürecin lokomotifliğini de, tek pazar ve tek para birimi yapmıştır. Kimi yazarlara göre; Avrupa Birliği'ni, tek pazar hedefiyle, Avro kurmuştur⁶⁴. Güçlü bir Avrupa federasyonunun küreselleşmenin gereği olduğunu ve sosyal adaletin dağıtımında önemli bir düzenek olarak kullanılabileceğini belirten **Jürgen Habermas**, Avro'dan sonra, daha güçlü ve kararlı adımlar atılması gerektiğini şöyle dile getirmektedir: "*Avrupa, vatandaşlarının bilincine, siyasal bir topluluk olduğunu yalnızca Avro kılığında işleyemez.*"⁶⁵

İşte Avrupa Birliği, iktisadi bir 'dev' olmasına rağmen, siyasal anlamda karşı karşıya kaldığı 'cüce'likten kurtulmak için önemli adımlar atmaya başlamıştır⁶⁶. Bu adımlar, yukarıda

⁶³ Andrew Glencross, "Altiero Spinelli and the Idea of the US Constitution as a Model For Europe: The Promises and Pitfalls of an Analogy.", *Journal of Common Market Studies*, Volume 47, Issue 2: <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/121668189/PDFSTART> (Erişim Tarihi: 03.04.2009)

⁶⁴ Gilbert, **a.g.m.**, s. 33

⁶⁵ Jürgen Habermas, "Avrupa'nın Niçin Bir Anayasaya İhtiyacı Var?", çev. Selen Göbelez, **Conatus Çeviri Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 3, İstanbul, 2005, s. 96

⁶⁶ Esra Çayhan, "Towards a European Security and Defence Policy: With or Without Turkey?", ed. Ali Çakıroğlu, Barry Rubin, **Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics**, Frank Cass Press, New York, 2003 içinde, s. 35

da açıklandığı gibi, ‘big bang’ öncesinde Nice Antlaşması ile başlamış, hemen aynı yılda, 2001’de “Avrupa İçin Bir Anayasa” taslağı hazırlanması göreviyle Avrupa Konvansiyon’u oluşturulmuştur. Ülkemizin de temsilci gönderdiği 108 üyeli konvansiyonun başkanı eski Fransız Cumhurbaşkanı **Giscard d’Estaing**’dir.

Konvansiyon çalışmalarını 2003’te bitirmiştir. 29 Ekim 2004’te ise, Avrupa Anayasası birliğe üye ülkelerin başkan, başbakan ve dışişleri bakanlarınca Roma’da⁶⁷ kabul edilmiştir. Anayasa’nın, üye devletler ve Avrupa uluslarındaki yankısı olumlu/olumsuz büyük olmuştur. Anayasa, AB’nin yapısına, kurumlarına, karar almada kullanılan yöntem ve düzeneklerine getirdiği reformlarla üye ülkeler arasında tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Tartışmaların odaklandığı bazı öne çıkan konular şunlardır: Bakanlar Konseyi’ndeki oy dağılımı, üye devlet uluslarının Avrupa Parlamentosu’ndaki temsili, Parlamento’nun yetki alanı, dış politika ve ortak savunma alanındaki konulara getirilen yeniliklerdir.

Getirdiği yenilikler ve yukarıda bahsedilen tartışmalar ışığında Anayasa maddelerini inceleysek⁶⁸:

-Anayasanın ilk maddesi (md. I-1)⁶⁹, metnin Avrupa vatandaşları ve devletlerinin ortak bir gelecek kurma istencini yansıttığını dile getirmekle birlikte, bunun gerçekleştirilmesinde ana eyleyenlerinin üye ülkeler olduğunu ve Avrupa Birliği’nin eşgüdüm görevini üstleneceğini belirtmektedir.

-İkinci madde, birliğin temel değerlerini sıralamaktadır: insanlık onuruna, özgürlüğe, demokrasiye, eşitliğe, hukukun üstünlüğüne, (bir azınlığa üye olanlar da dahil) insan haklarına saygıdır. Bununla birlikte, bu değerlerin yeşereceği toprak olarak çoğulcu, ayrımcılığın olmadığı; hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın/erkek eşitliğinin hüküm sürdüğü toplumlar gösterilmiştir.

-Madde 3’te ise birliğin amaçları sayılmıştır. Özetle bunlar: barışı, yukarıda sayılan değerleri ve birlik vatandaşlarının gönencini yüceltmek; iç sınırların olmadığı ve de serbest rekabetin

⁶⁷ Anayasa’nın Roma’da kabul edilmesi, 1957 Roma Antlaşması’na simgesel önemini teslim etmek içindir.

⁶⁸ Anayasa metninin kullanıldığı kitap: European Communities, **The European Parliament..and the European Constitution**, Publication Office of Euroropean Communities, Almanya, 2005. Ayrıca, metnin elektronik ortamdaki kopyası izleyen adresten edinilmiştir: http://en.euabc.com/upload/rfConstitution_en.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2009)

⁶⁹ Madde numaralarının önünde yer alan Roma rakamları, ‘artikel’leri, metnin alt başlıklarını ifade etmektedir. Söz konusu başlık numarası, ele alınan ilk maddede kullanılacak, daha sonra tekrar edilmeyecektir.

özgür ve rahatça idame ettirilebileceği, bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanını birlik vatandaşlarına sunmak; dengeli kalkınma, fiyat istikrarı, tam istihdam ve sosyal gelişmeyi amaçlayan yüksek rekabete sahip bir sosyal pazar ile çevrenin yüksek derecede korunup niteliğinin geliştirilmesine dayanan sürdürülebilir bir kalkınma için çalışmak; uluslararası ilişkilerde daha etkin rol oynamaktır.

-Madde 6'da, birlik kurumlarınca oluşturulmuş hukukun, üye ülke hukuklarından önce geldiği belirtilmiştir. Bu önceki antlaşma metinlerinde bulunmayan önemli bir noktadır. Yine de, bu alanlar sınırlandırılmıştır. Tamamen birliğin tasarrufunda olan (*exclusive competence*)⁷⁰ madde 13'te belirtilmiştir: gümrük birliği; iç marketin işlerliğin için elzem olan rekabet kurallarının oluşturulması; para birimi Avro olan üye ülkelerin para politikası; ortak balıkçılık politikasında konu edilen, denizlerdeki biyolojik kaynakların korunması ve ortak ticaret politikasıdır. Birlik ve üye ülkelerce ortak yürütülecek politikalar da 14. maddede sayılmıştır: iç pazar; sosyal politika; iktisadi, sosyal ve bölgesel (*territorial*) denge; tarım ve balıkçılığın 13. maddede sayılan özel alanı dışında tümü; tüketici hakları; ulaşım; trans-Avrupa ağları; enerji; özgürlük, güvenlik ve adalet alanı ve kamu sağlığıdır.

-7'inci metnin en kısası olmakla birlikte en önemli maddelerinden birisidir: “*Birlik tüzel kişiliğe sahiptir.*” Bu, birliğe, uluslararası antlaşmalarda taraf olma imkanı vermektedir. Bununla birlikte, madde IV-438'te belirtildiği gibi, Avrupa Birliği, Maastricht ile kurulan birliğin ve de Avrupa Topluluğu'nun yerini alacak yekpare/birleşik bir tüzel kişilik olacaktır. Dahası, üç sütunlu yapının da lağvedilmesi öngörülmektedir.

-8'inci madde ise, federatif öğeler için simgesel öneme sahiptir: Bu maddede birliğin bayrağı “mavi zemin üzerine çember şeklinde 12 altın rengi yıldız”; marş olarak **Ludwig van Beethoven**'ın 9'uncu Senfonisi'nden “Ode to Joy” bölümü; belgi olarak, “çeşitlilik içinde birlik”, para birimi olarak “Avro” ve Avrupa Günü olarak “9 Mayıs” tarihi belirtilmiştir.

-16. maddede, dış ilişkiler ve ortak güvenlik politikasının birliğin güvenliği ile ilgili hiçbir konuyu dışarıda bırakmadığı belirtilmiştir. Maddede göze çarpan, aynı şeyin söz konusu politikasının ortak savunmayla ilgili konularında genişleyici bir çerçevede geçerli olduğudur. Diğer bir önemli noktaysa, üye ülkelerin birliğin dış ilişkiler ve güvenlik politikasına bağlılık

⁷⁰ Yetki ulamları (kategori) de, anayasa metnine özgü, yeni bir uygulamadır.

ve karşılıklı dayanışmayla etkin ve çekinmeden yardım edeceğinin açıkça belirtilmiş olmasıdır.

Birliğin kurumlarıyla ilgili düzenlemelere baktığımızda, Anayasa'nın birliğe ilişkin kurumsal çatısı, temel olarak 5 kurumu içermektedir: Avrupa Parlamentosu; Avrupa Konsey'i; Bakanlar Konsey'i (bundan sonra Konsey olarak anılacaktır); Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Adalet Divanı. Bunlarla ilgili düzenlemeleri incelersek:

-20. maddeye göre, Parlamento, bütçe ve yasama ile ilgili faaliyetleri Konsey ile birlikte yerine getirecektir. Komisyon başkanını Parlamento seçecektir. Ayrıca, siyasi denetim ve danışma makamı olarak Parlamento gösterilmiştir. Parlamento üyeleri, Avrupa yurttaşları tarafından, beş sene bir yapılacak seçimlerle, doğrudan seçilecek ve üye sayısı 750'yi geçmeyecektir. Bununla birlikte, bir üye ülke en az 6, en fazla 96 sandalyeye sahip olacaktır.

-21. maddede düzenlenen Avrupa Konseyi yasamaya ilgili herhangi bir faaliyette bulunmama ile birlikte, birliğin siyasi yol haritasını çizmek ve önceliklerini tanımlama sorumludur. Avrupa Konseyi, kendi başkanıyla birlikte, üye ülkelerin hükümet ya da devlet başkanları ve Komisyon başkanından oluşmaktadır. Avrupa Konseyi'nin 4 ayda bir toplanması öngörülmüştür. Anayasanın tersini öngörmediği durumlarda Avrupa Konseyi oydaşım (konsensüs) yoluyla karar alacaktır. 22. madde söz konusu kurumun başkanıyla ilgilidir: Avrupa Konseyi başkanını kendi içerisinde, nitelikli oy çoğunluğuyla seçecektir. Başkanın görev süresi 2,5 yıldır ve bir kereliğine tekrar seçilebilir.

-22. madde, Konsey'i açıklamaktadır: Parlamento'yla ilgili maddede de belirtildiği gibi, Konsey siyasi yapısında ve yasamaya dair faaliyetlerde, Parlamento'yla beraber ortak çalışacaktır. Konsey, anayasanın tersini belirtmediği durumlar dışında, nitelikli oy çoğunluğuyla karar alacaktır. 25. madde nitelikli oy çoğunluğunu tanımlamaktadır: Komisyon ya da Birliğin Dışişleri Bakanı'ndan gelen tasarılar için, nitelikli oy çoğunluğu, Konsey'in üye sayısının %55'idir. Fakat bu oran iki farklı oranla daha desteklenmelidir: %55 oy çoğunluğu en az 15 üye ülkenin temsilcilerinden gelmekle birlikte, birlik nüfusunun da en az %65'ini temsil ediyor olmalıdır. Söz edilen makamlardan gelmeyen tasarılar içinse, nitelikli oy çoğunluğu birlik nüfusunun en az %65'ini temsil eden Konsey temsilci sayısının %72'sidir. Bu oranlar Avrupa Konseyi için de aynıdır.

-Komisyon 26. maddede şöyle anlatılmıştır: Avrupa Komisyonu, birliğin genel çıkarlarını geliştirecek ve bunlarla ilgili gerekli inisiyatiflerde bulunacaktır. Komisyon birlik bütçesinin uygulanmasından sorumludur. Ayrıca, anayasada belirtilen görevlerde, eşgüdüm, yürütme, yönetim Komisyon'un sorumluluğundadır. Komisyon, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın denetimindeki Avrupa hukukunun uygulamasını gözetleyecektir. Ortak dışişleri ve güvenlik siyasası ile anayasanın belirttiği konular hariç, birliğin iç temsili görevi de Komisyon'undur. Yine anayasanın aksini belirtmediği konular dışında, birliğin yasama faaliyetleri Komisyon'un tasarıları üzerinden yürütülecektir. Komisyon'da her üye ülkeden bir temsilci olmakla beraber; Birlik Dışişleri Bakanı, Komisyon başkan yardımcısı olarak görev yapacaktır⁷¹. Komisyon, Parlamento'ya karşı sorumludur ve görev süresi 5 yıldır.

-Anayasada en çok dikkati çeken maddelerden birisi de, Birlik Dışişleri Bakanı'nın düzenlendiği 28. maddedir: Avrupa Konseyi, nitelikli oy çoğunluğu ile verdiği karar ve Komisyon'un görüşüyle, Dışişleri Bakanı'nı atayacaktır. Bakan, birliğin ortak dış ilişkiler ve güvenlik siyasasını yönetecek (*conduct*), ilgili tasarılarını siyasaya dahil edecektir. Aynı şey, ortak güvenlik ve savunma siyasası için de geçerlidir. Bununla birlikte, Dışişleri Bakanı, Dış İlişkiler Konsey'inde görevli olacaktır. Ayrıca; yukarıda da belirtildiği gibi, bakan, Komisyon'un yardımcı başkanıdır.

-Madde 29, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nı düzenlemektedir: Divan'ın ilk görevi, anayasanın yorumu ve uygulanmasında (öz ve söz/lafzı ve ruhu) kanunun gözetilmesini temindir. Divan, her üye gelecek birer hakimden oluşacaktır. En önemlisi, Divan, gerçek ve tüzel kişilikler de dahil olmak üzere, birlik kurumlarının ve üye ülkelerin işlemleri üzerinde, hukuksal boyutta, söz sahibidir.

- Avrupa Merkez Bankası, 30. maddede düzenlemekle, Avro'yu kullanan ulusal devletlerin merkez bankalarıyla birlikte '*Eurosystem*'ı kurup birliğin para politikasını yönetecektir. Avrupa Merkez bankası da tüzel kişiliğe sahip olacak ve bağımsız bir kurum olarak işleyecektir.

-31. maddede düzenlenen, Avrupa Sayıştay (kimi yazarlar buna Avrupa Hesap Mahkemesi demektedir), birliğin hesaplarını, gelir/gider denetleyecek, iyi akçalı yönetimi temin edecektir.

⁷¹ Bu kompozisyon anayasa tasarısıyla birlikte gelecek ilk Komisyon için düşünülmüştür. İlk komisyonun görev süresi bittiğinde, Komisyon'daki temsilci sayısı üye ülkelerin üçte ikisi kadardır. Metinde öngörüldüğü üzere, bu sayıyı, Avrupa Komisyon'u oybirliği ile aldığı bir kararla değiştirebilmektedir.

-32. maddede birliğin danışma organlarıyla bunların özellikleri verilmiştir: Parlamento, Konsey ve Komisyon, Bölgeler Komitesi ile Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışabileceklerdir. Bölgeler komitesi ya bölgelerin seçilmiş ya da siyasi olarak bir meclise karşı sorumlu olan temsilcilerinden oluşacaktır. Ekonomik ve Sosyal Komite'ye, işçi ve işveren örgütlerinin ve sosyoekonomik, mesleki ve kültürel alanla ilgili sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşacaktır. Söz konusu bu iki komite de, kendi görevlerinin icrasında, bağımsızdır.

-52. madde, din ile ilgili çok tartışılan bir maddedir. Buna göre, birlik kiliselere saygı gösterecektir. Mamafih, bu maddede tanrılı/tanrısız diğer hiçbir din sayılmamıştır.

-Yine antlaşma metinlerine giren bir yeni madde, 'birlikten çekilmeyi' düzenlemektedir (md. 60): Birlikten ayrılmaya karar veren bir ülke, bunun için 2 sene beklemek zorundadır.

Çekilme hakkı gibi bir 'esnekliğe' sahip olan Avrupa devletleri, yine de, metnin yürürlüğe girmesini sağlayamamışlardır. Anayasanın katı tarafıysa, diğer antlaşmalar gibi hükümetlerarası konferanslarla değiştirilememesidir. Anayasayı oylayan devletler ve oylayış şekilleri ve sonuçları ayrıntılarıyla aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 1: Üye Ülkelerin Anayasa Taslağı'na Tepkileri

Oylayan Ülkeler	Oylama Yöntemi/Durumu	Tarih
Almanya	Meclis: EVET	27.05.2005
Avusturya	Meclis-59'a 3: EVET	25.05.2005
Belçika	Meclis-Kral: EVET	19.05.2005
Fransa	Referandum-%55'le <u>HAYIR</u>	29.05.2005
Hollanda	Referandum-%62'yle <u>HAYIR</u>	01.06.2005
İspanya	Referandum-%77'yle EVET	20.02.2005
İtalya	Meclis-217'e 16: EVET	06.04.2005
Kıbrıs Rum Yönetimi	Meclis: EVET	30.06.2005
Letonya	Meclis-84'e 4: EVET	02.06.2005
Litvanya	Meclis-71'e 5: EVET	11.11.2004
Lüksemburg	Referandum-%56'yla EVET	10.07.2005
Macaristan	Meclis-304'E 9: EVET	20.12.2004
Malta	Meclis-oybirliğiyle: EVET	06.07.2005
Slovakya	Meclis-116'a 27: EVET	11.05.2005
Slovenya	Meclis-79'a 4: EVET	01.02.2005
Yunanistan	Meclis-268'e 17: EVET	19.04.2005
Estonya	Meclis: EVET	09.05.2006
Finlandiya	Meclis: EVET	05.12.2006
Bulgaristan	Meclis: EVET	11.05.2005
Romanya	Meclis: EVET	17.05.2005
Oylamayı Erteleyenler		
İrlanda	-	-
İsveç	-	-
İngiltere	-	-
Polonya	-	-
Çek Cumhuriyeti	-	-
Danimarka	-	-

Kaynak: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3954327.stm> (Erişim Tarihi: 07.04.2009)

Tabloda dikkat çeken noktalara baktığımızda: Meclislerin hiçbirinde hayır yanıtı çıkmamıştır. Buna karşın, yapılan 4 referandumun 2'si olumsuz, diğer 2'si olumludur. Bununla birlikte evet yanıtı çıkan referandumların birisi Avrupa Birliği'nin en küçük üye

ülkelerinden birisi olan Lüksemburg'tan, diğeri ise katılımın %42'i olduğu İspanya'dandır. Ülkelerin yaklaşık beşte biriye, iki önemli ülke Fransa ve Hollanda'dan gelen 'hayır'la, oylamaya bile gerek duymamıştır. Bu ülkelerin arasında, Nice Antlaşması'na da ilk referandumda hayır diyen İrlanda da vardır. Denebilir ki, 1954'te Fransa'ya takılan Avrupa Savunma Topluluğu tasarısının yarattığı hayal kırıklığı, 2005 yılında hem Hollanda hem de Fransa eliyle yinelenmiştir. Fakat, söz konusu olan, 50'lilerin 6 üyeli topluluğu değil, 2000'lerin siyasal bir küresel güç olma yolundaki 27 üyeli birliğidir: Genişleyen birlik, derinleşmeyi sağlamak için önemli adımlar atmak zorundadır ki, anayasa başarısızlığından hemen sonra Lizbon Antlaşması bunu telafi etmek için ortaya çıkmıştır.

2.4.2. Lizbon Antlaşması

Anayasanın yarattığı hayal kırıklığını dağıtmak amacıyla girişilen ilk çaba 2006 Haziran'ında, Avrupa Konseyi'nin Almanya Dönem Başkanlığı'ndan bir 'durum raporu' istemesidir. Bir sene sonraysa, Avrupa Konsey'i 'Yeni Reform' antlaşması için Hükümetlerarası Konferans'ı oluşturmuş, Kasım 2007'de de söz konusu antlaşmanın taslak metni ortaya çıkmıştır. Nihayet, 13 Aralık 2007'de taslak Lizbon'da kabul edilmiştir.

Aşağıda anlatılacağı gibi, Lizbon Antlaşması'nın anayasa taslağından ayrıldığı bir nokta yok gibidir. Diğer bir ifadeyle, anayasa ile bu antlaşma arasında içerik bakımından bir fark yoktur, sadece 'sunuş' şekli değişmiştir: Anayasa kendinden önceki tüm uluslararası antlaşmaları geçersiz kılıp değiştirilmesini hükümetlerarası konferanslardan bağımsız kılacakken, Lizbon, kendinden önceki antlaşmalar gibi işleyecektir⁷².

Birlik ülkelerinin anayasa ile gelen reformlardaki ısrarının temel [kılıfsal] nedenlerinden birisi, genişlemelerle birlikte 27 olan üye sayısının getireceği yönetsel 'dağınıklığı' ve sonucunda doğabilecek bürokratik hantallığı ilgili kurumlarda gidilecek yapısal ve işlevsel değişikliklerle gidermeye çalışmaktır. Siyasi birlik hedefiyle ilgili olmak üzere, başka bir nedense, daha yakın bir birliğe ulaşmaktır ki, bu, anayasa taslağını hazırlayan Avrupa Konvansiyonu'nun kurulmasına önyak olan hükümetlerarası konferansın yayınladığı **Laeken Bildirisi**'nde ortaya konmuştur. Bildiri, özetle, birliğin neden bir anayasa ihtiyacı olduğunu anlatmakla birlikte bütün üye ülkeleri daha demokratik, saydam, müreffeh, iktisadi ve siyasi bakımdan daha güçlü bir Avrupa için göreve çağırılmaktadır. Siyasi bütünleşme söz konusu olduğunda ise iletisi gayet açıktır: "*Üzerinden 50 sene geçmesine rağmen hala bir*

⁷² Sebastian Kurpas, "The Treaty of Lisbon—How much 'Constitution' is left?": shop.ceps.eu/downfree.php?item_id=1568 (Erişim tarihi: 07.04.2009)

sapaktayız, varoluşumuz içinde keskin bir noktada... Avrupa'nın Birleşmesi yakındır. (...) Avrupa büyük bir aile olma yolundadır.”⁷³

İşte, Lizbon Antlaşması, bu dilek ve tasarıların gerçekleştirilmesi için atılan ikinci büyük adımdır. Antlaşmanın içeriğini anayasa ile karşılaştırarak değerlendiresek⁷⁴:

-Yukarıda da belirtildiği gibi, Lizbon Antlaşması ile anayasa arasındaki biçimsel fark, birincisinin Amsterdam, Nice gibi değişiklikler ve düzeltmeler (*amendments*) manzumesi, ikincisinin de [yine bir uluslararası antlaşma olmakla birlikte], kendinden önceki tüm antlaşmaları ortadan kaldırıp tek ve daha sade bir metin oluşudur.

-Anayasa metni gibi, Lizbon Antlaşması da üç sütunlu yapıyı kaldırmayı öngörmektedir. Bununla birlikte, ortak dış ilişkiler ve güvenlik siyaseti'ne ayrı bir vurgu vardır: Bu siyaset kapsamında, Komisyon'a yeni yetkiler vermek ve Parlamento'nun gücünü arttırmak söz konusu değildir. Bununla beraber, Birlik Dışişleri Bakanı deyimi, İngiltere'nin ısrarı üzerine Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi olarak adlandırılmıştır.

-Anayasa metni incelenirken değinilen simgesel öğeler kaldırılmıştır: Lizbon Antlaşması da, birlik marşı, bayrağı, günü vs. belirtilmemiştir.

-Yine anayasa metni incelenirken belirtilen, Avrupa hukukunun ulus-devletler hukukundan üstünlüğü bu antlaşmada yer almamıştır. Bununla birlikte, bugüne değin Avrupa Adalet Divanı'nın yarattığı hukuk ile üye bir ülkenin hukuku 'çekişme'ye girmemiştir.

-Lizbon Antlaşması ulusal meclislerin birliğe değgin yönetsel çabalar içerisindeki rolünü arttırmıştır. Zaten anayasada ulusal meclislere verilen yersellik denetimi usulünü atlama yetkisi, bu antlaşmada daha güçlendirilmiştir: Ulusal meclislerin 3'te 1'i, Komisyon'un yasama faaliyetinin yersellik ilkesine aykırı olduğu belirterek Komisyon'u ilgili faaliyetinden alıkoymaktadır. Buna rağmen, Komisyon söz konusu yasama faaliyetini yürütürse, bu, Konsey'deki üye ülkelerin %55'i ya da Parlamento'nun yarısının oyu ile durdurulabilmektedir. Fakat, bu yonteme başvuru süresi 8 haftayla sınırlandırılmıştır.

⁷³ <http://european-convention.eu.int/pdf/LKNEN.pdf> (Erişim tarihi: 07.04.2009)

⁷⁴ Kurpas, **a.g.m**, shop.ceps.eu/downfree.php?item_id=1568

-Lizbon Antlaşması'nda da dönem başkanlığının ileri bir biçimi olarak 2,5 yıllık Avrupa Konsey'i başkanlığı öngörülmüştür. Anayasa metnindeki öngörüye koşut, seçilen başkan bir defalığına tekrar seçilebilmektedir.

-Anayasa metninin dikkat çeken noktalarından biri olan tüzel kişilik konusu, Lizbon Antlaşması'nda korunmuştur. Avrupa Birliği'nin, Avrupa Komisyonu'nun, Avrupa Merkez Bankası'nın tüzel kişilikleri, dolayısıyla kendilerini üçüncü kişilere karşı temsil yetenekleri tanınmıştır.

-Anayasa'da öngörülüp Lizbon Antlaşması'nda korunan diğer bir düzenleme komisyon üyesi sayısı ile ilgilidir: Komisyoner sayısı üye ülkelerin 3'te 2'si (18) kadar olacak, 'katı ve eşitlikçi' bir yer değiştirme (rotasyon) eksik temsili giderecektir.

-Parlamento'nun kompozisyonuna ilişkin tek değişiklik İtalya'ya bir parlamenter daha eklenmesi ve parlamenter sayısının İngiltere'ninkine eşitlenmesidir. Bununla birlikte parlamentonun üye sayısı 750 olarak korunmuştur.

-Zorunlu (*compulsory*) ve zorunlu olmayan (*non-compulsory*) bütçe ayırımı kaldırılmakla birlikte, Avrupa Parlamentosu birlik bütçesinin bütününde son söze sahip olacaktır⁷⁵.

-Lizbon Antlaşması'nda korunan diğer düzenlemeler: birlikten çekilebilme hakkı; nitelikli oy çoğunluğunun kapsamının genişletilmesi; yetki ulamı gibi konulardır.

Birlik müktesebatına gelecek yeni bir 'katman' olarak, Lizbon Antlaşması'nın, 1 Ocak 2009'da yürürlüğe girmesi düşünülmüşken, Nice ve anayasanın onaylanmasından 'sabıkalı' İrlanda, antlaşmayı 2008 Haziran'ında yapılan referandumla reddetmiştir. Buna rağmen, antlaşma hemen hemen her üye ülke⁷⁶ tarafından kabul edilmiştir. İrlanda da, referandumu 2009 Ekim'inde yinelemeyi düşünmektedir⁷⁷. Bu durumla birlikte, antlaşmanın daha demokratik, saydam ve etkin (*efficient*) bir birlik için 2009 yılı içerisinde yürürlüğe girmesi tasarlanmaktadır. Şimdi, Lizbon Antlaşması'yla birlikte, bu çok katmanlı hukuksal yapının taşlarını çalışmanın konusu çerçevesinde bir tabloda görürsek:

⁷⁵ Birlik bütçesine ilişkin mevcut durum şöyledir: Konsey zorunlu harcamalarda, Parlamento zorunlu olmayan harcamalarda son söze sahiptir. Komisyon ise, bütçe önerisini Konsey'e sunmakla yükümlüdür.

⁷⁶ Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya antlaşmayı kabul etmiş olsalar da, iç hukuka dayalı sorunlar yaşamaktadır.

⁷⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6901353.stm> (Erişim tarihi: 07.04.2009)

Tablo 2: Avrupa Birliği'nin Antlaşmalar Tarihi⁷⁸

Antlaşma Adı	Tarih (Onay ve Yürürlük)	Öngördüğü Topluluk/Birlik	Tarihsel Bağlam	Federatif Özellikler	Konfederatif Özellikler
Paris Antlaşması	18.04.1951 23.06.1952	Avrupa Kömür ve Çelik Birliği	II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllar	Kömür ve çelik sektöründe ulus-üstü denetim	Belli bir sektörde işbirliği yapan uluslar topluluğu
Roma Antlaşması	25.03.1957 01.01.1958	Avrupa Ekonomik Topluluğu	Soğuk Savaş/Uluslararası ticaretin serbestleşmesi	Ortak pazar hedefi	Federalist yaklaşımdan uzaklaşma (iktisadi bütünleşme amacının ağır basması)
Füzyon Antlaşması	08.04.1965 01.07.1967	Avrupa Topluluğu	İktisadi anlamda refah devleti yılları; Öğrenci Hareketleri	Kurumların (konsey ve komisyon) teke indirilip AT çatısı altında toplanması	Topluluğa güçlü devletlerin yön verme çabası (Boş Sandalye Buhramı gibi)
Tek Avrupa Şartı	17.02.1986 01.07.1987	-----	Küreselleşme	Siyasi birlik hedefinin canlanması	Aslında bir anayasa çabasının başarılmış kadarı
Maastricht Antlaşması	07.02.1992 01.10.1993	Avrupa Birliği	Sovyetler Birliği'nin Dağılması	Tek Pazar/Tek Para Birimi	Veto hakkı/Oybirliği
Amsterdam Antlaşması	02.10.1997 01.05.1999	-----	Balkanlar ve Adriyatik'te siyasi karmaşa	Schengen'in Avrupa hukukuna dahil edilmesi	İngiltere ve İrlanda'nın dışarıda kalma tercihi (<i>opt-out</i>)
Nice Antlaşması	26.02.2001 01.02.2003	-----	Orta ve doğu Avrupa'dan 10 yeni ülkenin üyeliği öncesi	Birlik bürokrasisinin düzenlenmesi	Güçlendirilmiş İşbirliği
Lizbon Antlaşması	13.12.2007	Avrupa Birliği (tüzel kişilik)	Anayasa başarısızlığının ertesi	Birliğin daha güçlü bir uluslararası aktör olarak öngörülmesi	Ulus-devletlerin ulus-üstü siyasa yapımına müdahale yetkileri

Kaynak: R. Stradling, Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli, çev. Ayfer Ünal, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul., 2003 ve http://europa.eu/abc/history/index_en.htm (Erişim Tarihi: 07.04.2009)

⁷⁸ Tablo, adı geçen kaynaklardan alınan bilgilerin düzenlenmesiyle oluşmuştur.

Yukarıdaki tabloyla birlikte, bölüm sonunda diyebiliriz ki ‘daha çok Avrupa’ için atılan adımlar, yalnızca Avrupa’nın maddi sınırları içindeki iktisadi ve siyasi devinimlere değil dünyadaki toplu duruma da bağlıdır: II. Dünya Savaşı’ndan sonra, kalıcı barışın sağlanması yalnızca Avrupa’nın değil, tüm dünyanın gereksinimidir. 1940’ların sonu, 50’lilerin başında küresel ticaretin serbestleşmeye başlamasına Avrupa da kendi tepkisini vermiştir: Avrupa Ekonomik Topluluğu. I. Petrol Krizi’ne değin süren refah devleti yıllarında, Avrupalı siyasetçiler iktisadi bütünleşmenin ötesini görmeme eğilimindedir. Fakat, Füzyon Antlaşması, işlevsel olarak aynı kurumların çoğullunu sonlandırmış, Avrupa’nın siyasal birlik hedefine önemli bir hizmette bulunmuştur. 80’lerin ikinci yarısında ağırlık kazanan küreselleşme ulus-devletlerin egemenliklerinin sorgulanmasına neden olmuş; Tek Şart, daha etkili iktisadi, siyasal ve sosyal edimler için ulusal egemenliklerin belli bir kısmının ulus-üstüne aktarılmasını genişletmiştir.

90’lı yıllar, 50’lilerin söz konusu yüzyılda bıraktığı tortuların temizlendiği dönem olmuştur: Soğuk Savaş’ın bitişi, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin kendi egemenliklerini kazanışları topluluğu birlik yoluna götüren önemli güdüleyicilerden birisi olmuştur. Bununla birlikte, kutupsuz dünyada boşluğa düşen ülkeler için bölgesel işbirlikleri canalcı önem kazanmıştır. Topluluğu birliğin dayandığı bir sütuna dönüştüren Maastricht, böylesine bir genel durumun ürünüdür. Daha sonra birlik ülkeleri, küreselleşmeyle zaten sarsılan siyasi sınırların denetiminden Amsterdam Antlaşması’yla vazgeçmişlerdir. Nice Antlaşması ise, birlik için bir tür ‘big bang’ sayılan, Mayıs 2004 genişlemenin öncesinde gereken kurumsal düzenlemeleri yapmıştır. Yine de bu çabalarla birlikte, birliğin hukuksal altyapısını oluşturan müktesebat (*Acquis Communautaire*) anlaşılması ve içinden çıkılması zor hale gelmiştir. Anayasa tasarısı bu karmaşaya *de facto* bir son vermek ve siyasal birlik tasarısını *de jure* güçlendirmek için ortaya atılmıştır. Nihayetinde, Fransa ve Hollanda engelini takılan tasarı, içerik bakımından hemen hiçbir değişikliğe uğramadan, Lizbon Antlaşması’yla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır: Federalizmi simgesel olarak belgeleyen unsurlar çıkarılmış ve müktesebat’ın daha da büyümesi, Avrupa’nın daha etkin bir yönetime kavuşması için göze alınmıştır.

Bu noktada, yukarıda anlatılan tüm bu gelişmeleri belli bir dizgesel bütünlük içerisinde genel kurallarla ilişkilendirmek, söz konusu tarihsel görüngüyü daha iyi anlamak için elzemdir ki bu bizi, konuyla ilgili uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimler yazınındaki bütünleşme kuramlarına gönderecektir.

3. Avrupa'daki İktisadi ve Siyasi Bütünleşmeyi Açıklayan Kuramlar

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne geline bütünlüşme sürecinde, çalışmanın bundan önceki bölümlerinde anlatılan olay ve olguları basitleştiren, genelleyen ve açıklayan kuramlar da belli bir tarihsel toplu durumun ürünüdür. Avrupa özelinde, söz konusu kuramlar hem uluslararası ilişkiler yazınından alınmış hem de bütünlüşmenin (bilgi nesnesinin) niteliğine göre oluşturulmuştur. Bu anlamda, söz konusu bütünlüşme sürecine değgin kuramlar üç ana evrede incelenebilmektedir. Bu evreler ve bu evrelere hakim olan konu ve sorunlar aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 3: Bütünlüşme Kuramlarının Üç Evresi

Evre	Zaman	Ana Konular/Sorular
Bütünlüşmeyi Açıklama	1960'lar ve sonrası	Bütünlüşmenin getirileri nasıl açıklanabilir? Avrupa Bütünlüşmesi nasıl ortaya çıkmaktadır?
Yönetişimi Çözümleme	1980'ler ve sonrası	Avrupa Birliği nasıl bir siyasi dizgedir? Avrupa Birliği içindeki siyasi süreçler nasıl açıklanabilir? Avrupa Birliği'nin düzenleyici siyasası nasıl işlemektedir?
Avrupa Birliği'nin İnşası	1990'lar ve sonrası	Nasıl ve hangi sosyal ve siyasal sonuçlarla birlikte bütünlüşme gelişmiştir? Bütünlüşme ve yönetim nasıl kavramsallaştırılır; nasıl kavramsallaştırılmalıdır?

Kaynak: Antje Wiener, Thomas Diez, European Integration Theory, Oxford University Press, New York, 2004, s. 7

Bu tablodaki evreleri ve soruları yanıtladılmak üzere 'istihdam' edilebilecek kuramlar: Yeni İşlevselcilik, Hükümetlerarasıcılık, Çok Katmanlı Yönetişim ve Avrupalılaşıma, Yeni Kurumsalcılık ve Sosyal İnşacılık'tır.

3.1. Yeni İşlevselcilik (*Neo-Functionalism*)

Yeni işlevselcilik, uluslararası ilişkilerin büyük (*grand*) kuramlarından biri olarak işlevselciliğin Avrupa özeline (yani bir ‘bölge’ye) uyarlanmasıdır diyebiliriz. Bu yüzdendir ki, yeni işlevselcilik bir bölgesel bütünleşme kuramı olarak da anılmaktadır. Bununla birlikte, çoğu siyaset bilimci için yeni işlevselcilik, ‘Avrupa Bütünleşmesi’ ile eş anlamlıdır. Bunun nedeni, bütünleşmeye dair ilk kuramın yeni işlevselcilik olmasıyla birlikte, söz konusu kuramın bugün de anılması ve kuramın argümanlarının ve açıklamalarının tartışılmasıdır. Gerçekten de, sırf bütünleşmenin bazı nitelikleri itibarıyla değişmesi ve bunlara değgin yeni kuramların ortaya çıkması sebebiyle, Avrupa bütünleşmesine dair incelemelerde bu kuram atlanmamaktadır.

Temel olarak yeni işlevselcilik, savaş sonrası Avrupa devletlerinin ‘yakınlaşmasını’ açıklamak üzere oluşturulmuş bir kuramdır; en önemli temsilcisi ve kurucusu **Ernst Haas**’tır. Kuram bütünleşmenin başlangıç ve devindirici güçleri olarak altyapısal ve sosyal etmenlerin altını çizmektedir ki Haas’tan yapılan izleyen alıntı bunu gayet açık göstermektedir: “*Avrupa’nın bürokratik, çoğulcu ve endüstriyel hayatına yerleştirilmiş yakın ekonomik hedefler can alıcı itici güçleri sağlamıştır. Bütünleşme hareketini ileriye götürenler ekonomi uzmanları, planlamacılar, yenilikçi müteşebbisler ve sendikacılar; politikacılar, siyaset bilimcileri, şairler, yazarlar değil.*”⁷⁹

Kuramın ana hatlarıysa aşağıdaki gibidir⁸⁰:

-Bütünleşme siyasetin (*politics*) yoğun olmadığı, kilit iktisadi işkollarından başlayacaktır ki kömür ve çelik sanayisi buna örnektir⁸¹.

-Milliyetçi düşüncelerden bağımsız bir üst makamın oluşturulması ve bu üst makamın bütünleşme sürecine ‘nezaret’i öngörülmüştür.

-Kilit iktisadi işkollarındaki bütünleşme, onlara bağlı ve ilgili diğer işkollarında da bütünleşmeye vesile olacağından, elde edilecek sonuç ulusal ekonomilerin kademeli (tedrici, *gradual*) ve ilerleyen (*progressive*) bir araya gelişleri olacaktır.

⁷⁹ Ben Rosamond, **Theories of European Integration**, Oxford University Press, New York, 2001, s. 51

⁸⁰ Rosamond, **a.g.e**, s. 52

⁸¹ Aslında, söz konusu işkolları siyasetin savaşa değgin gittiği işkollarıdır. AKÇT’nin varoluş nedeni (*raison d’être*), bu işkollarında ‘yıkıcı’ siyaseti ve siyasayı sonlandırmaktır.

-Daha ileri bütünleşme sadece üst makamın sağladığı ve yönettiği bir şey değil, sosyal belirleyenlerin de devreye gireceği ve Avrupalı bir dizgeden elde edilecek bir çerçeve içinde ulus-üstü bir olgu olacaktır.

-İktisadi bütünleşme beraberinde 'kurumsallaşma' gereğini de getirecek bu 'düzenleyici bir karmaşıklık' yaratacaktır. Diğer bir ifadeyle, Avrupalı yönetim kendi bürokrasisini oluşturacaktır.

-Siyasal bütünleşme, iktisadi bütünleşmenin bir 'yan-etkisi' olarak belirecektir. Haas'ın sözleriyle siyasi bütünleşme "*bir süreçtir ki ulusal kurumların içindeki belli birtakım siyasi eyleyenler bağlılıklarını (loyalties), beklentilerini ve siyasi etkinliklerini yeni bir merkeze çevirmeye ikna olur. Bu merkezin kurumları, önceden var olan ulus-devletler üzerinde bir yönetimi gerektirir ve ona sahip olur. (...) Siyasi bütünleşmenin getirisi, önceden var olan ulus-devletlere egemen siyasi bir topluluktur.*"⁸²

-Nihayetinde, kademeli iktisadi bütünleşme ulus-üstü (*supranational*) bir kurumsallaşmayı ve yönetimi beraberinde getirecek ve bu kalıcı barışa doğru yönelen Avrupa'nın rotasını, aynı zamanda da mürettebatını oluşturacaktır. Denebilir ki, yeni işlevselcilik, Monnet ve Schuman'nın o dönemde estirdiği rüzgarla birlikte, federalist/konfederalist öğeleri açıkça vurgulamıştır⁸³.

Sıralanan ana hatlardan da anlaşılacağı üzere, Haas ve yeni işlevselcilerin odaklandıkları şey iktisadi belirleyiciler ve bunlara eşlik eden ekonomik dönüşümlerin beraberinde getireceği sosyal itici güçlerdir. Söz konusu sektörel bütünleşmeye dair itici güçlerin ortak adı *Spillover*'dir⁸⁴. Spillover yeni işlevselcilerin hem mevcut bölgesel bütünleşmeleri tanımlamak için kullandıkları hem de 'açıklanması gereken değişimin' yükünü omuzlarına attıkları bir kavramdır. Spillover üç ulama (kategoriye) ayrılmıştır: Spillover, işlevsel spillover (*functional spillover*) ve gelişmiş spillover (*cultivated spillover*).

Leon Linberg'e göre spillover, verili işkollarındaki iktisadi bütünleşmenin bağlı ve ilgili işkollarında yarattığı bütünleşmedir ki, bu bütünleşme daha gelişmiş koşullar ve hareketler

⁸² Çınar Özen, "Neo-Functionalism and the Change in the Dynamics of Turkey-EU Relations", **Perceptions, Journal of International Affairs**, Eylül-Ekim 1998, Sayı: 3: <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume3/September-November1998/ozen.PDF> (Erişim Tarihi: 08.04.2009)

⁸³ Özen, **a.g.m.**, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume3/September-November1998/ozen.PDF>

⁸⁴ Cambridge Sözlüğü'ne göre sözcüğün iki anlamı vardır. Birincisi, Spillover (ad): [sıvılarda] taşma. İkincisi, Spillover (ad): bir etkinliğin etkisinin başlangıçta düşünülen etkinin ötesine geçmesi. Kavramın özgünlüğünü korumak için, sözcüğe Türkçe karşılık aranmamıştır.

getirecektir. İşlevsel spillover ise, AKÇT'den iktisadi ve parasal birliğe geçişin tarihsel sürecini anlatan bir kavram olarak seçilmiştir. İktisadi işbirliğinin sağlanması, gümrük birliği ve ortak amaçların saptanması vs. süreçlerle birlikte, bu kavram, Roma Antlaşması ve sonrasındaki değişime göndermede bulunmaktadır. Gelişmiş spillover ise, yine ana hatlarda değinildiği gibi, sosyal iticilerden kaynaklanan ulus-üstü kurumsallaşmayı ve yeni düzeneği ifade etmek için kullanılmıştır. Şöyle ki, ulusal bağlılıklar, ulus-üstü bağlılıklara dönüşecek ve bu aşamadan sonra bütünleşme böyle bir ortamda belirecektir⁸⁵.

Uluslararası ilişkilerde devlet egemenliği, bireysel çıkar ve güç siyasetinin/ilişkilerinin (*power politics*) yerine devlet dışı eyleyenler ve ortak çıkarları koyan işlevselciliğin yanında yeni işlevselcilik 'ulus-üstü çıkarların ulusal çıkarları önceleyeceği' ve bu ortamın ulus-üstü kurumlarca idare edileceği görüşleriyle eleştirilere uğramıştır. Söz konusu eleştirinin önemli kuramsal kaynaklarından birisi hükümetlerarasıcılıktır.

3.2. Hükümetlerarasıcılık (*Intergovernmentalism*)

Yeni işlevselcilik gibi, hükümetlerarasıcılık da uluslararası ilişkiler yazınının önemli kuramlarından birisine dayanmaktadır: Realizm. Bu kurama göre, uluslararası ilişkilerdeki en güçlü ve belirleyici etmen [hala] ulus devletlerdir. Ulus devletler çıkarları doğrultusunda ve güç siyasetine göre hareket eder. Onları düzenleyecek, yönlendirecek daha üst bir kuruluş yoktur. Bu bağlamda, uluslararası dizge ve düzlem (*fora*) 'anarşist' bir özellik gösterir⁸⁶. Şöyle ki, eyleyenlerin edimleri önceden kestirilemez, dolayısıyla uluslararası çevreye 'kaos' hakimdir. Bununla birlikte, kaos sözcüğü için 'çıkarcı' da tercih edilebilir çünkü, realizm, bu durumu ulus devletlerin çıkarlarını temsil etmesinde ve varolan durumlarını güçlendirme isteğinde bulur.

Yukarıda değinilen realizmin, bölgesel bütünleşme kuramları çerçevesinde türevi olan hükümetlerarasıcılık, başını **Stanley Hoffman**'ın çektiği siyaset bilimcilerle ortaya atılmış bir görüştür ve esaslı bir şekilde yeni işlevselciliği reddetmektedir: Birincisi, ulus-devlet etmeni/gerçeği spillover'lar ile gücünü kaybedecek ve 'eriyecek' bir görüngü değildir. İkincisi, bütünleşmenin hızına ve gücüne etki edecek kurum 'üst merci' değil, ulusal hükümetlerin bizzat kendileridir. Diğer yandan, bu kurama göre, Avrupa'nın bütünleşmesine etki edecek kararlar da 'oybirliği' ile alınacak kararlar olacaktır.

⁸⁵ Rosamond, a.g.e, s. 60-61

⁸⁶ Laura Neack, **The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century**, Rowman & Littlefield Publishers, Boston, 2003, s. 15

Hükümetlerarasıcılığın ana hatlarına bakarsak:

-Yukarıda anlatılanlara koşut olarak, söz konusu kuram devlet merkezidir (*state-centric*). Hatta, bütünleşme Avrupa devletlerinin hükümetlerinin güdümünde giden bir süreçtir. Bunun içindir ki; bu kurama göre, bütünleşik Avrupa yolunda atılan her adım, hükümetlerin üzerinde anlaşığı ‘en küçük ortak payda’ (*the least/lowest common denominator*) kararlarından ibarettir⁸⁷. Diğer yandan, bu kararlar yine siyasetin az olduğu ortak konulara ilişkindir ki ortaya çıkan durum bir ‘sıfır toplamlı oyun’dur (*zero-sum game*): Oyuncuların kazandıklarının (*payoffs*) toplamı sıfırdır.

-Söz konusu kuram, hükümetlerin kademeli egemenlik kaybına kayıtsız kalmayacağını söylemektir. Bütünleşme sürecinde Avrupa devletleri gayet etkili ve inatçıdır. Bütünleşme sürecinin önemli bir ögesi olarak kabul edilen güç siyaseti yüzündendir ki, süreç birkaç öncü ve güçlü ülkenin rotasını belirlediği bir özellik göstermektedir.

-Hükümetlerarasıcılığın önemli siyaset bilimcilerinden **Andrew Moravcsik**, ulus-üstü siyasaların oluşturulmasında iki-düzeyle bir oyundan (*two-level game*) bahsetmektedir: Bütünleşme sürecini belirleyen hükümetlerin ulusal talepler ve ulus-üstü sorumluluklar arasında kalmışlığını ve ortak siyasaların da bu arada kalmışlık tarafından belirlendiği ifade eder. Diğer bir deyişle, hükümetler vatandaşlarının desteğiyle iktidarlarını sürdürmeyi, Avrupa bütünleşmesine ilişkin adımlara tercih etmektedirler⁸⁸.

-Hükümetlerarasıcılık kuramına katkıda bulunan diğer isimlerden **William Wallace**’a göre, iki tür bütünleşmeden söz edilebilir: Biçimsel (formal) ve biçimsel olmayan bütünleşme (enformal) bütünleşme. İkincisi ekonomik ve sosyal değişkenlerin iç içe geçmesini ifade ederken; birincisi, ulus-üstü kurumsallaşmanın ‘doğasını ve sınırını’ belirlemektedir. Bu sınır elbette ki en küçük ortak payda sınırlarıdır. Wallace’a göre biçimsel bütünleşme biçimsel olmayan bütünleşmeden daha önemlidir⁸⁹.

Hükümetlerarasıcılıktaki bu katı ve kuşkucu (*sceptic*) iskelet, Moravcsik’in öncü olduğu liberal hükümetlerarasıcılıkta da yumuşamamıştır: Yeni realizmden beslenmekle, bu kuram, ussal kurumsalcılığın hükümetlerarasıcılığa uygulanmasıdır, denilebilir.

⁸⁷ <http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199281954/freelecturer/chapter07.ppt> (Erişim Tarihi: 08.04.2009)

⁸⁸ Rosamond, **a.g.e.**, s. 129

⁸⁹ Rosamond, **a.g.e.**, s. 130

Moravcsik'e göre, eyleyenlerin tercihleri ve toplu sonuçlar (*collective outcomes*) siyasi pazarlığın iki temel ögesini oluşturur. Bu iki temel ögeye de ussal tercih hakimdir. Örneğin, hükümetlerin kendi tercihleri vardır; bunun yanında, toplu sonuçlar bu tercihlerin uyumundan ortaya çıkar. Ussal tercih ise, verili durumda, hükümetlerin alması (alternatif) tüm hareket planlarını değerlendirip kendi çıkarlarını azamileştireni seçmesidir. Diğer taraftan, pazarlık gücü de karar alma sürecine etki eden önemli etkenlerden birisidir ki bakışsız bilgi (*asymmetrical information*) ve özel getirisi olan anlaşmalar buna kaynaklık eder⁹⁰.

Bütünleşmeye yön veren özel durumlarsa şöyle sıralanmaktadır: Birincisi, ulusal hükümetlerin tercihleri alınacak karara ilişkin konuya bağlıdır (*issue-specific*). İkincisi, "Avrupa Birliği'ni siyasa eşgüdümü için uluslararası bir düzen" olarak görme taraftarı olan Moravcsik'e göre, hükümetler arasındaki pazarlık işbirliğinin getirilerinin dağılımıyla ilintilidir. Bu anlamda, ortak çıkarları olan hükümetler işbirliğine uygundur. Üçüncüsü, hükümetlerin kendi çıkarlarını tanımlamak, etkin işbirliği için gerekli bilgiyi sağlamak, söz konusu dağılımın kurallarını belirlemek için ulus-üstü kurumlara ihtiyacı yoktur. Bunu birinci elden hükümetler yapmaktadır. Kurumlar, denetim, işlem ve eksik sözleşme (ki güvenilir ön taahhütlerden oluşur) gibi ikinci dereceden sorunların çözümü için kullanılırlar⁹¹.

Hükümetlerarasıcılık, kuramına tarafgir durumları konu etmesi, bütünleşme devinimini iskalaması, kurumların inisiyatif ve hareket yetisini küçük görmesi gibi noktalarda eleştiriye uğramaktadır⁹². Önceki bölümlerde de değinildiği gibi, böylesine katı bir görüşe ampirik destek sağlayacak olaylar yok değildir: Boş Sandalye, İngiltere'nin her dönemde izlediği şüphecilik ve dışarıda kalmaları (opt-outs), Hollanda'nın anayasa tasarısını reddetmesi gibi durumlar ulusal hükümetlerin bütünleşme sürecine etkileri konusunda önemli olaylardır. Fakat, aynı hükümetlerdir ki iktisadi ve siyasi birlik hedefini koymuşlar, buna yönelik Roma Antlaşması'nı, Beyaz Kitabı, Tek Şart'ı, Lizbon'u kabul etmişlerdir. Ayrıca, yine yukarıda bahsedildiği gibi, Sosyal ve Ekonomik Komite, Bölgeler Komitesi gibi 'ikincil' kurumlar, Komisyon, Parlamento, Konsey gibi birincil kurumların danışma ve işbirliği mercileri olmuş, ulus-üstü siyasa yapımında daha 'ağır' bir konuma sahip hale gelmişlerdir. Bunun yanında, Avrupa Adalet Divan'ı, ulusal yargıların üzerinde hukuk yaratan bir merci olarak, aynı anda tüm ulusal hukukları göz önüne alarak ya da kendini onlara uyma zorunluluğunda hissederek işleyen bir yargı kurumu değildir.

⁹⁰ Frank Schimmelfennig, "Liberal Intergovernmentalism", **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004, içinde, s.77

⁹¹ Schimmelfennig, **a.g.e.**, s. 79-80

⁹² Schimmelfennig, **a.g.e.**, s. 81-82

Nihayetinde, Avrupa'nın bütünleşme sürecinin sadece hükümetler arasında cereyan eden bir görüngü olmadığını, ulusal düzeyin yanında, ulus-üstü ve bölgesel düzeyin de olduğunu ve bunların siyasa geliştirme ve uygulama sürecinde gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulayan kuramlar da ortaya atılmıştır. Bu bağlamda, incelenecek kuram çok katmanlı yönetiştir.

3.3. Çok Katmanlı/Düzlemli Yönetişim (*Multi-Level Governance*)

Son dönemlerde sosyal bilimlerin gözde kavramı olan yönetişim, genel anlamda yönetsel süreçlere yöneten ve yönetilenin etkin katılımını öngören bir düzeneği imlemektedir. Şöyle ki, çok eyleyenli bir yönetim, merkezi (özeksel) bir yönetimin yerini almaktadır. Yönetici kurum veya makam ile birey arasında ya da eyleyenler arasındaki ilişkilerde, eyleyenlerin yaratıcı güçlerine olumlu bakılmaktadır. Bireylere kurallar koymak yerine, onları görev üstlenmeye teşvik vardır. Yönetişim, sıradüzen (hiyerarşi) gereğince üst seviyede olanın tek yönlü kararları yerine, özerk, çok sayıda eyleyenin kendi aralarındaki etkileşimleriyle oluşmaktadır. Bu bağlamda, uyum ve eşgüdüm, yönetişim süreci içerisinde kendiliğinden oluşan şeylerdir⁹³. Bunun yanında, çok katmanlı yönetişim kuramını ortaya atan **Liesbet Hooghe** ve **Gary Marks** kavramı çok daha geniş bir bakış açısından ele almaktadır: kamusal alanda bağlayıcı karar alımı⁹⁴.

Çok katmanlı yönetişim, hükümetlerarasıcılığın önerdiği devlet merkezli siyasa yapımının yerine, ulus-altı (*subnational*, bölgesel), ulus ve ulus-üstü kurumsal etkileşimin olduğu bir siyasal ortam öngörmektedir; savladığı olgu da budur. Bunun örneği olarak, bölgeler arası farkların giderilmesi siyasası (*regional cohesion*) ve ona ilişkin kurum gösterilmektedir.

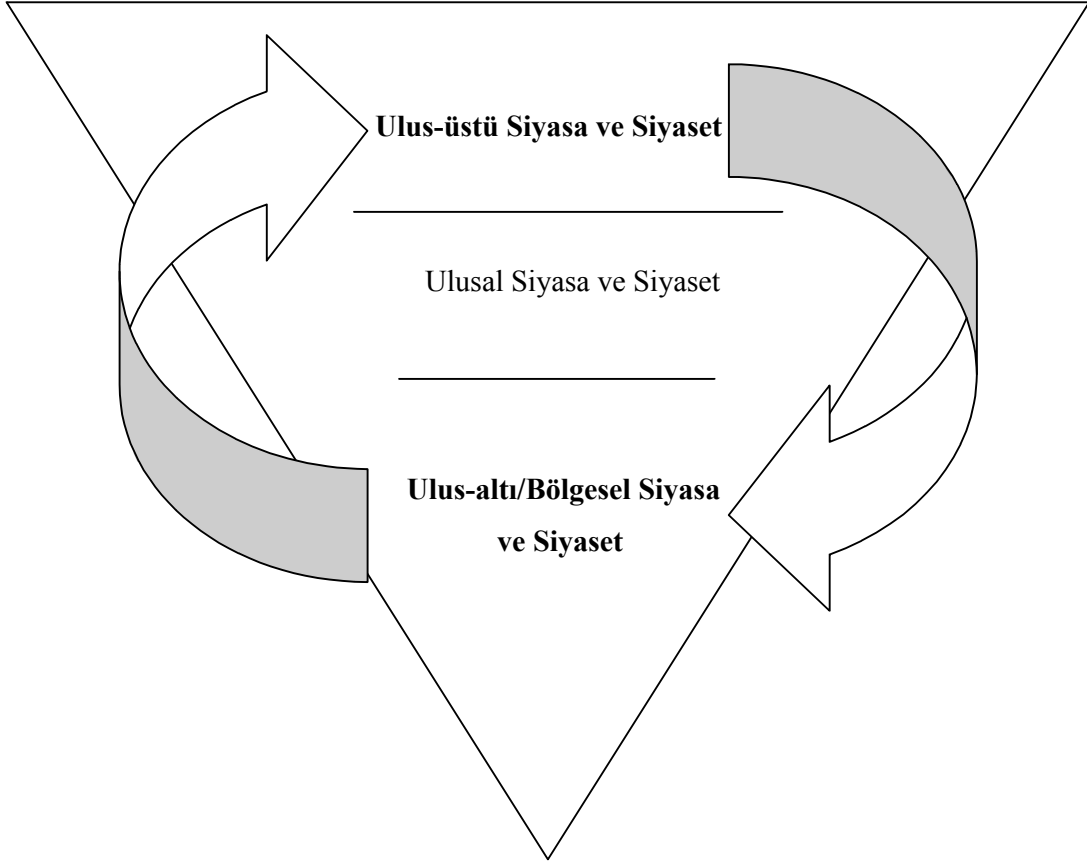
Ulus-üstü siyasa yapımı ve kurum oluşturmanın (*polity-creating*) önemi, bölgesel katman için, ulus katmanı için olduğundan, çok daha önemlidir: bölgesel katman, ulus-üstü'den doğrudan etkileneceği gibi, ulus-üstü de bölgeseli doğrudan etkileyecektir. Diğer bir deyişle, ulus-üstü katmanda bölgeleri ilgilendiren, onlar için alınacak kararlar olabileceği gibi, bölgeler de ulus-üstü siyasa yapımı sürecine etki edeceklerdir ki yönetişim anlayışının temelinde de yatan budur⁹⁵.

⁹³ İlhan Tekeli, **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 249-250

⁹⁴ Gary Marks, Liesbet Hooghe, "Contrasting Visions of Multi-Level Governance": www.cor.europa.eu/COR_cms/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentID=475c3369-3216-43ff-9fe8-45d8a0338f9d (Erişim Tarihi: 10.03.2009)

⁹⁵ Liesbet Hooghe, Gary Marks, **Multi-Level Governance and European Integration**, Oxford University Press, New York, 2001, s. 3-4

Söz konusu katmanlaşmayı ya da çok düzlemliliği bir şekilde gösterirsek:

Şekil 2: Avrupa Birliği Siyasa ve Siyaseti'nin Katmanları⁹⁶

Kaynak: Liesbet Hooghe, Gary Marks, Multi-level Governance and European Integration, Oxford University Press, New York, 2001

Şekli tartıştığımızda, yukarıda değinilen noktaları olumlu olmuş olmaktadır: Bugün Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin siyasaları ve siyasetleri gün geçtikçe daha çok ulus-üstü siyasa yapımına ve siyasete bağlı hale gelmektedir. Şekil bu yüzden ters çevrilmiş bir piramit görünümündedir: Ulus-üstü siyasaların 'hacmi' görece daha fazladır. Üstelik, piramidi etki bağlamında değerlendirdiğimizde, ulus-üstü en üstte durmaktadır. Şekildeki diğer bir noktaysa, okların ulusal katmana uğramadan ulus-üstüne ya da bölgele gitmeleridir. Buradan şu çıkarımda bulunabiliriz ki, ulus-devletler Avrupa düzeyinde siyasa ve siyaset söz konusu olduğunda aradan çıkmaktadır ve 'silik'tir. Bu anlamda, ulus-devletin bu iki katman arasındaki varlığı sorgulanabilir. Ve fakat, ulus-devletler Avrupa Konseyi aracılığıyla ulus-üstü siyasanın halen en etkili eyleyenleri olarak gözükmektedir. Bununla birlikte, Parlamento'nun artan gücü bu durumun bir dengeleyeni olarak algılanabilir. Bölgele

⁹⁶ Şekil, adı geçen kaynaktaki donelerin şekle dönüştürülmesidir.

geldiğimizde, yersellik (subsidiarite) ilkesinin, inisiyatif ve hareket yetisi bağlamında, bu katmanın garantörü olduğunu söyleyebiliriz: Avrupa Birliği düzeyinde daha iyi gerçekleştirilebilecek bir konu olmadıktan sonra, hizmetlerin ve ona dair her türlü işlemin kaynağında görülmesi ve yapılması. Son olarak, şekilde görüldüğü gibi katmanların sınırları bellidir ama bunlar katmanları kapatacak kadar uzun değildir ki bu siyasa ve siyasetler arasındaki alışveriş ve akımı betimlemektedir.

Çok düzlemlî yönetişimin ana hatlarına baktığımızda⁹⁷:

-Karar alma yetkisinin çeşitli düzlemlerdeki eyleyenlerce paylaşılması, söz konusu yetkinin devlet tekeline bırakılmasına yeğlenmektedir.

-Devletlerin bireysel karşı koyuşlarının, ortak alınan kararlar aracılığıyla aşılması öngörülmektedir ki bunun en somut örneklerinden birisi, Konsey'deki nitelikli oy çoğunluğudur.

-Son olarak, yukarıda da belirtildiği gibi, bölgesel eyleyenler sadece kendi katmanlarında değil, ulusal ve ulus-üstü düzlemlerde de etkili olup ulus sınırlarını aşan (*transnational*) etki ve etkinliklerde bulunabilmektedirler.

Bu genel özelliklerden sonra, kuramın öncü yazarları Hooghe ve Marks açıkladığı, çok düzlemlî yönetişimin iki tipini anlatırsak: Birinci tip (*Type I*) yönetişim, federalizme yakın duran düzenektir. Birkaç düzlemlî siyasal yetke dağılımı ve siyasal dizgeye bağlı yönetimlerin yetke ve yetkilerinin çakışmaması gibi özellikler bu tipin belirleyicileridir. İkinci tip (*Type II*) yönetişimdeki belirleyici etmenlerse; kendilerine özgülenen görevleri olan kurumlar, bu kurumların görevlerinin iç içe geçmesi ve üst/toplayıcı bir irade ve idareden çok 'parçalılığın' (*fragmentation*) söz konusu olmasıdır. Bu iki tip yönetişim düzeneğinin öne çıkan özellikleri izleyen tabloda görülmektedir:

⁹⁷ Ian Bache, "Europeanization and Multi-level Governance: Empirical Findings and Conceptual Challenges": http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2008/papers/wp08_16.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2009)

Tablo 4: Tip I ve Tip II Yönetişimin Özellikleri

Tip I Yönetişim	Tip II Yönetişim
Genel Amaçlı Kurumlar	Görev Amaçlı Kurumlar
Kesişmeyen Yönetimler	Kesişen Yönetimler
Sınırlı Sayıda Yönetimsel Düzlemdeki Kurumlar	Sınırsız Sayıda Yönetimsel Düzlem
Tüm Dizgeyi Kapsayan Yapı	Esnek Tasarım

Kaynak: Liebet Hooghe, Gary Marks, “Unravelling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance”, 2003:

<http://www.unc.edu/%7Egwm/asssets/doc/hooghe.marks.unravelingcentralstate.aprsr.2003.pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2009)

Tabloda sayılan özelliklere değinirsek, Tip I ve Tip II için⁹⁸:

-Genel Amaçlı Kurumlar/Görev Amaçlı Kurumlar: Hem üst yönetimin hem de kendisine yetke verilmiş alt düzlemin amaçlarına hizmet kurumlarıdır. Bu kurumların yetkileri üst yönetim tarafından ‘sayma’ yöntemiyle verilir⁹⁹. Diğer taraftan, belli bir görevin ifası için kurulmuş yönetimlerin yönetsel ve siyasi tasarrufları da görevin gerektirdiği kadardır.

-Kesişmeyen Yönetimler/Kesişen Yönetimler (*Intersecting/Non-Intersecting Membership*)¹⁰⁰: Verilen yetkiler çerçevesinde, siyasal yetkeye sahip kurumlar/birimlerin birbirlerinin tasarruf ‘alanları’na girmemeleri anlamına gelmekle birlikte; söz konusu olan sadece yetkiler değil, toprak ve uluslar da olabilmektedir. Bu duruma, yönetim düzlemlerinin azlığı da yol veren etmenlerden birisidir: Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde bu sayı, federal yönetim, eyalet yönetimi ve yerel yönetimler olmak üzere üçtür. Bu yönetsel alanlara farklı düzlemlerin müdahalesi federal hükümlere ve hükümetlerarası ilişkilere dayanmaktadır¹⁰¹. Tip II’deki kesişen yönetimlerinse, sadece görevin zamansal ve mekansal niteliğine bağlı olarak varolan yönetsel ve siyasal tasarruflarının tek sahibi kendileri değildir.

-Sınırlı Sayıdaki Yönetimsel Düzlemdeki Kurumlar/Sınırsız Sayıda Yönetimsel Düzlem: Tip II’de geçen ‘sınırsız’ ifadesi, söz konusu yönetimin esnekliğinden ileri gelmektedir. Bunun yanında, genelden çok göreve hizmet eden yönetimler, kendilerini farklı yönetsel düzlemlere

⁹⁸ Hooghe ve Marks, 2003, **a.g.m.**

<http://www.unc.edu/%7Egwm/asssets/doc/hooghe.marks.unravelingcentralstate.aprsr.2003.pdf>

⁹⁹ Bu, Amerikan federalizmindeki eyaletlere verilen ‘*enumerated powers*’ a benzetilebilir.

¹⁰⁰ ‘Kesişmeyen’ ifadesi, söz konusu yönetsel birimlerin birbirlerinden tamamen ayrı oldukları anlamına gelmemektedir. Hooghe ve Marks’ın eğrilemesiyle bu, Rus matruşkalarına benzemektedir: ‘iç içe’ yönetimler büyükten küçüğe gider ama birbirlerinden ayrıdır.

¹⁰¹ David H. Rosenbloom, Robert S. Kravchuk, **Public Administration**, McGraw Hill Press, Boston 2005, s. 111-112

sokabilmektedir. Bunun tersine, federalizme yakın duran Tip I’de, sınırlı sayıda düzlem vardır. Amerika örneğine yeniden dönersek, üç tane düzlemden söz edebiliriz: federal, eyalet ve yerel. Avrupa’ya baktığımızda, yukarıda da belirtildiği üzere, yine üçlü bir yapı karşımıza çıkmaktadır: ulus-üstü, ulusal ve ulus-altı-bölgesel.

-Tüm Dizgeyi Kapsayan Yapı/Esnek Tasarım: Tip I yönetişimi seçen devletlerin *trias politicas*’ı; yani, bir yasama meclisinden, bir yürütücü kurum ve makamdan ve de mahkemelerden oluşan örgütlenmeyi seçtiği görülmektedir. Genel amaçlı ve kalıcı kurumlardan oluşan söz konusu yönetimde değişiklik görece daha zordur. Tip II ise, bunun tersine daha esnek ve uçucu bir yapılanmada belirmektedir: Göreve değgin özel amaçlara hizmet eden kurumlar ve yönetimler vatandaşların hareketliliğine (*mobility*) ve işlevsel amaçlara hizmet ettiğinden esnek bir örgütlenme yapısı benimsemektedir.

Sayılan bu özelliklerle beraber, tip II yönetim genellikle tip I yönetişimin içerisinde kullanılmaktadır. Fakat bu özellikler ülkeden ülkeye de değişmektedir. Örneğin tip I’in özelliklerini gösteren federal bir ülke olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde, eyalet ve yerel yönetimlerde tip II yönetim özellikleri görülmektedir. İsviçre’de tip II örgütlenmelerin vergi koyabilme yetkileri dahi vardır. Bununla birlikte, tip II yalnızca ulusal siyasal eyleyenlerde değil, uluslararası örgütlerde de görülen bir durumdur: Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütler buna örnek olarak gösterilmektedir¹⁰².

Yukarıda sayılan üç ana kuram, bölümün başında gösterilen tablodaki soruların, ‘bütünleşmeyi açıklama’ ve ‘yönetişimi çözümlenme’yle ilgili olanlarını yanıtlamak içindir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği’nin İnşası’na dair soruların yanıtları; güçlü bir iktisadi bütünleşme vurgusu yapan yeni işlevselcilikte, bütünleşmeyi sadece ulus-devletlerin güç ilişkilerinde bulan hükümetlerarasıcılıkta ya da özellikle ulus-altı katmanı vurgulayan çok düzlemli yönetimde bulunamamaktadır. Bu yanıtlar için incelenecek kuram Avrupalılaşıma’dır.

¹⁰² Hooghe ve Marks, 2003, **a.g.m**:
<http://www.unc.edu/%7Egwm/asssets/doc/hoghe.marks.unravelingcentralstate.apsr.2003.pdf> (Erişim Tarihi: 17.04.2009)

3.4. Avrupalılaşma (*Europeanization*)

Avrupalılaşma, 1980'lerin sonuyla 1990'ların başında Tek Şart'la başlayıp Avrupa Birliği ile hızlanan Avrupa siyasa ve siyasetindeki değişimleri anlamak ve açıklamak için kullanılan bir kuramdır. İşlevselcilik gibi 'grand' bir kuram olmasa da, Avrupalılaşma, son dönemlerde siyaset bilimcilerin sıklıkla inceledikleri, söz konusu değişim ve dönüşüm için bir açıklayan olarak kullandıkları çok yönlü bir kavramdır. Bu *meso* kuram ya da kavramlar bütünü sadece ulus-üstü siyasal değişimi değil, bunun yerel/ulusal (*domestic*) karşılığını da kavramsallaştırmak girişimiyle oluşturulmuştur. Bununla birlikte, Avrupalılaşma, söz edilen süreç içerisinde ortaya çıkan siyasal görüngüyü imlemek için de kullanılmaktadır. Avrupalılaşmaya değgin çeşitli tanımlara bakarsak:

-**Thomas Risse** yukarıda bahsedilen kavram/olgu için belki de en kapsayıcı tanımını yapmıştır: Avrupalılaşma; Avrupa düzeyinde belli yönetişim kalıplarının ortaya çıkması ve gelişmesidir. Sözü edilen yönetişim kalıpları siyasal, hukuksal ve sosyal kurumlarla ilgilidir. Bu sürece, eyleyenler ile siyasa ağları (ki Avrupa'da bağlayıcı kuralların oluşturulmasına odaklanır) arasındaki etkileşimleri formüle eden siyasal bir problem çözme (*problem-solving*) eşlik eder¹⁰³.

-Avrupalılaşma, ulusal egemenliklerin Avrupa Birliği düzeyine *de jure* transferidir. Bu tanımını yapan **T. Lawton**, Avrupalılaşmanın ulusal hükümetler ile ulus-üstü kurumlar arasında *de facto* güç paylaşımı olmadığını da eklemiřtir¹⁰⁴.

-**Tanja Börzel**, ulusal siyasa alanlarının ve yapımının gün geçtikçe Avrupa Birliği'nin politika yapımına tabi hale gelmesini Avrupalılaşma olarak adlandırmaktadır¹⁰⁵.

-Avrupalılaşma, birikimli bir süreç olmakla beraber, Avrupa düzeyindeki iktisadi ve siyasal devinimlerin, ulusal siyasetlerin ve ulusal siyasa yapımının örgütsel mantığını etkileyecek dereceye ulaşmasını ifade etmektedir, **Robert Ladrech**'e gre¹⁰⁶.

¹⁰³ Thomas Risse ve diğerleri, **Europeanisation and Domestic Change**, London, 2001. s. 3

¹⁰⁴ M. Cladio Radaelli, "Whither Europeanisation? Concept Stretching and Substantive Change", **European Integration Papers**, Vol. 4, No. 8, 2000, s. 3

¹⁰⁵ Tanja A. Börzel, "Shaping and Taking EU Policies: Member State Responses to Europeanisation", **Queen's Papers on Europeanisation**, No. 2, 2003, s. 1

¹⁰⁶ Radaelli, **a.g.m.**, s. 3

-**J. Anderson** ise Avrupalılaşmayı küreselleşmenin Avrupa dahilinde (özellikle Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde) bir belirimi olarak tanımlamıştır¹⁰⁷.

Bu denli çeşitli kavram ve olgulara göndermede bulunmakla, Avrupalılaşıma, **J. P. Olsen** tarafından sonu siyasal bütünleşmeye çıkan bir süreçtir. Söz konusu süreci doğuran olgular yazar tarafından aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

-*Avrupa'nın Sınırlarının Değişmesi*: Çalışmanın başında da belirtildiği gibi, Olsen'e göre, hem coğrafi hem de siyasi anlamda, Avrupa deyimi Avrupa Birliği ve ona üye ülkeleri imlemektedir. Dolayısıyla, Avrupa'nın sınırlarının değişmesi, genişleme süreci ile olmaktadır: Geçmişte Avrupa Topluluğu ve günümüzde Avrupa Birliği, Avrupa sınırları içerisindeki çekirdek siyasi tasarı olmasıyla, orta ve doğu Avrupa ülkeleri için cazip bir seçenek olarak görünmektedir. Fakat bu cazip seçeneğin koştuğu şartlar, başta yukarıda sayılan Kopenhag Siyasi Ölçütleri ve Müktesebat'a ilişkin diğer düzenlemelerdir¹⁰⁸.

-*Avrupa Düzeyinde Kurumların Oluşturulması*: Avrupa düzeyinde kurumların oluşturulmasının ana nedeni, Avrupa çapında (*European-wide*) etkili olacak karar ve siyasaların oluşturulup uygulanmasıdır. Bu tür kurumların en başında Avrupa Birliği gelmektedir. Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA), Kuzeyli Ülkeler Konseyi (*Nordic Council*) gibi örgütlenmeler de Avrupa düzeyinde kurumların oluşumuna örnek olarak verilebilir.

Yukarıdaki bu örneklerle birlikte, Avrupa Birliği içerisinde de Avrupa düzeyinde yetkeye sahip kurumlar bulunmaktadır. Olsen bu kurumları dört ana boyutta/işlevde ele almaktadır: Birinci boyutta düzenleyici kurumlardan söz edilmektedir ki, bunlarla; insanları, doğal kaynakları ve iç sınırları gözetleyecek yönetsel ve askeri kurumlar kastedilmektedir. İkinci tür kurumlar, hem toprak hem de kültürel anlamda aidiyet duygusunu oluşturup güçlendirecek sosyalleştirici kurumlardır (*socializing institutions*). Demokratik vatandaşlık, meşru muhalefet, eşit siyasal haklar vs. için gerekli görülen kurumlar demokratik kurumlar olarak üçüncü boyutta yer almıştır. Son olarak, refah kurumları verilmiştir ki bu kurumlar sosyal ve ekonomik haklar bağlamında vatandaşlığın oluşturulmasına yardımcı olmaktadır¹⁰⁹.

¹⁰⁷ C. Jeffrey Anderson, **Europeanisation in Context**, Oxford University Press, New York 2003, s. 41

¹⁰⁸ J. P. Olsen, "The Many Faces of Europeanization" **Journal of Common Market Studies**, Vol. 40, No. 5, 2002, s. 927

¹⁰⁹ Olsen, **a.g.e.**, s. 930-931

-*Avrupa Düzeyinde Kurumların Yerel Etkileri*: Avrupa düzeyindeki kurumların düzenlemelerine uyum sağlamaya çalışan yerel (*domestic*) kurumların verdiği ‘tepkiler’ Avrupalılaştırmanın bu boyutunu oluşturmaktadır. Olsen’e göre söz konusu tepkiler iki şekilde açıklanabilmektedir: Bunlardan birincisi, deneysel öğrenmedir (*experiential learning*): kurumlar değişimlerini ve ona dair yorumlarını çevrelerindeki benzer ulusal/yerel eyleyenlerin tepkilerine göre geliştirmektedir. Başarılı olarak değerlendirilen usul ve etkinlikler kabul edilip geliştirilirken diğerlerinden kaçınılmaktadır. İkincisi, kurumların performanslarıyla ilgili rekabetçi seçilimdir (*competitive selection*): başlangıçta belli kurum ve eyleyen sayısı, onların değişen işlevsel ve normatif ortama nasıl, ne derece uyum sağladıkları ve ilgili performanslarına bağlıdır¹¹⁰.

-*Avrupalı Kurumların İhracı*: Bu olgu yalnızca Avrupa’daki ülkeler için değil dünyanın geri kalan kısmındaki ülkeler için de geçerlidir: Çalışmanın en başında belirtildiği gibi, Avrupa; dünyanın diğer ülkeleri için önemli bir siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi vs. düşün ve eylem dağarı niteliğindedir. Avrupalı kurumların ‘dışsattımı’, Avrupa’yı uluslararası düzlemde daha güçlü bir eyleyen olmasında, Olsen’e göre, önemlidir¹¹¹.

-*Avrupa’nın Siyasal Birleşmesi*: Son olarak, yukarıda sayılan olgularla birlikte, Avrupalılaştırma Avrupa’nın siyasi birliğini sağlayacaktır. Bu sürecin sonunda Avrupa, “*daha özgün, daha tutarlı ve siyasi bir kendiliğindenlik (entity)*” olarak ortaya çıkacaktır.

Güçlü Avrupa, sadece alansal (*territorial*) olarak genişleyen, merkez kurucu/oluşturan, ulusal ve ulus-altı yönetim birimlerini uyumlulaştıran Avrupa değildir. Güçlü Avrupa, siyasal bütünleşmenin sonucu; siyasi sınırların, iktidarın, hak ve sorumlulukların kurumsallaştığı bir denge hareketidir. Böyle bir denge hareketi, birörnek ve baskın bir değişim süreci değildir. Olsen’e göre, Avrupalılaştırma, çok düzlemli ve merkezli bir ortam içerisinde ortaya çıkan bir yönetim modelinin yayılmasıyla belirlenmekte, karakterize edilmektedir. Başka bir deyişle, değişim tek taraflı değildir; küresel, Avrupa sınırları içinde, ulusal, ulus-altı/bölgesel olmak üzere çeşitli boyutları vardır ve değişimi oluşturma ve ona katılım bu boyutların hepsinden gelebilmektedir¹¹². Bu anlamda, Avrupalılaştırma, yukarıdaki tanımlarda her ne kadar ulus-üstü vurgusu yapılırsa da, ulusal ve ulus-altı değişimi de önemsemekte, onları açıklamaya çalışmaktadır.

¹¹⁰ Olsen, *a.g.e*, s. 932

¹¹¹ Olsen, *a.g.e*, s. 937

¹¹² Olsen, *a.g.e*, s. 940-941

Avrupalılaşmanın ulusal ve bölgesel düzeyde yarattığı değişim ve ona değgin tepkiler dört ulamda toplanabilir. Bunlar aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 5: Avrupalılaşmaya Ulusal ve Bölgesel Düzlemde Verilen Tepkiler¹¹³

Tepki	Nitelikleri ve Açıklaması
Atalet (<i>Inertia</i>)	Değişimin olmadığı durumdur. Avrupa Birliği düzenlemelerinin, düzeneklerinin, siyasalarının vs. yerel olanlarla uyuşmadığı düşünçesi bu durumu tetiklemektedir. Uzun erimde, atalet, iktisadi ve siyasal olarak sürdürülebilir görünmemektedir.
Soğurma (<i>Absorption</i>)	Çekirdek yapılarını korumakla, ulusal/yerel düzeydeki eyleyenlerin esaslı olmayan (<i>non-fundamental</i>) değişimleri ‘benimseme’ durumudur. Diğer bir deyişle; soğurma, belli başlı usul ve yapılarla birlikte siyasi davranış mantığının gerçek bir değişikliğe (<i>modification</i>) uğramadan ulus-üstü siyasanın gereklerine uydurulmasıdır. Yerel usuller ve siyasa mirası bu duruma yol veren önemli nedenlerinden birisidir.
Dönüşüm (<i>Transformation</i>)	Avrupalılaşma ile birlikte gelen ve Avrupalılaşmayı gerçekteşiren dönüşüm, pragmatik değişim ile eşanlımlıdır. Soğurmadaki durumun aksine, siyasi davranış mantığı tamamen değişmektedir.
Tasarruf (<i>Retrenchment</i>)	Avrupalılaşmanın paradoksal etkisini belirtmek için kullanılan tasarruf, ulusal/bölgesel aktörlerin Avrupalılaşmayla birlikte gelen reformlara karşı birleşerek karşı gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu tepki yüzünden, söz konusu eyleyenler öncekinden daha az Avrupalı hale gelmektedir.

Kaynak: M. Cladio Radaelli, “Whither Europeanisation? Concept Strecthing and Substantive Change”, European Integration Papers, Vol. 4, No. 8, 2000

¹¹³ Tablo, adı geçen kaynaktaki donelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

Ulus-üstü siyasa ve diğer düzenlemelere verilen tepkiler ülkeden ülkeye değişmektedir. Peki Avrupa düzeyinde oluşturulan siyasaların ulusal ve bölgesel düzeye transferi nasıl olmaktadır? **Kerry E. Howell**, bu durumu Avrupalılaşmayı üç biçimde kavramsallaştırarak açıklamaktadır¹¹⁴:

-Avrupalılaşma I (*Europeanization 1*, En1): Avrupa ya da Avrupa Birliği düzeyinde oluşturulan siyasaların dikey aktarımı, indirilmesidir (*downloading*). Bu, tavandan tabana (*top-down*) yaklaşımı olarak da bilinmektedir.

-Avrupalılaşma II (*Europeanization 2*, En2): Avrupalılaşma I'in tersine, Avrupalılaşma II, ulus-üstü siyasa aktarımına ulusal ve bölgesel düzeyden bakar: Ulus-üstü siyasa yapımı, söz konusu düzeylerden yüklenir (*uploading*). Ulusal eyleyenler makro, ulus-altı/bölgesel eyleyenler mikro siyasa yükleyicileridir. Bu anlamda, Avrupalılaşma II, tabandan tavana (*bottom-up*) bir yaklaşımdır.

-Avrupalılaşma III (*Europeanization 3*, En3): Avrupalılaşma I ve II'nin bir biresimi olarak, Avrupalılaşmayı iki tür siyasa aktarımı yoluyla açıklamaktadır: Birincisi, Yatay Siyasa Aktarımı'dır (*Horizontal Policy Transfer*, HTP). Üye ülkelerin birbirlerinden edindikleri siyasa ve siyasa yapım biçimleri bu yolla aktarılmaktadır. Avrupa Birliği'nin, söz konusu aktarım biçimi içerisinde doğrudan bir müdahalesi yoktur. İkincisi, Dikey Siyasa Aktarımı'dır (*Vertical Policy Transfer*, VPT). Bu aktarım, ulus-üstü siyasa yapımı ve Avrupa Bütünleşmesi süreci içerisinde ortaya çıkmaktadır. HPT'ye göre VPT, daha 'görünür' bir aktarım yoludur, çünkü Avrupa düzeyindeki kurumlarca gerçekleştirilir.

Yukarıda açıklananlarla birlikte; Howell, Avrupa Bütünleşmesi'nin (*European Integration*, EI) Olsen'in beş görüngü yörüngesinde anlattığı Avrupalılaşmaya bağlı olduğunu, bütünleşmenin bu beş görüngüye gereksindiğini de belirtmektedir¹¹⁵. Tüm bu verilenlerle, aşağıdaki tablo söz konusu aktarım ve bunun içindeki üç Avrupalılaşmanın rolünü özetlemektedir:

¹¹⁴ K. E. Howell, "Developing Conceptualisations of Europeanisation", **Queen's Papers on Europeanisation**, No. 3, 2004, s. 6-7

¹¹⁵ Howell, **a.g.m.**, s. 8

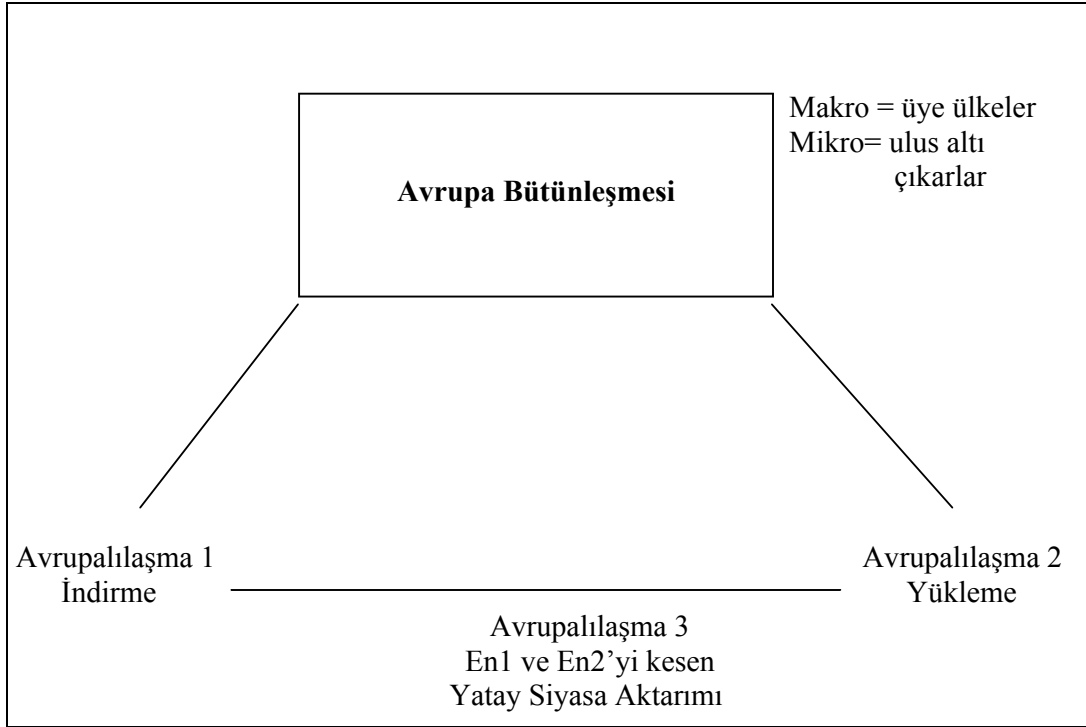
Tablo 6: Ulus-üstü Siyasaların Ulusal ve Bölgesel Düzeye Aktarımı

<p>HPT = yerelde siyasa değişiminin güdüsü bu yolla ortaya çıkabilir, fakat her zaman ulus-üstü yapılarca kabul edilmeyebilir:</p> $HPT \rightarrow En2 \rightarrow EI \rightarrow En1 \rightarrow VPT/En3$
<p>VPT = siyasa güdüsü En2, EI ve En1'in sonucu olabilir:</p> $En2 \rightarrow EI \rightarrow En1 \rightarrow VPT/En3$
<p>Yukarıdakiler daha ileri bir yükleme süreci doğurabilir:</p> $VPT/En3 \rightarrow En2 \rightarrow EI \rightarrow En1$

Kaynak: K. E. Howell, "Developing Conceptualisations of Europeanisation", Queen's Papers on Europeanisation, No. 3, 2004, s. 7

Tablodaki ilk formülde HPT tetikleyici olarak ele alınmıştır: Oklar başlatılan sürecin devamını ve sonucunu işaret etmektedir. Siyasa değişimi HPT ile başladığında, ulusal ve yerel eyleyenler siyasa yüklemekte, bunun devamında Avrupa Bütünleşmesi ortaya çıkmakta ve böylece bütünleşme siyasa indirilmesine yol vermektedir. Sonuç, hem En1 hem de En2'yi kesen (*cross-loading*), birleştiren En3'tür. Bununla birlikte, Howell, En3'ü VPT'yle eşanlamlı kullanmaktadır: Avrupalılaşma siyasa gereksinimleri ve açık bir Avrupa Birliği boyutuyla varılmaktadır. İkinci formüldeyse, aynı süreç, HPT'nin tetiklediği değil; En1, EI, En2'nin sonucu olarak ifade edilmektedir. Son formül, HPT ve VPT'nin neden-sonuç ilişkisini özetlemektedir: Süreç bir kere başladığında; HPT, VPT'yi, VPT de HPT'yi tetiklemektedir. Bununla birlikte, Howell, VPT'yi, En3 ile eşanlamlı kullanmaktadır. Çünkü, Howell'a göre, Avrupalılaşma siyasa gereksinimi ve açık bir Avrupa Birliği boyutuyla ortaya çıkmaktadır.

Howell, yukarıda anlatılanlarla birlikte, Olsen'in Avrupalılaşma görüşünün yanında, Lawton ve Börzel'in tanımlarına da yaklaşmaktadır: İlkin, Avrupalılaşmanın *de jure* gelişimini vurgulamaktadır. İkinci olarak, ulusal siyasa yapımının ulus-üstüne nasıl bağlı/tabii olduğunu formüle etmektedir. Bunların yanında, siyasa yüklemelerini de göz önüne alarak, hem tabandan tavana hem de tavandan tabana olan değişimi de belirtmektedir. Söz konusu durum izleyen şekilde görülmektedir:

Şekil 3: Avrupalaşma ve Avrupa Bütünleşmesi

Kaynak: K. E. Howell, "Developing Conceptualisations of Europeanisation", Queen's Papers on Europeanisation, No. 3, 2004, s. 7

Olsen'in deyimiyile, Avrupa'nın siyasal birleşmesine giden süreç olan Avrupa Bütünleşmesi, yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi, siyasa indirmeleri, yüklemeleri ve bu ikisinin de birlikte olduğu siyasa aktarımıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçlerde, Avrupa Birliği başı çekmekle birlikte, yerel ve bölgesel yönetim düzlemleri de değişime olan katkı ve tepkileriyle etkilidirler. Avrupalaşmayı, bundan önce anlatılan kuramlardan ayıran en önemli nokta da budur: Yeni işlevselcilik, gözü-kapalı bir ulus-üstücülüğe inanmaktadır. Diğer yandan, hükümetlerarasıcılık ulus-üstü eyleyenleri ulus-devletlerin güdümünde görmekte, bütünleşmeyi yalnızca üye ülkelerin hükümetlerinin tasarrufuna bırakmaktadır. Çok düzlemlili yönetim ise, vurgusunu ulus-üstü ve ulusalın 'yanında', ulus-altı/bölgesel inisiatiflere yapmaktadır. Bunların arasında Avrupalaşma, Avrupai yönetişime vurgu yapıp yönetişimin tüm düzlemlerini hesaba katmaktadır.

Nihayetinde, bölümün başında verilen tablodaki (bkz.Tablo 3) sorular ve onlara ilişkin yanıtlar, şimdiye değin anlatılan dört kuramın anlamaya ve açıklamaya konulardır. Bununla birlikte; Avrupa Birliği ile ivmelenen, ulus-üstü kurum oluşturmaya söz konusu kurumların etkinliğini üzerinde yoğunlaşan kuram Yeni Kurumsalcılıktır.

3.5. Yeni Kurumsalcılık (*New Institutionalism*)

Topluluktan birliğe, Avrupa'nın bütünleşmesi sürecinin en önemli özelliklerinden birisi de ulus-üstü kurumların oluşturulmasıdır. Şu an Avrupa Birliği, yönetsel üç ana kurumunun (Konsey, Komisyon ve Parlamento) yanında, Merkez Bankası, Yatırım Bankası ve çeşitli alanlardaki komiteleriyle önemli bir kurumsal yapılanmaya sahiptir. Diğer bir ifadeyle, bir süreç olarak Avrupa bütünleşmesi, bir birlik olarak kendi bürokrasisini (*Euro-polity*) oluşturmuştur. Bununla birlikte, sürece ilişkin kuramlar, kurumları iktisadi ve siyasi görünüşlerinin yanında ikincil bir görünüşü (*epiphenomenon*) olarak görmektedir. Şöyle ki, bir süreç olarak bütünleşme ve onun içerimleri, kurumları belirlemektedir; kurumların bu sürece 'katkısı' belirleyici bir etmen değildir¹¹⁶.

Kurumların karar ve eylemlerinin belirleyici bir etmen olduğu görüşü, kurumsalcı kuramlar tarafından savlanmakla birlikte, bu kuramlar vurgu yaptıkları noktalara göre üçe ayrılmaktadır:

-*Ussal Tercih Kurumsalcılığı*: Hükümetlerarasıcılığı liberalleştiren nosyon olan ussal tercih çoğunlukçu karar alma usullerinin siyasa yapımında kararlılık göstermediğini söylese de, kurumun yapısından kaynaklanan (*structure-induced*) bir dengenin ve kararlılığın olduğunu belirtmektedir. Bu saptamaya değgin ampirik bilgi, Amerikalı siyaset bilimcilerin bu kuramın öncülüğünü etmesi nedeniyle, Amerikan Kongre'sinden çıkarılmıştır¹¹⁷.

-*Toplumbilimsel Kurumsalcılık*: Ussal tercih almaşıkları değerlendirmeye önem atfederken, toplumbilimsel kurumsalcılık ortak ve yerleşmiş tercihlerin almaşıklarından daha iyi oldukları üzerinde durur. Bunu yaparken yararlandığı nosyon 'uygunluk mantığı'dır (*logic of appropriateness*): Uygun ya da örnek kurullarca güdülenen insan davranışları kurumlarda da örgütlenir, yer eder¹¹⁸. Böylece kurumlar insan davranışlarıyla biçimlenirken, söz konusu davranışları da biçimlendirir.

-*Tarihsel Kurumsalcılık*: Kuramsalcılığın önemli ulamlarından tarihsel kurumsalcılığın vurgusu 'zaman içerisinde' dir (*over time*). Toplumbilimsel kuramsalcılıkta olduğu gibi, tarihsel kuramsalcılık da, kurumların bir kere kurulduğunda, içerisindeki eyleyenlerce

¹¹⁶ Mark A. Pollack, "The New Institutionalism and European Integration", **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004, içinde, s.137

¹¹⁷ Pollack, **a.g.e.**, s. 138

¹¹⁸ James G. March, J. P. Olsen, "The Logic of Appropriateness": http://www.arena.uio.no/publications/wp04_9.pdf (Erişim Tarihi: 29.04.2009)

etkilenebildiğini ve hatta kısıtlanabildiğini teslim eder. Bu görüşün belirleyici noktası, ‘yol bağımlılığı’na (*path dependency*) olan göndermesidir.

Yol bağımlılığı, iktisadi, siyasal, sosyal eyleyenlerin tercihlerinin ve izledikleri yolların başlangıç noktalarınca belirlendiği savlamaktadır. Bunun en önemli nedenini de, ‘yeniden başlamanın’ maliyetli olmasında bulmaktadır. Ağaç dalları, yol bağımlılığı için kullanılan dikkat çekici eğretilmelerdendir: Kök, yani başlangıç verilidir. Gövdeden uzayan dalların farklı uzunluk ve genişlikleri tercihlerin ve tutulan yolların çeşitliliğini gösterir. Hiçbir zaman köke dönüş düşünülmez, çünkü bu hayli maliyetlidir. Bunun yerine, gövdenin başka yerlerinden hareket edilir ki kısa dallar dönülen/vazgeçilen yollar, uzun dallar devam edilen yolları imler¹¹⁹.

Yeni kurumsalcılığın Avrupa Birliği’nin kurumsal yapısına ilişkin söyledikleri yukarıda bahsedilen maliyetle yakından ilgilidir. Liberal hükümetlerarasıcılığın savladığıyla koştur, yeni kurumsalcılık da ulusal hükümetlerin ulus-üstü kurumları ‘kullanmaya’ çalıştığını söyler. Bu ikisi arasındaki farksa; yeni kurumsalcılığın kurumları ikincil eyleyenler olarak değil, önemli ve etkili eyleyenler olarak görmesidir. Böylece, söz konusu kurama göre, ulus devlet hükümetleri ulus-üstü kurumları etkileyerek, bütünleşme sürecine kendi tercih ve çıkarlarını yansıtmaya çalışmaktadır. Bununla beraber, işlem maliyetleri düşünüldüğünde, siyasa yapısıyla ilgili uzmanlık, denetim, danışma gibi konularda ulus-üstü kurumlardan yararlanmak ve onları ‘etkilemek’ ulusal hükümetlerin önemli girişimlerindedir¹²⁰. Bu durumun özel adı, ‘komitoloji’dir (*comitology*): Üye ülkeler, komiteler aracılığıyla önemli bir ulus-üstü eyleyen olan Komisyonu etkileme ve denetleme çalışmaktadır. Söz konusu komitelerin üç türü vardır: danışma komiteleri, işletme komiteleri ve düzenleyici komiteler¹²¹.

Habermas’a göre komitoloji, hükümetler arası bir pazarlığın yaşandığı bir arenadan çok, enformal normların, ihtiyatın, güzel tartışmaların ve oydaşımın, formal oylama kurallarından daha önemli olduğu ‘mahsus ya da müzakereci demokrasi’nin (*deliberative democracy*) teknokratik biçimidir. Gerçekten de komitoloji, telekomünikasyon ve elektrik sektörünün serbestleştirilmesi, şirket evliliklerinin (*merger*) denetimi, Yapısal Fonlar’ın yönetimi gibi konularda yeni kuramsalcılık için bilgi nesnesi oluşturmaktadır¹²².

¹¹⁹ Pollack, **a.g.e.**, s. 140

¹²⁰ Pollack, **a.g.e.**, s. 141-142

¹²¹ Pollack, **a.g.e.**, s. 143

¹²² Pollack, **a.g.e.**, s. 144

Sonuç olarak, yeni kuramsalcılık, daha önce anlatılan dört kuramdan farklı olarak, bütünleşmenin kurumsal boyutuyla ilgilenmiş, onu bütünleşmenin önemli etmenlerinden biri olarak göstermiştir.

3.6. Sosyal İnşacılık (*Social Constructivism*)

Yeni kuramsalcılık gibi, sosyal inşacılık da, bütünleşmenin diğer boyutlarıyla etkileşim halinde olan bir boyutla ilgilenmiştir: sosyal boyutun altında kültür ve kimlik. Bunun nedeni, söz konusu kuramın bilgilimsel (epistemolojik) duruşudur: Sosyal gerçeklik, insanlar ve onların sosyal ve kültürel ilişkileri aracılığıyla ‘inşa’ edilir. Dolayısıyla, sosyal ve kültürel ilişkilerin ve yapının değişmesi sosyal gerçekliğin de değişmesi anlamına gelmektedir¹²³.

Sosyal bilimlerin ünlü ayrımlarından biri olan yapı/eyleyen (*structure-agent*) ayrımında, sosyal inşacılık ortada bir yerde durmaktadır; bireycilik ve yapısalcılığın ortasında olmakla, ne yapıyı eyleye ne de eyleyeni yapıya hapsedmektedir. Bunun yanında, Avrupa Birliği söz konusu olduğunda sosyal inşacılık, kısmen kuramsalcılık dışında, yukarıda anlatılan kuramlardan farklı olarak, çıkarlara ve tercihlere dışsal olarak verili olduğu ya da verili maddi yapıdan çıkarıldığı görüşüne karşı çıkar: Önemli olan, siyasal kültürün, söylemin ve çıkarlar ile tercihlerin sosyal inşasıdır. Örneğin, Fransız siyasetçiler için bir Avrupa Federasyonu fikri cazip gelmektedir; çünkü bu yolla Almanya olabildiğince Avrupa’ya bağlanacak, denetim altına alınacaktır. Alman siyasetçiler içinse, Avrupa Ulus Devletleri ya da Avrupa Egemen Devletleri tasarısı, bütünleşmenin kısıtlayıcı yönlerinden kaçınmak için, daha tercih edilebilir görünmektedir. İşte, sosyal inşacılık için bu durum, yalnız maddi güç, iktisat ve güvenlikle ilgili çıkarlarla değil, iki ülkenin iç yapıları ve siyasal kültürleriyle ‘anlaşılmalıdır’¹²⁴.

Yukarıdaki açıklamalarla birlikte, sosyal inşacılığın Avrupa Birliği’nin daha iyi anlaşılmasına olan üç ana katkısı şunlardır: Birincisi, hem yapı hem de eyleyenin kurucu özelliklerini tanımasıyla, sosyal inşacılık, Avrupalılaştırmanın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. İkincisi, Avrupa hukukunun, kurallarının ve siyasalarının kurucu etkilerinin, Avrupa bütünleşmesinin şekillendirdiği sosyal kimlikler ve eyleyen çıkarlar üzerinde çalışmasını olanaklı kılmaktadır. Üçüncü ve son olarak, sosyal inşacılığın iletişime vurgusu,

¹²³ Nilüfer Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacılık” :

www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/0faR2Hrj9jX5lpILrT7cuVMevJ2KrO.pdf (Erişim Tarihi: 30.04.2009)

¹²⁴ Thomas Risse, “Social Constructivism and European Integration”, **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004, içinde, s.161

Avrupa Bütünleşmesi'nin anlamının eyleyenlerce nasıl kavranıp dağıtıldığını anlamamıza imkan vermektedir¹²⁵.

Söz konusu çalışma alanları ve olanaklar içinde sosyal inşacılığın odaklandığı konulara bakarsak:

-Avrupa Kimliğinin Tartışmalı Doğası: Avrupa'nın siyasal yapılanması ya da bürokrasisi (*euro-polity*) sürdürülebilir olmak için bir kimlik boyutuna gereksinmektedir. Ne ki, Avrupa kimliği tartışmalı bir kimlik türüdür: Sorun, verili bir etnik gruba üyeliği bulunan insanların ulus-kurma sürecine girmesinde/girmemesindedir¹²⁶. Bu anlamda, ulus-üstü bir kimlik inşası olanaksız görünmektedir¹²⁷. Avrupa kuşkucularının (*Euro-sceptics*) siyasal birlik tasarısına getirdikleri en önemli eleştiri de budur: *demos-yok-tezi*. Gerçekten de, birleşik Avrupa söz konusu olduğunda, türdeş bir halkın eksikliği ortaya çıkmaktadır. Fakat; Habermas bu eksikliğin giderilebileceğini savunmaktadır: “*Ulusal bilincin kurulduğu koşullar, eğer ulusal sınırların ötesinde bir kimlik sağlanacaksa, karşılanması gereken ampirik önkoşulları anımsatır: (a) vatandaşlığa dayalı bir Avrupa sivil toplumunun gerekleri; (b) Avrupa çapında siyasal bir iletişim için kamusal bir alanın oluşumu; ve (c) tüm AB vatandaşlarınca paylaşılabılır bir siyasal kültürün yaratılması.*”¹²⁸

Demos-yok-tezine diğer bir karşı çıkış, çok daha sert bir şekilde **Ulrich Beck**'ten gelmiştir: Beck'e göre, Westphalia'da dini-devletten ayıran Avrupa, artık, ulusu da devletten ayırmalıdır. Laik devlet farklı dinlerin yaşaması/yaşatılmasını olanaklı kılmıştır. Ulusun olmadığı devletse, Avrupa'da ulusal sınırların ötesinde; farklı etnik ve siyasal yaşayış tarzlarının kozmopolit hoşgörü ilkesi aracılığıyla, birlikte varolmasını temin etmelidir. Avrupa bunu yapmalıdır çünkü, küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan soru-nlara, ulus-devlet eyleyeninin yanıt veremeyişidir. Beck'e göre, diğer bir gereklilik de, Avrupa'nın, küresel düzenin kurallarını oluşturma savaşımında, Amerika Birleşik Devletleri'nden geride kalmamasıdır: “*Geri çekil Amerika, Avrupa döndü.*”¹²⁹

¹²⁵ Risse, **a.g.e.**, s. 165

¹²⁶ Milletlerin 1789'tan sonraki milliyetçilik akımıyla 'icat' edildiğini savunan modern milliyetçilik anlayışına karşı çıkan Anthony D. Smith,; etnik, sembolik ve kültürel yapıstırcıları vurgulamaktadır. Bununla birlikte, eleştirisini ulusu hazırlayan iktisadi ve ona bağlı olarak sosyal ortama yöneltmemektedir. (Bkz. Anthony D. Smith, **Cultural Foundations of Nations**, Wiley-Blackwell Press, London, 2008)

¹²⁷ Risse, **a.g.e.**, s. 166

¹²⁸ Habermas, **a.g.m.**, s. 102

¹²⁹ Ulrich Beck, “Ulus-devletin Miadı Doldu”: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=244894> (Erişim Tarihi: 30.04.2009)

-Avrupalılık ve Ulusal Kimlikler: Ulusal kültürlerce alımlanan Avrupalılık, nasıl güçlü ve kolektif bir Avrupalı kimliği yaratacak mıdır? Sosyal inşacılığın bu soruyla ilgili iki tespit ve modeli vardır: Birincisi, matruşka modelidir. İçe içe geçmiş kültürler kapsayıcılıklarına göre sıralanır. Örneğin, Rhinelanderli kimliğinin üstünde ve onu kapsayan bir Alman kimliği; Alman kimliği'nin üstünde ise Avrupalılık kimliği bulunabilir. İkincisi, kesişen (*cross-cutting*) kültürler modelidir. Bir kimlik topluluğunun üyeleri, başka kimlik topluluklarına da üye olabilirler. Birinci modelde, bir aidiyet hiyerarşisi göz çarpmaktadır ki konuyla ilgili yapılan anketler, bölgesel ve ulusal kimliklerin çekirdeği oluşturduğu böyle bir hiyerarşinin insanlar arasındaki varlığını doğrulamaktadır. Bununla birlikte, Komisyon çalışanları arasında yapılan çalışma, bunun tam tersini işaret etmektedir: Avrupalılığın çekirdeği oluşturduğu ulusal kimlikler¹³⁰.

-Avrupa Birliği ve Avrupa Kimliği: Yukarıda söz edilenlerle ilgili olarak, **B. Laffan**, Avrupa Birliği'nin 'Avrupalı olmak nedir'in yanıtlanmasında etkin ve hatta hegemon bir kimlik inşacısı rolü oynadığını söylemektedir. Şöyle ki, Avrupa Birliği üyeliği, ulusal devlet kimliklerinin kurucu parçalarından birisi olmaktadır. Bugün Avrupa devletleri, birliğe üye devletler, birliğe üye olmayan devletler, birliğe üyemiş gibi olanlar¹³¹ şeklinde 'ayrılabilir' . Örneğin, Avrupa, Avrupa Birliği'nin işgal ettiği siyasal ve sosyal alanı işaret ettiğinde, orta ve doğu Avrupa ülkeleri için birliğe üye olmak Avrupa'ya dönüş olarak algılanmıştır¹³².

Yukarıda açıklanan kuramlar toplu olarak ele alındığında, açıklama ve anlama evrenlerinin iki ana kümede toplandığı görülmektedir: Bunlardan birincisi, bütünleşme süreci ve onun sonuçlarıyla ilgilidir. Yeni işlevselcilik, hükümetlerarasıcılık söz konusu bu noktalar üzerine yoğunlaşmıştır. İkinci kümedeyse, Avrupa bütünleşmesinin ve yönetişiminin özel yanları bulunmaktadır: Çok düzlemli yönetişim, Avrupalılaştırma, yeni kurumsalcılık ve sosyal inşacılıksa bunlar üzerinde durmaktadır¹³³.

Sonuç olarak, Avrupa bütünleşmesini ele alan kuramlar, başta da belirtildiği gibi, doğdukları sosyal ve siyasal ortamı anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Diğer bir deyişle söz konusu kuramların gidişatı; bütünleşmenin, topluluk ve birlik oluşumunun gidişatıdır.

¹³⁰ Risse, **a.g.e.**, s. 168

¹³¹ Örneğin Norveç, İsviçre gibi ülkeler, birliğe üye olmamakla birlikte, ikili anlaşmalar yoluyla birliğin sağlandığı çoğu imkandan yararlanmaktadır.

¹³² Risse, **a.g.e.**, s. 169

¹³³ Risse, **a.g.e.**, s. 243

4. Avrupa Birliği'nin Siyasal Yansımaları

Daha önce de belirtildiği üzere, topluluk aşamasından günümüze Avrupa Birliği, iktisadi ve siyasal birlik tasarıları ve buna yönelik somut girişim ve etkinlikleriyle, 20. Yüzyılın ikinci yarısına damgasını vurmuş önemli bir ulus-üstü kurumdur. Bu önemli kurumun yapısı ve işleyişinin tanımlanması da, öncelikle siyaset bilimi yazınına ilgilendirmektedir. Bu bağlamda, ilgili yazında öne çıkan iki ana ulus-üstü yapılanma söz konusudur: Konfederasyon ve Federasyon.

4.1. Ulus-Üstü Devlet Dizgeleri: Konfederalizm ve Federalizm

Çağdaş devlet dizgeleri söz konusu olduğunda, siyaset bilimi yazını ikili bir ayırım (*dichotomy*) önermektedir: Devletler üniter ve bi(r)leşik (*compound*) olarak iki ulam içerisine konulmaktadır. Söz konusu genel ayırımın altındaysa üniter devletler için merkezi üniter devletler (Fransa gibi) ve merkezi olmayan (*decentralized*) üniter devletler (Japonya gibi); birleşik devletler içinse konfederal ve federal devletler bulunmaktadır. Bu bağlamda, ilkin üniter devletler ile bi(r)leşik/federal devletlerin özellikleri ve farklarını kısaca belirtmek yerinde olacaktır ki izleyen tablo söz konusu noktaları içermektedir:

Tablo 7: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar

	Üniter Devlet	Federal Devlet
Devlet Sayısı	Tek devlet	İki tür devlet vardır: Bir federal devlet ve birden çok federe devlet
Hukuk Düzeni	Tek bir hukuk düzeni	İki tür hukuk düzeni vardır: Bir federal hukuk düzeni ve birden çok federe hukuk düzeni
Yasama/Yürütme/Yargı Organları	Yasama, yürütme ve yargı organlarından birer tane vardır.	Federal ve Federe özellikli iki tür yasama, yürütme ve yargı organları vardır.
Yetki Paylaşımı	Merkezi idare ve yerel yönetimler arasında kanunla yapılır.	Federal devlet ile federe devletler arasındaki yetki paylaşımı anayasa ile yapılmıştır.

Kaynak: Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 75

Tablodan da anlaşılacağı üzere, üniter ve bi(r)leşik yapıları devletler arasındaki en büyük fark yönetsel düzlem ve yetki paylaşımıdır: Üniter devletlerde siyasal yetki tek bir elde, federal devletlerdeyse paylaştırılmış olarak en az iki yönetsel düzlemedir.

Birleşik devlet dizgelerine baktığımızda, konfederalizm, devletlerin, devlet olarak kendi kimliklerini korudukları ve ‘tam’ bir birleşim (*fusion*) ya da birlikteliğin (*incorporation*) olmadığı birlik olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, konfederal devletlerin kuruluşlarındaki usule bağlı olarak en belirgin özelliklerinden birisi de, uluslararası bir antlaşmaya dayalı olmalarıdır. Diğer bir deyişle, konfederal devletler tek taraflı bir irade beyanı ile değil, devletler arasında yapılan antlaşmayla (*foedus*) kurulur. Federalizme gelindiğinde, karşımıza çıkan genel tanımlama şöyledir: En az iki federal birimi (federal devletin yanında, eyalet, kanton, *province*, *Länder* gibi) içeren birleşik (*unified*) devlettir. Aynı usul özelliğinden yola çıkıldığında, federal devletlerin bir anayasaya bağlı olarak kurulduğu görülür¹³⁴. Konfederal ve federal devlet dizgeleri arasındaki, söz konusu bu ve diğer biçimsel özellik ve farkları bir tabloda gösterirsek:

Tablo 8: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar

	Konfederasyon	Federasyon
Kaynak	Uluslararası antlaşmayla kurulur.	Anayasayla kurulur.
Bağın Niteliği	Üye devletler arasındaki bağ akdidir.	Anayasal niteliktedir
Ayrılma Hakkı	Üye devletler üyelikten çıkabilir.	Ayrılma hakkı yoktur.
Uluslararası Kişilik	Üye devletlerin uluslararası kişiliği devam eder.	Sadece federal devletin uluslararası kişiliği vardır.
Dış İlişkiler	Üye devletler dış ilişkilerde bağımsızdır.	Federe devletler federal devlete bağlıdır.
Zorlama Gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.	Zor kullanma gücü vardır.
Vatandaşlık	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı vardır.	Federal ve federe olmak üzere iki tür vatandaşlık vardır.

Kaynak: Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 75

Biçimsel ve hukuki olarak yukarıdaki tabloda gösterilen farklara sahip olmakla birlikte, konfederasyon ve federasyon arasındaki fark, bir siyasal yapılanmanın kendine özgü özellikleriyle, muğlak hale gelebilmektedir. Diğer yandan, genel anlamda konfederasyonların federal özellikler gösterdiği de söylenebilir. Hatta konfederal dizgeler için, ‘federal birlik’ de denmektedir. Federal dizgenin ayrıldığı noktaysa, federal ‘devlet’ oluşundadır. Söz konusu bu tartışmaya Avrupa Birliği girdiğinde, bu ayrımlar ve farklar kimi noktalarda silik halde, kimi

¹³⁴ Xiaokun Song, “Confederalism. A Review of Recent Literature”, <http://poli.vub.ac.be/publi/orderbooks/federal/08song.pdf> (Erişim Tarihi: 03.05.2009)

noktalarda belirgin şekilde görülmektedir. Dahası, Avrupa Birliği ile birlikte Hükümetlerarası Örgütler (*Intergovernmental Organizations*) ve onların özellikleri de konuya dahil olmaktadır. Bu yüzden, söz konusu üçlünün (konfederasyon, federasyon ve hükümetlerarası örgüt) özellik ve farklılıkları daha ayrıntılı açıklamak gerekmektedir. Maddeler halinde bunlar¹³⁵:

-Birincisi, söz konusu üç siyasal yapılanma da yazılı hukuka dayanmaktadır. Bununla birlikte, hükümetlerarası örgütlerin yazılı hukuku, antlaşma şeklindedir (*treaty-type*). Konfederasyon ve federasyonda ise yazılı hukuk 'pakt' biçiminde ortaya çıkmaktadır. Federasyonda pakt zaman içinde ortadan kalksa da, konfederasyonda devam etmektedir. Başka bir deyişle, federal ülke anayasasını oluşturduktan sonra kurucu birimler arasındaki hukuk anayasaldır; konfederasyonda ise bağımsız ülkeler arasındaki pakt devam etmektedir.

-İkincisi, bu üçlü, varoluş nedenleri bakımından birbirlerinden büyük ölçüde ayrılmaktadır. Hükümetlerarası örgütler, ulusal hükümetlerin ulusal sınırları aşan ve diğer hükümetlerin egemenlik alanlarıyla kesişen etkinliklerinde işbirliğini sağlamak için işlevsel kurumlardır. Bu örgütlerin dayandıkları amaç eşgüdumdür. Federasyonun varlık nedeniyse, onu oluşturan devletleri dönüştürmektir: Birden fazla devlet bir araya gelir ve federal devletin onların egemenliğini devralmasına izin verir. Konfederasyonda, devletlerin statülerine dokunulmamaktadır. Konfederasyonun içerisinde olan ülkeler bağımsızlıklarını ve egemenliklerini sürdürmektedir. Çünkü konfederasyonda birincil amaç, ortak güvenlik, iktisadi çıkarlar vs. şeylerin geliştirilmesidir¹³⁶.

-Üçüncüsü, konfederasyon ve hükümetlerarası örgütlerde bağlayıcı yönetsel yetkiler (*mandate*) olabildiğince aza çekilmiştir. Bu siyasal yapılanmalarda üye ülkeleri bağlayacak kararlar, üzerlerinde anlaşmaya varılmış sınırlı alanlarda söz konusudur. Kararların gerçekleşmesi ve yürütülmesinden üye ülkeler sorumludur. Bununla birlikte, konfederasyon ve federasyonlar, 'birlik içinde çeşitlilik' özelliği ve [en az] iki kademeli yönetimleriyle hükümetlerarası örgütlerden ayrılmaktadır: Güvenlik, askeri birlik ve eşgüdüm gibi işleri içeren dış ilişkiler konusunda federal ya da konfederal hükümetler sorumludur. İç/dış ticaret, ortak ve tek pazarın kurulması gibi konularda yine bu tarz hükümetler, bu yönetim düzeyi sorumludur. Eğitim, kamu sağlığı, kültür gibi konulardaysa, federal yönetimlerde bölge, konfederal yönetimlerdeyse üye ülkeler sorumludur.

¹³⁵ Song, **a.g.m**, <http://poli.vub.ac.be/publi/orderbooks/federal/08song.pdf>

¹³⁶ Konfederasyonun tarihsel örnekleri bunu göstermektedir: İsviçre, Hollanda, Almanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde kurulan konfederasyonlar temelde ortak savunma amaçlıdır. Sonraları savunmanın ötesine geçmek isteyen söz konusu bu ülkeler, Hollanda hariç, federasyona dönüşmüştür.

-Dördüncü ve son olarak, söz konusu bu üçlü karar organlarının kuruluşu ve işleyişi bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır: Hükümetlerarası örgütler ve konfederasyonlarda karar organları üye ülkelerden gelen delegelerden oluşan ortak (*shared, joint*) konseylerdir. Konseylerin toplantı aralıkları ve uygulanacak usuller üye ülkelere kararlaştırılmıştır. Federasyondaysa, iki odalı bir karar organı vardır. Bunlardan birisi, doğrudan halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşur. İkinci odanın (ki birincisi üzerinde söz sahibidir) oluşumuysa federasyonların kendi düzenlemelerine göre değişmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri senatosu, her eyaletten eşit sayıda ve halk oyuyla seçilen temsilcilerden oluşurken, bu odanın Almanya'daki karşılığı Bundesrat'ın hiçbir özelliği Amerika'dakiyle bir değildir: Temsilciler seçilmez, atanırlar. Bununla birlikte, Länder'lerin eşit temsili yoktur.

Çoğunluk oyu, hükümetlerarası örgütler ve genellikle federasyonlarda belirleyici olurken, konfederasyonlarda çoğunluk oyunun yanında 'veto' da kullanılmaktadır. Konfederasyon için önemli konularda (dış ilişkiler, güvenlik vs.) veto başvuru olan bir yöntem olmakla, daha az önemli konular çoğunluk oyuyla karara bağlanmaktadır. Bunun yanında, karar alma süreç ve düzeneklerini belirleyen önemli bir etken de bütçedir: Hükümetlerarası örgütler ve konfederasyonlarda üyelere gelen parayla ortak bir bütçe oluşturulmaktadır. Böylece, daha fazla akçalı katkısı olan üyenin, siyasi ve iktisadi nüfuz bağlamında, görece üstünlüğü vardır. Federasyondaysa bütçe büyük oranda dolaylı ve dolaysız vergi gelirlerinden oluştuğundan ve gelirlerin dağıtımını federal hükümet yaptığından, bölgesel yönetimler, federal hükümete 'tabi'dir.

Yukarıda anlatılan üç tür örgütlenme/siyasal yapılanma Avrupa Birliği'ni tanımlamak amacıyla, benimsenerek ya da dışlanarak, kullanılmaktadır. İmdi, çalışmada bu üç genel tanımlama Avrupa Birliği özelinde ele alınacak; ele alınan tanımlama ve özelliklerin Avrupa Birliği'ndeki yansımaları üzerinde durulacaktır.

4.2. Halihazırda Konfederal Olan Avrupa Birliği

20. Yüzyıl Avrupa'sı ve dünya için önemli iktisadi ve siyasi bir eyleyen olmakla birlikte, Avrupa Birliği'ni hem dışarıdan bir bakışla, hem de içeriden tanımlamak zordur. Birlik dahi kendisini tanımlamakta zorlanmaktadır¹³⁷. Birliğin resmi internet sitesinde, “*Avrupa Birliği, ne Amerika Birleşik Devletleri gibi bir federasyon; ne de sadece hükümetler arası işbirliği için kurulmuş Birleşmiş Milletler gibi bir örgüt değildir. Aslında, yeganedir. Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkeler bağımsız, egemen uluslar olarak kalmaktadır, fakat bu ülkeler dünyada kendi başlarına sahip olamayacakları nüfuzu elde etmek için egemenliklerini birleştirmişlerdir.*”¹³⁸ denilmektedir. Söz konusu tanım ele alındığında ilksel olarak iki çıkarımda bulunulabilir. Birincisi, tanım hem kılısal hem kuramsal anlamda gayet ‘hükümetlerarasıcıdır’: Birliği oluşturan ülkelerin egemenlikleri saklı kalmakla birlikte, egemenliklerin birleştirilmesinden söz edilmektedir. İkincisi, tanımda örtülü olarak konfederalizm işaret edilmektedir: Amerika Birleşik Devletleri gibi bir federatif ülke belirtilmiş, bunun yanına esnek bir uluslar işbirliği ya da birlikteliği (*association of nations*) hükümetlerarası bir örgüt olarak Birleşmiş Milletler konmuştur. Açıkta bırakılan, daha doğrusu örtülü olarak imlenen noktaysa konfederal yapılanma ya da egemen uluslar birliğidir. Konfederalizm aynasını birliğe tuttuğumuzdaysa yansıyanlar aşağıdaki gibidir:

4.2.1. Siyasal Örgütün Kuruluşu

Konfederal ve federal siyasi düzenlerin birbirlerinden ayrıldıkları ilk nokta ‘kuruluşları’dır. Birincisi uluslararası antlaşmaya dayanan bir örgüt ya da birlik; ikincisi, anayasa ile oluşturulmuş bir devlettir.

Avrupa Birliği, AKÇT’yi kuran antlaşmadan Nice Antlaşması’na değin olan bir uluslararası antlaşmalar silsilesi üzerinde yükselmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan konfederal vurgular şöyledir: İlkin; söz konusu uluslararası antlaşmalar, önceden değinildiği üzere, Avrupa Konseyi’nin (*European Council*) tasarrufu altındadır. Hükümet başkanları antlaşmanın yapım evresinden imzasına kadar son söze sahiptir. Bu durum, kendisi de bir uluslararası antlaşma olan, fakat daha önce imza edilen antlaşmaların yerini alması düşünülen ve kaldırılması ve değiştirilmesi tamamen Konsey’e tabi olmayan Anayasa ile giderilmeye

¹³⁷ Bir basın toplantısında, Komisyon Başkanı **Barosso**, resmi sitede verilen tanımlamayı hemen hemen aynen tekrarladıktan sonra, birliği zora dayanmayan bir ‘imparatorluk’ olarak dahi nitelemektedir. Başkandan hemen sonra söz alan komisyoner **M. Wallstrom** ise birliği bir futbol takımına benzetip, “*Solutions United*” (Çözümler Birliği) deyimini kullanmaktadır. Basın toplantısının videosu için: <http://www.youtube.com/watch?v=-I8M1T-GgRU> (Erişim Tarihi: 03.05.2009)

¹³⁸ http://europa.eu/institutions/index_en.htm (Erişim tarihi: 03.05.2009)

çalışılmış, başarılı olunamamıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde anlatıldığı gibi, Avrupa Birliği büyük bir mevzuat yığını olan Müktesebatla karşı karşıyadır. Anayasa tasarısının kılışsal amacı, Avrupa mevzuatını sadeleştirmektir.

Birleşik yapıli örgütlenmelerde devletler arasındaki bağı kuruluşu anlamında ve yukarıda belirtilen ölçüt ve özellikler çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin konfederal özellikte bir örgüt olduğu söylenebilir.

4.2.2. Siyasal Yapılanma

Yukarıda da belirtildiği gibi, konfederal ve federal siyasi yapılanmaları sadece üniter devletlerden değil, aynı zaman da hükümetlerarası örgütlerden ayıran en önemli nokta, en az iki yönetim düzleminin/katmanın bulunmasıdır. İlgili siyasal düzenleri birbirlerinden ayıran farksa, yönetsel düzlemlerin birbirleriyle olan bağımlılık ilişkileridir. Avrupa Birliği'ndeki yönetsel düzlemlerin sayısı, ulus-üstü, ulusal ve bölgesel olarak üçtür (bkz. Şekil 2). Bu üçlü arasındaki ilişkiler de ulusal düzlemin dolayımından geçmektedir. Ne var ki, bütünleşmeye ilişkin kuramlarda da anlatıldığı gibi, ulusal hükümetler ulus-üstü düzlemi, diğer bir ifadeyle Avrupa Birliği düzlemini etkilemeye çalışmakta, bu düzlem yoluyla da bölgeseli değiştirmektedirler. Etkileşimli bir süreç olarak, bölgesel düzlem de ulus-üstüne, ulusal hükümetlerin 'marifeti'yle değil, kendi inisiyatif ve etkinlikleriyle etkide bulunmaya çalışmaktadır¹³⁹.

Yukarıda anlatılan bu durumla birlikte, ulus-devletler Avrupa Birliği içerisinde en etkili eyleyenler olmayı sürdürmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, ulus-üstünde alınan kararların meşruiyet ve haklılık (*justification*) ölçüsünün, tarım/çevre siyasası gibi bazı istisnalar dışında¹⁴⁰, hala ulus-devletlerin tekelinde oluşudur. Dahası, ilgili bölümde anlatıldığı gibi, Ekim 2009'a kadar yürürlüğe girmesi öngörülen¹⁴¹ Lizbon Antlaşması'yla ulusal meclislerin 3'te 1'inin Komisyon faaliyetlerini durdurabileceği öngörülmüştür. Bu bakımdan, Avrupa Birliği konfederal bir özellik taşımaktadır: Çok düzlemlili bir yönetim

¹³⁹ M. Keating ve L. Hooghe, "By-passing the Nation State? Regions and the EU Policy Process", **European Union: Power and Policy-making**, ed. John Richardson, Routledge Press, New York, 1996 içinde, s. 217

¹⁴⁰ Gerçekten de; diğer siyasaların arasında, bu siyasa alanları en Avrupalılaştırmış (*Europeanized*) olanlarıdır. Avrupa'da çevre ve tarımla ilgili konuların yüzde sekseninden fazlası Avrupa Birliği düzeyinde karara bağlanmaktadır. (bkz. Tanja A. Börzel ve Thomas Risse, "When Europe Hits Home: Europeanisation and Domestic Change", **European Integraion online Papers (EIoP)**, Vol. 4, No.15, 2000)

¹⁴¹ *Irishtimes*'ın bir haberi; İrlandalı seçmenlerin son ekonomik buhran sonrasında, Avrupa Birliği'nin daha güçlü sosyal haklar sağlayacağı düşüncesiyle, Lizbon Antlaşması'na 'evet' deme eğiliminde olduğunu kaydetmektedir. Referandum'un Ekim 2009'da yapılması öngörülmektedir: *Irishtimes*, "Support for Yes Vote on Lisbon Continues to Grow", <http://www.irishtimes.com/newspaper/ireland/2009/0518/1224246810409.html> (Erişim Tarihi: 04.05.2009)

yapısına sahip olsa da, Avrupa Birliği'nde kurucu birimler (*constituent*) olan ulus-devletler birliğin yönetiminde halen çok belirleyici eyleyenlerdir.

Yine ulus-üstü dizgelerin özelliklerinde değinildiği üzere, konfederal yapılı birliklerde karar organları üye ülkelerden gelen temsilcilerden oluşmaktadır. Avrupa Birliği düzeyindeki üçlü yönetsel yapıya baktığımızda da bu görülmektedir: Parlamento dışında, Komisyon ve Konsey, konfederal karar organlarına örnektir: Konsey üye ülkeden birer bakandan, Komisyonsa yine her üye ülkeden birer temsilciyle oluşturulmaktadır.

4.2.3. Yurttaşlara Doğrudan Etki

Konfederal birliklerde alınan kararlar, belirlenen siyasalar ilkin üye devletleri bağlamakta; ilgili gerçekleştirme ve uygulamalar üye ülkelerin sorumluluğuna bırakılmaktadır. Dolayısıyla, konfederasyonun ülke yurttaşları üzerinde doğrudan işlem yapmaları söz konusu değildir. Konu Avrupa Birliği özelinde değerlendirildiğindeyse, konfederal/federal çizgisi belirsizleşmektedir: Avrupa Birliği düzeyinde kurulan kurumlardan bazıları özerk oldukları gibi, tasarruf alanlarında doğrudan uygulanabilir düzenlemeler getirebilmektedir. Örneğin, Avrupa Merkez Bankası'nın düzenleyici gücü böyledir: “*Avrupa Merkez Bankası'nın düzenleyici gücü; kuruma, bağlayıcı yönetsel yetkilerini Topluluk düzenlemeleri ya da üye ülkelere bağlı olmadan, özerk şekilde yerine getirebilmesine olanak vermektedir. (...) Hukuki olarak bağlayıcı olması amacıyla Merkez Bankası'nca alınan önlemler, Avrupa Adalet Divanı'nın incelemesi ve yorumuna açıktır.*”¹⁴²

Yukarıdaki bu durumla birlikte, konfederasyonların belirli alanlarda (iktisadi, askeri işbirliği gibi) güç birliği için kurulduğu dikkate alındığında, iktisadi bir ‘dev’ olan Avrupa Birliği için Merkez Bankası'nın bu önemli rolü ve dolaysız/aracısız etkisi federatiften çok konfederatif bir özelliği sergilemektedir.

4.2.4. Ortak Bütçe

Üye ülkelerin her birinin toplam ulusal gelirlerinin binde 7,3'ü Avrupa Birliği bütçesine aktarılmaktadır ki bu bütçenin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturmaktadır. Geri kalan yüzde 30'luk kısım, hemen hemen eşit bir biçimde, birlik üyesi olmayan ülke mallarından alınan harçlar

¹⁴² Hanspeter K. Scheller, **The European Central Bank: History, Role, and Functions**, Avrupa Merkez Bankası Basın Bürosu, Frankfurt am Main, 2004, s. 68: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2009)

ve üye ülkelerin uyumlulaştırılmış katma değer vergisinden (bkz. 2.2. Tek Avrupa Şartı) gelen paylardan oluşmaktadır¹⁴³.

Hükümetlerarası örgütler ve konfederal örgütlerin özelliklerinde de belirtildiği gibi, bu tür devlet topluluklarında bütçe, kurucu parçalar ya da üye ülkelerden gelmektedir. Federal devletlerdeyse bütçe, büyük oranda doğrudan ya da dolaylı vergi gelirleriyle oluşturulmaktadır. Avrupa Birliği, bütçesi büyük oranda üye ülke gelirlerinden alınan paylarla sağlanması dolayısıyla, konfederal bir özellik göstermektedir¹⁴⁴.

4.2.5. Uluslararası Kişilik ve Dış İlişkiler

Konfederasyona katılan ülkelerin hukuki kişilikleri, diğer bir deyişle kendilerini üçüncü kişilere karşı temsil yetenekleri devam etmektedir. Federasyon düzeninde, uluslararası ilişkiler federal hükümetin yetki alanına girmektedir (Bkz. Tablo 8).

Avrupa Birliği'nin 'resmi' tanımında da, sözü edilen konfederal öge vurgulanmıştır: Bağımsız ve egemen devletler, daha güçlü olmak için egemenliklerini birleştirmişlerdir. Buna karşılık, anayasa tasarısı ve Lizbon Antlaşması'yla ilgili bölümde belirtildiği gibi, Avrupa Birliği ve onun çatısı altındaki Komisyon, Merkez Bankası gibi kurumların da tüzel kişiliğe sahip olması düşünülmektedir.

Dış ilişkilere bakıldığında, tasarıda 'Birlik Dışişleri Bakanı' olarak adlandırılan, Lizbon'daysa 'Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi' olarak daha yumuşak bir ifadeyle geçen yetkili, birliğin dışişlerinde ortak temsili için öngörülmektedir. Bunlarla birlikte, kurucu parçalar olan ulus-devletlerin kişilikleri devam etmektedir ki bu özellik, Avrupa Birliği'ni, ulus-üstü devlet dizgeleri açısından, konfederasyon ulamına sokmaktadır.

4.2.6 Yetki Paylaşımı

Birliğin *Trias Politicas*'ı olan Konsey, Komisyon ve Parlamento arasındaki yetki paylaşımı konfederalizme yakın durmaktadır. Hatta, Avrupa Zirvesi ya da Devlet Başkanları Konseyi olarak bilinen Avrupa Konsey'i, birliğin en önemli karar organı, siyasa alanında rehber ve itici gücüdür ki hükümetlerarası özellik göstermektedir.

¹⁴³ European Commission (b), **The European Union Budget at a glance**, Publication Office, Brüksel, 2007, s. 6

¹⁴⁴ Alberta Sbragia, "The Future of Federalism in the European Union": <http://www.ucis.pitt.edu/euce/about/pdfs/ECSA-Canada-May-04.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2009)

Söz konusu bu üçlü karar alma ve uygulama süreçlerinde, çeşitli usuller aracılığıyla, birbirleriyle ‘iletişim’ içerisinde: Danışma Usulü (*Consultation*), Konsey’in, Komisyon’dan gelen bir tasarı üzerine hem Parlamento’ya, hem de Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ile Bölgeler Komitesi’ne danıştığı yöntemdir. Olur Alma (*Assent*) ise, Konsey’in bazı önemli konularda Parlamento’dan mutlak çoğunlukla istediği izin için kullanılmaktadır. Birlikte uygulanan bir diğer usulde Eş-Karar’dır (*Co-Decision*). Birlik hukukunun oluşturulmasıyla ilgili olmakla birlikte, bu usulde, Parlamento, Konsey’in yasama görevine ortak olmaktadır: Konsey’in ve Parlamento’nun farklı görüşlerde olduğu konular, bu iki kurumdan eşit sayıda temsilcilerle oluşan uzlaşma komitesince giderilmektedir¹⁴⁵.

Konsey ve Komisyon konfederal özelliklere sahip olsalar da, doğrudan seçimlerle oluşturulan Parlamento federal özellikte bir kurumdur ve Avrupa düzeyinde kararlar da söz hakkı doğrudan seçimlerin ilk kez yapıldığı 1979’dan beri artmaktadır. Fakat, Avrupa Konseyi de hesaba katıldığında, Parlamento ‘üç karşı tektir’.

4.2.7. Ayrılma Hakkı

Konfederatif birliklerin federal devletlerden ayrıldıkları noktalarda belirtildiği gibi (bkz. Tablo 8), birliği oluşturan üyeler, üyelikten ayrılabilir. Federal devletlerdeyse kurucu parçaların ayrılma hakkı yoktur.

Anayasa tasarisinin 60. maddesinde (bkz. 2.4.1 Avrupa İçin Bir Anayasa) ve Lizbon Antlaşması’nda, Avrupa Birliği’ne üye ülkelere birlikten çekilme hakkı tanınmıştır. Bu hakkın kullanımındaki koşul, çekilme kararının 2 sene önceden bildirilmesi, diğer bir deyişle üyelikten çekilmek için 2 sene beklenmesidir. Böyle bir düzenlemeye sahip olmakla, Avrupa Birliği önemli bir konfederatif özellik göstermektedir.

Yukarıda değinilen özellikler, Avrupa Birliği’nin siyasal düzeninin, konfederatif özellikler çerçevesinde, somut yansımalarıdır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği federatif özellikler de göstermektedir. Ulus-üstü devlet dizgeleri anlatılırken değinildiği gibi, konfederal siyasi yapılar, içerilerinde federal özellikler de barındırmaktadır. Ve hatta, **M. Forsyth**’e göre, konfederalizm, federal devlete geçiş aşamasıdır. Şöyle ki, konfederasyon, devletler arası (*inter-state*) ilişkilerin, devletler içi (*intra-state*) ilişkilere dönüştürülmesinde ara aşamadır¹⁴⁶.

¹⁴⁵ European Commission (c), **How the European Union Works**, Publication Office, Brüksel, 2005, s. 8-9

¹⁴⁶ Song, **a.g.m**, <http://poli.vub.ac.be/publi/orderbooks/federal/08song.pdf>

Bu bakış açısıyla bakıldığında, Avrupa Birliği'nin tarihçesi, kısmen bu görüşü doğrulamaktadır (bkz. Tablo 2). Bir araya gelen egemen devletler, oluşturdukları topluluğu uluslararası antlaşmalar yoluyla güçlendirmiş ve birliğe dönüştürmüşlerdir. Bununla birlikte günümüzde istedikleri, birliğe tüzel kişilik vermek, Avrupa'yı bir ve güçlü bir uluslararası eyleyen olarak görmektir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Avrupa'nın maddi sınırları içerisindeki en kararlı ve tek siyasal tasarısı ve de Avrupa Bütünleşmesi'nin lokomotifi olan Avrupa Birliği, halihazırda konfederatif özellikler gösteren siyasal ve kurumsal yapısını federatif öğeler ekleyerek 'güçlendirmek' istemektedir.

4.3. Federal Avrupa'nın Yansımaları

S. Fabbrini, Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı ve örgütlenme mantığıyla diğer ulus-üstü dizge ve devletler içerisinde, Avrupa Birleşik Devletleri'ne daha çok benzediğini söylemektedir. Fabbrini'nin ölçütleri, belli üye ülkelerin bir araya gelmesi (*aggregation*), söz konusu iki siyasal örgütlenmenin de büyük nüfuslu geniş topraklardan ortaya çıkması ve bu ikilinin büyük ekonomilerinin bulunmasıdır¹⁴⁷. Yine de Fabbrini, Avrupa Birliği'nin tamamıyla ya da arı bir biçimde, Amerika Birleşik Devletleri gibi bir federal devlet dizgesine sahip olmadığını da eklemektedir: Amerika Birleşik Devletleri'nde iktidarın yatay ve dikey ayrılığı ve bi(r)leşik bir cumhuriyet kurma amacını taşıyan açık (*explicit*) bir anayasal tercih vardır. Avrupa Birliği'nde ise iktidarın yatay ayrılığı (Konsey, Komisyon ve Parlamento) olmasına rağmen, dikey ayrılık ve açık bir anayasal tercih yoktur¹⁴⁸. Bununla birlikte, Avrupa Birliği, konfederatif dizgelerde olduğu gibi, federatif özellikler de göstermektedir. Bu durumun adını eski Komisyon Başkanı Delors, 'Ulus-devletler Federasyonu' (*Federation of Nation States*) olarak koymaktadır¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Sergio Fabbrini (a) **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005 içinde, s. ix

¹⁴⁸ Sergio Fabbrini (b), "Is the EU Exceptional? The EU and the US in Comparative Perspective", **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005 içinde, s. 3-4

¹⁴⁹ Charles Leben, "A Federation of Nations States or a Federal State", <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/00f0301EN.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

Gerçekten de birliğin; geniş toprakları ve büyük bir nüfusuyla birlikte, üye devletlerin hukuku üzerinde bir hukuku, ortak para birimi ve bütçesi, yeni gelişen bir askeri yetisi vardır¹⁵⁰. Bu federatif öğeler aşağıda tek tek ele alınmaktadır.

4.3.1. Genişleme ya da Belli Üye Ülkelerin Bir Araya Gelmesi

Çalışmanın başında da vurgulandığı gibi, Avrupa Birliği'nin iktisadi ve siyasi tasarısı, uluslararası ilişkilerde daha güçlü ve etkili olmak amacıyla, Avrupa'nın maddi sınırlarında gerçekleşmektedir. Bu anlamda, söz konusu tasarısı Avrupa ülkelerini kapsamaktadır: Avrupa'nın maddi sınırları içinde yer almakla birlikte, aday ülkeler için iktisadi (Maastricht Kriterleri) ve siyasi (Kopenhag Kriterleri) koşulları vardır (bkz. 2.3.1. Maastricht Antlaşması). Açık ve net olarak konulan bu şartlar sağlandıktan sonradır ki 'her Avrupa devleti üyelik için başvurabilir.'

Avrupa Birliği'nin siyasi coğrafyasının ve nüfusunun büyümesi genişleme süreciyle olmaktadır. Bu sürece kısaca bakarsak¹⁵¹:

-Birinci Genişleme: 1961 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere, AET'ye girmek için başvuruda bulunsalar da, De Gaulle'ün İngiltere vetosuyla, bu süreç 70'lerin başına değin uzamıştır: AET, 1 Ocak 1973 tarihi itibarıyla 9 üyeli bir topluluk haline gelmiştir.

-İkinci Genişleme: Anti-demokratik düzenlerinden kurtulan Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in başvurularından, Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'de sonuçlanmış, ikinci genişlemede Avrupa Topluluğu'nun üye sayısı 10 olmuştur.

-Üçüncü Genişleme: Yukarıda bahsedildiği gibi, İspanya ve Portekiz, Yunanistan'dan tam beş sene sonra, 1986'da topluluğa üye olmuştur. Bu ikinci ve üçüncü genişlemede beliren soru-n, bu üç ülkenin diğer ülkelere göre iktisadi geri kalmışlığıdır. Yine de, bu durum bir 'teşvik' olarak algılanmış, yeni pazarlar ve 'Akdeniz kıyıları' birliğe kabul edilmiştir.

-Dördüncü Genişleme: Üçüncü genişlemenin aksine, 1 Ocak 1995'te Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın Avrupa Birliği'ne katılımı 'sorunsuz' bir süreçtir. Söz konusu bu ülkeler için, birliğe uyum kısa ve rahat olmuştur. Bununla birlikte, Finlandiya ve İsveç'le birlikte diğer bir

¹⁵⁰ John Law, "The European Reinvention of Confederalism", http://www.portedeurope.org/IMG/pdf/Law_Paper.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

¹⁵¹ Mehmet Yiğit, Hüsamettin İnaç, Ümit Güner, "Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB'nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2007: <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/1541.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

İskandinavya ülkesi Norveç, 1972 ve 1994'te yaptığı iki referandumda da, halkından birliğe 'hayır' yanıtı almıştır.

-Beşinci Genişleme: Avrupa Birliği için 'big bang' olarak addedilen, 1 Mayıs 2004'te gerçekleşen bu genişleme, Malta, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Macaristan, Polonya, Estonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya ve Letonya'yı birlik üyesi yapmıştır. Sayılan ülkelerin, birliğe hem iktisadi hem de siyasi uyumları için PHARE programı uygulanmıştır¹⁵².

-Altıncı Genişleme: Balkan ülkeleri, Romanya ve Bulgaristan bu genişlemeyle birliğe 1 Haziran 2007'de dahil olmuşlardır. Bu genişlemeye birlikte birlik şu andaki üye sayısına ulaşmıştır.

Beşinci ve altıncı genişlemeden sonra birlik, karar alma düzenekleri ve usullerinde çeşitli değişikliklere gitmiş, ilgili karar organlarının (Komisyon ve Parlamento) kompozisyonları yeni üye ülkelere göre uyarlanmıştır. (bkz. 2.3.3. Nice Antlaşması) Bundan sonraki olası genişleme(ler) için şu anda üç aday ülke vardır: Ülkemiz Türkiye'nin yanında, Makedonya ve Hırvatistan birliğe resmen üye ülkelerdir ve müzakereleri, Makedonya dışında, başlamıştır. Bunun yanında olası üye ülkeler, Komisyon'un ilgili web sayfasında; Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Bosna Hersek ve Karadağ olarak belirtilmektedir¹⁵³.

Yukarıda anlatılan genişlemelerle birlikte, Avrupa'daki siyasal tasarı gerçekleşmekle birlikte, Fabbrini'nin de belirttiği gibi; Avrupa Birliği siyasi haritasını genişletmekte daha büyük bir nüfusun üzerinde söz sahibi olmaktadır.

4.3.2. Hukuk Düzeni

Avrupa Adalet Divanı, ulusal hukukların üstünde hukuk kurabilmesi özelliğiyle federatif bir yapıdadır. Spinelli; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi bir federal yapıyı Avrupa isterken, dikkate aldığı noktalardan birisi de budur: Nasıl Amerika'da, federal düzeni koruyan bir yüksek mahkeme varsa, Avrupa'da da Adalet Divanı vardır (bkz. 2.4.1 Avrupa İçin Bir Anayasa).

¹⁵² http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/phare/index_en.htm (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

¹⁵³ http://ec.europa.eu/enlargement/countries/index_en.htm (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

Avrupa Adalet Divanı, federasyon eğiliminin yüksek olduğu, bütünleşme hareketinin başında öngörülmüştür. Divan, aynı durumlar karşısında üye ülkeler arasında farklı hukuki uygulamaların ortaya çıkmasının önüne geçmektedir. Bununla birlikte, Divan, Avrupa Birliği içerisindeki üye devletler, kurumlar ve kişiler arasındaki anlaşmazlıkları da çözmektedir. Avrupa hukukunun uygulanmasında, Komisyon’la birlikte görevlidir¹⁵⁴. Böylelikle, Adalet Divanı’nın işlemleri Avrupa’daki tüzel kişiliklerle birlikte, gerçek kişileri ‘doğrudan’ bağlamaktadır. Dahası, Adalet Divanı, Avrupa Birliği ya da topluluk hukukunun uygulanmamasından doğan kişisel zararların tazminini isteyebilmektedir¹⁵⁵.

İlgili bölümde de vurgulandığı gibi, konfederasyon dizgeleri için geçerli olmayan ‘doğrudan etki’, federasyonlara özgüdür. Bu özelliği göstermekle, Avrupa Birliği’nin hukuk düzeni federatiftir.

4.3.3. Ortak Para Birimi

Ortak para biriminin oluşturulması, Roma Antlaşması’yla birlikte öngörülen iktisadi bütünleşmenin en önemli öğelerinden birisidir. Bununla birlikte, Avrupa Para Birliği (*European Monetary Union, EMU*) 1969’taki Hague Konferansı sırasında öngörülmüştür. Bundan sonra atılacak en önemli adım Delors ile birlikte, 1989 yılında olmuş: Kendi adını taşıyan planda, parasal birliğin amacı ve gerçekleşme süreci açıklanmıştır (bkz. 2.3.1. Maastricht Antlaşması). Simgesel önemi ile birlikte ortak para biriminin en önemli işlevi, üye ülke ekonomilerinin birbirlerine uyumunu ve ilgili ortak siyasa alanlarında eşgüdümü sağlamaktır¹⁵⁶.

Federal dizgelerin devlet örgütlenmeleriyle anıldığını tekrar hatırlayarak, devletin en önemli belirimlerinden birisinin para olduğunu, bu anlamda, Avrupa Birliği’nin federal bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz.

4.3.4. Avrupa Vatandaşlığı

Bir önceki başlıkla bağlantılı olarak, bir devletin iktisadi erkinin önemli göstergelerinden birisini para birimi oluştururken, siyasi erkinin önemli yansımalarından birisi de vatandaşlıktır. Birlik özelinde, Maastricht Antlaşması’yla kurulan Avrupa Vatandaşlığı,

¹⁵⁴ Commission (b), **a.g.e.**, s. 25

¹⁵⁵ Alec Stone Sweet, “The Constitutionalization of the EU: Steps towards a supranational polity”, **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005 içinde, s. 48

¹⁵⁶ Guglielmo Carchedi, **For Another Europe: A Class Analysis of European Economic Integration**, Verso Press, New York, 2001, s. 132

Amsterdam Antlaşması'nda değiştirilmiş haliyle, ulusal vatandaşlıkların yanında tamamlayıcı bir statüde bulunmaktadır¹⁵⁷. Bununla birlikte, birliğin ilgili direktifi, birlik vatandaşlığının gerektirdiği hakların altında olan üye ülkeleri askeri şartları sağlamaya çağırmakta ve üye ülke vatandaşlarının birlik sınırları içerisindeki oturma/yaşama koşullarını düzenlemektedir: birlik vatandaşları için, hiçbir işlem yapmaksızın ya da izin almaksızın, 3 aya kadar istenilen ülkede yaşamak mümkündür. Bununla birlikte kalıcı yerleşim için de izin alınabilmektedir¹⁵⁸. Dahası, Maastricht Antlaşması'nda, birlik vatandaşlarının oturmakta olduğu yerlerden Parlamento ve belediye başkanlığı seçimlerine aday olabilecekleri belirtilmektedir (bkz. 2.3.1 Maastricht Antlaşması md. 8).

Söz konusu yasal düzenlemelerle birlikte, birlik içinde *de facto* bir vatandaşlığın, Avrupalılığın oluşturulması üzerinde tartışılmaktadır (bkz. 3.6. Sosyal İnşacılık). Yine de, kağıt üzerinde de olsa, 'vatandaşlık' birliğin sergilediği federal özelliklerdendir.

4.3.5. Askeri Yeti

Uluslararası ilişkiler düzleminde daha etkin söz sahibi olma arayışındaki birlik, askeri yetisini de güçlendirmek istemektedir. Ortak Dış İlişkiler ve Güvenlik Siyaseti kapsamında, Avrupa Birliği, 2003'e kadar, kendisinin başını çektiği (*EU led*) askeri operasyonlarda, BAB'a üye ülkelerden 60 gün içinde ve en az bir yıllığına Petersberg Görevleri'ni¹⁵⁹ karşılayacak 50.000 ila 60.000 kişilik birlik toplamayabilir hale gelmelerini istemiştir¹⁶⁰.

Alman Başbakan **Merkel**, önümüzdeki elli yıl içerisinde federal bir Avrupa öngörmese de, daha güçlü bir Avrupa ordusuna olan ihtiyacı açıkça belirtmektedir¹⁶¹. Bununla birlikte, üye ülkelerin askeri yetileriyle karşılaştırıldığında, küçük de olsa bir 'Avrupa Ordusu' bulunması, birliğe federal bir özellik kazandırmaktadır.

4.4. Çağcıl Bir Konfederal Dizge Olarak Avrupa Birliği

Yukarıda bahsedilen federal ve konfederal dizgelerin özelliklerini kısmen de olsa beraber içeren Avrupa Birliği, çelişik bir siyasal yapılanma olarak da algılanmaktadır. Bu durum, 'federal devletsizlik açmazı' (*federal non-state paradox*) olarak tanımlanmaktadır. Avrupa

¹⁵⁷ J. H. Weiler, **The Constitution of Europe**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 324

¹⁵⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:229:0035:0048:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 10.05.2009)

¹⁵⁹ Petersberg Görevleri; insani yardım, barışı koruma ve kriz yönetimi gibi görevlerden oluşmaktadır. BAB'a üye ülkeler yalnızca Avrupa Birliği'ne değil, NATO'ya da askeri destek taahhüdünde bulunmuştur.

¹⁶⁰ Çayhan, **a.g.m.**, s. 38

¹⁶¹ <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article1560631.ece> (Erişim Tarihi: 11.05.2009)

Birliği'nde federal pek çok özellik bulunmasına rağmen, bu özellikleri doğrudan uygulayacak bir hükümet ya da yönetim yoktur¹⁶². Bu açmaza bir çıkış yolu olarak yönetim kavramı öne sürülmektedir: Yalnızca kamusal değil, özel sektör ve sivil toplum eyleyenlerinin de, karar alma süreçlerinde etkin rol oynadığı, nüfuzun söz konusu eyleyenlere yatay olarak dağıldığı bir yönetim süreci olarak yönetim, Avrupa Birliği'nin siyasal işleyişiyle birlikte anılmaktadır. Hatta birliğin bu özelliği için 'çağdaş siyasetin post-devletçi durumu' denilmektedir¹⁶³.

İlgili diğer bir tartışmaysa, çağcıl bir siyasal örgütlenmeyi 'klasik' tanım ve ulamlar içerisine sokma konusundadır: **D. Elazar**'a göre, nasıl demokrasi 2500 sene önceki bulunmuş ve anlamı değişikliklere uğramış olarak kullanılmaktaysa, 20. yüzyılın iktisadi ve siyasal bir görüngüsü olarak, Avrupa Birliği de anlamı değişmiş 'eski' kavramlarla tanımlanabilir¹⁶⁴. Gerçekten de, Avrupa Birliği'nin uyguladığı konfederalizm, yukarıda açıklanan klasik özellikler göz önüne alındığında, bir konfederal birlikten daha çok şeyi ifade etmektedir. Federal dizge özellikleri anımsandığında da, birliğin tam bir federalizm olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle Avrupa Birliği, "*konfederalizmden daha çok, federalizmden daha az bir şeydir.*"¹⁶⁵

Yukarıdaki tartışmalarla bağlantılı olarak siyasal anlamda konfederal bir birlikten daha 'donanımlı' olan Avrupa Birliği, konfederalizmi yeniden icat etmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere, Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra kutupsuz kalan dünyada, devletler bölgesel birlik ve bütünleşmeler yoluyla güçlerini birleştirmeye çalışmaktadır. Bu güç birlikleri içinse, 'güçlendirilmiş' konfederalizm uygun bir seçenek olarak görülmektedir. Bunun nedenlerini, **Jing Li** şöyle açıklamaktadır: Birincisi, küçük devletler konfederal bir yapılanma içerisinde ekonomik güçlerini birleştirme eğilimindedir. İkincisi, etnik farklılıklardan kaynaklanabilecek ayrılıkçı hareketler konfederal dizge içerisinde önlenmektedir. Üçüncüsü, birbirine bağımlılığın giderek arttığı dünyada, komşu ülkeler birbirleriyle konfederal bağlar kurup iktisadi yetilerini en verimli şekilde kullanmak çabasıdadır. Son olarak, güvenlik alanında işbirliğini geliştirmede uluslararası toplumun örgütlenişi konfederal modelden yararlanmaktadır. Li, Çin üzerine olan çalışmasında, konfederalizmin yeniden dirilişinin en önemli örneği olarak Avrupa Birliği'ni işaret

¹⁶² Law, **a.g.m.**, http://www.portedeurope.org/IMG/pdf/Law_-_Paper.pdf

¹⁶³ Fabbrini (b), **a.g.e.**, s.4

¹⁶⁴ D. Elazar'dan aktaran: J. Law, **a.g.m.**, http://www.portedeurope.org/IMG/pdf/Law_-_Paper.pdf

¹⁶⁵ Larry Siedentrop'tan aktaran: Habermas, **a.g.m.**, s. 95

etmektedir¹⁶⁶. **J. Weiler**, söz konusu bu durumu şöyle belirtmektedir: Avrupa Birliği bir süper devlet değildir; bir egemen uluslar topluluğu da (*an association of sovereign nations*) değildir. Birliğe üye ülkeler, birliğin kararlarına federal bir devletteki gibi uymaktadır, fakat bu bir yasal mesele değildir. Devletlerin birliğe katkıları ‘özerk, gönüllü bir hareket’tir (*autonomuos voluntary act*). Avrupa yönetimi, diğer ülkelerin, siyasi toplulukların, irade toplamıdır¹⁶⁷. **J. Solana** ise, bu yapılanmanın temel taşıını ‘etkin bir çok taraflılık’ (*effective multi-lateralism*) olarak adlandırmaktadır¹⁶⁸.

Sözü edilen tüm bu görüş ve saptamalardan sonra, denebilir ki, Avrupa Birliği, [bütün iç dinamikleri ve çıkar çatışmalarıyla] Avrupa bütünleşmesi, üye ülkelerin özellikleri ve dünya siyasetinin özelliklerine koşut, ‘yeni’ bir kılıgısal ve kuramsal konfederalizmi temsil etmektedir.

¹⁶⁶ Jing Li, “Assessing the Relevance of Confederalism to Cross-Straight Integration and China’s Reunification”, **East Asia, An International Quarterly**, Vol. 22, No. 3, 2006, <http://www.springerlink.com/content/6kkf02504411lebr/> (Erişim Tarihi: 12.05.2009)

¹⁶⁷ J. Weiler’den aktaran: Anthony Giddens, **Europe in the Global Age**, Polity Press, Cambridge, 2007, s. 213

¹⁶⁸ Javier Solana, “Common Future”, **The Future of the European Union**, ed. M. Nail Aklan, Platin Yayın-Dağıtım, Ankara, 2007 içinde, s. 6

SONUÇ

Avrupa, dünya tarihinin hemen her evresinde önemli rol oynamış bir kıtadır. Özellikle, Reform ve Rönesans'tan sonra Avrupa, dünyanın iktisadi, siyasi, sosyal, kültürel vb. alanlarında belirleyici bir etmen olmuştur. Bununla birlikte Avrupa, Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi gibi tüm dünyayı etkileyen iktisadi ve siyasi hareketlerin anayurdudur. Avrupa tarihi, devrimler, ihtilaller, işçi hareketleri, öğrenci hareketleriyle 'devingen' bir tarihtir ki, bu özellik, 20. Yüzyılda kendini iyice göstermiştir. Avrupa ve dünyaya büyük zarar veren I. ve II. Dünya Savaşı'nı söz konusu yüzyılın ilk yarısında tecrübe ettikten sonra, Avrupa ülkeleri kalıcı barışı sağlamaya yönelmişlerdir.

Avrupa Kömür Çelik Birliği kalıcı barış isteğinin ilk somut adımı, bu isteğin temsil edildiği ilk kurumdur. Bununla birlikte, iktisadi ve siyasal anlamda 'Büyük ve Bütünleşik Avrupa' düşüncesi de AKÇT'nin çekirdeğinde bulunmaktadır. Ne var ki, iktisadi alanda bütünleşme, AKÇT'nin kurulduğu 1950'lerden sonra, 60'larda siyasal birlik düşüncesini sindirmiştir. Bunun bir yansıması olarak, AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu olmuştur. Sonrasında, barış tasarısı ve isteğinin kurumsal adı Avrupa Topluluğu olmuştur. 1980'lerin ikinci yarısına kadardır ki, siyasal birlik düşüncesi dile getirilmemiştir. Tek Şart'ın öncesinde yayımlanan Beyaz Kitap'la birlikte Avrupa vardığı sapağı açıkça dile getirmiştir: *"Avrupa bir sapağın karşısında durmaktadır. -uzlaş ve kararlılıkla- Ya ileriye gideceğiz ya da eski vasatlığımıza geri döneceğiz. Şimdi, Avrupa iktisatlarının bütünleşmesine de karar verebiliriz, ya da varolan derin sorunlarla yüzleşmemiz için gereken siyasi iradenin yokluğu yüzünden, bırakırız Avrupa bir serbest ticaret alanından başka bir şey olmaz."*

Beyaz Kitap'tan yapılan bu alıntı, iktisadi anlamda bir dev olan Avrupa'nın siyasal anlamda da güçlenmesi gerekliliğini kesin bir biçimde dile getirmekle birlikte, sonucu Tek Avrupa Şart'ı olmuştur. Topluluk düzeyindeki kurumlara daha çok siyasal yetki verilmiş, kurumsal işleyiş ve prosedürler daha 'sıkı' bir siyasal yapılanmaya uygun hale getirilmiştir. Bu hareket 90'ların başında, Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte hız kazanmış, 1993'te Avrupa Birliği kurulmuştur. Bunun yanında, Sovyetlerin güdümünden çıkan orta ve doğu Avrupa ülkeleri, 'daha yakın bir birlik' için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Söz konusu bu ülkeler, 2004 ve 2007 yılındaki genişlemelerle birlikte Avrupa Birliği'ne dahil olmuşlardır. Bunun öncesindeyse, Amsterdam ve özellikle Nice Antlaşmaları bu büyük genişlemelerin yaratacağı değişimin birliğe uyumunu temin etmişlerdir.

Bugün Avrupa Birliği, 27 üye ve yaklaşık 500 milyon nüfusa varan bir bölgesel bütünleşme hareketinin sonucudur. Bütünleşme yalnızca iktisadi alanda değil, siyasal alanda da sağlanmaktadır: Avrupa düzeyinde alınan kararlar ulusal ve bölgesel düzeyi etkilemektedir. Bununla birlikte, ulusal ve bölgesel eyleyenler ulus-üstü eyleyenleri de etkilemeye çalışmaktadır. Bu bütünleşmeyi açıklamaya ve anlamaya çalışan kuramlarsa, hem uluslararası ilişkiler hem de siyaset bilimi yazınından alınmıştır. Yeni işlevselcilik, hükümetlerarasıcılık, çok düzlemli yönetim, Avrupalılaşıma, yeni kurumsalcılık ve sosyal inşacılık, bütünleşme hareketi ve onun kurumsal şekillenışı açıklamakta istihdam edilen önemli kuramlardır. Bunlar arasından, Avrupalılaşıma hem ortaya çıktığı tarihsel kesit itibariyle (1990'lar), hem de açıklama yetisiyle öne çıkmaktadır: Hem ulus-üstü düzeye ilişkin siyasa yapımı ve karar süreçlerini hem de bunun ulusal ve bölgesel boyutunu bir arada ele alan söz konusu kuram; bütünleşmeyi küreselleşmeyle birlikte ele alıp Avrupa içinde beliren yeni bir yönetim anlayışına dayandırmaktadır. Bu kuramın yanında, sosyal inşacılık, sosyal ve kültürel içerimleriyle, Avrupa'da oluşturulan 'Avrupalılık', 'Avrupalı Kimliği'ni açıklamak ve anlamakta gayet işlevseldir: Sosyal algılar ve anlayışlar zaman içerisinde değişebilir, hatta yıkılıp yeniden inşa edilebilir. Sosyal inşacılık, siyasal bütünleşmeden geçen yolun bir Avrupalı kimliğinin oluşturulmasından geçtiğini vurgulamaktadır.

İktisadi ve siyasal bütünleşmenin en önemli ürünü, Avrupa Birliği'nin temsil ettiği ulus-üstü siyasal ve kurumsal yapılanmadır. Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi, Komisyon ve Parlamento'nun taşıdığı bu ulus-üstü düzeni siyaset bilimi terminolojisiyle tanımlama girişimleri iki noktada yoğunlaşmaktadır: Federal Avrupa ve Konfederal Avrupa. Bununla birlikte, bu ayırım söz konusu siyasal yapılanmanın taşıdığı özellikler nedeniyle net olmamaktadır. Uluslararası bir antlaşmaya dayanan, egemen ve bağımsız devletlerin kurduğu birlik, konfederal bir yapılanma olarak görülse de; doğrudan seçimle belirlenen temsilcilerden oluşan meclisi, üye ülkelerin üzerinde bir hukuku, ortak para birimi, ortak dış siyasası, askeri yetisi vb. özellikleriyle federal bir devletin özelliklerini sergilemektedir. Birleşik bir devlet gibi hükümeti olmamakla, Avrupa Birliği, kamu kuruluşlarına, özel işletmelere ve sivil toplum kuruluşlarına açık olan etkileşimli bir yönetim süreci olarak değerlendirilen yönetime dayanan, gevşek bir federal yapılanma sergilemektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği, *“konfederalizmden daha çok, federalizmden daha az bir şeydir.”*, ki böyle bir modelle konfederalizme yeni bir yorum getirmekte, klasik bir ulus-üstü modeli kendi iç siyasetine ve çağdaş uluslararası ilişkilere uygulamaktadır.

KAYNAKLAR

....., **The Treaties of Rome and the Headlines**, European Commission (a), Publication Office, Belgium, 1997.

....., **The European Union Budget at a glance**, European Commission (b), Publication Office, Brüksel, 2007.

....., **How the European Union Works**, European Commission (c), Publication Office, Brüksel, 2005.

Anderson, C. Jeffrey, **Europeanisation in Context**, Oxford University Press, New York 2003.

Bache, Ian, "Europeanization and Multi-level Governance: Empirical Findings and Conceptual Challenges":

http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2008/papers/wp08_16.pdf,

(Erişim Tarihi: 17.04.2009).

Beck, Ulrich, "Ulus-devletin Miadı Doldu":

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=244894> (Erişim Tarihi: 30.04.2009).

Begg, David, Fischer, Stanley, Dornbusch, Rudiger, **Economics**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997.

Börzel, Tanja A. ve Risse, Thomas, "When Europe Hits Home: Europeanisation and Domestic Change", **European Integraion online Papers (EIoP)**, Vol. 4, No.15, 2000.

Burgess, Michael, "Federalism", **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004.

Carchedi, Guglielmo, **For Another Europe: A Class Analysis of European Economic Integration**, Verso Press, New York, 2001.

Church, Clive H., Phinnemore, David, **European Union and European Community**, Prentice Hall, London, 1994.

Çayhan, Esra, "Towards a European Security and Defence Policy: With or Without Turkey?", ed. Ali Çakıroğlu, Barry Rubin, **Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics**, Frank Cass Press, New York, 2003.

Dedeoğlu, Beril, **Adım Adım Avrupa Birliği**, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996.

Dinler, Zeynel, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001.

Economic and Social Committee, European, **Welcome to Your Committee**, Office For Official Publications of the European Communities, Italy, 2004.

Fabbrini, Sergio (a) **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005.

Fabbrini, Sergio (b), "Is the EU Exceptional? The EU and the US in Comparative Perspective", **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005.

George, Stephen, Bache, Ian, **Politics in the European Union**, Oxford University Press, New York, 2001.

Giddens, Anthony, **Europe in the Global Age**, Polity Press, Cambridge, 2007.

Gilbert, Mark, "European Federalism: Past Resilience, Present Problems", **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005.

Glencross, Andrew, "Altiero Spinelli and the Idea of the US Constitution as a Model For Europe: The Promises and Pitfalls of an Analogy.", *Journal of Common Market Studies*, Volume 47, Issue 2:
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/121668189/PDFSTART>
 (Erişim Tarihi: 03.04.2009).

Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006.

Habermas, Jürgen, "Avrupa'nın Niçin Bir Anayasaya İhtiyacı Var?", çev. Selen Göbelez, **Conatus Çeviri Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 3, İstanbul, 2005.

Heaton, Herbert, **Avrupa İktisat Tarihi**, Çev. M. Ali Kılıçbay-Osman Aydoğuş, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.

Hooghe, Liebset, Marks, Gary, "Unravelling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance", 2003:
<http://www.unc.edu/%7Egwmmarks/assets/doc/hooghe.marks.unravelingcentralstate.appr.2003.pdf>
 (Erişim Tarihi: 17.03.2009).

Howell, K. E., "Developing Conceptualisations of Europeanisation", **Queen's Papers on Europeanisation**, No. 3, 2004.

Karacasulu, Nilüfer, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacılık" :
www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/0faR2Hrj9jX5lpILrT7cuVMevJ2KrO.pdf
 (Erişim Tarihi: 30.04.2009).

Karlık, S. Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, 2005.

Kazgan, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Keating M. ve Hooghe, L., "By-passing the Nation State? Regions and the EU Policy Process", **European Union: Power and Policy-making**, ed. John Richardson, Routledge Press, New York, 1996.

Kurpas, Sebastian, “The Treaty of Lisbon—How much ‘Constitution’ is left?”: shop.ceps.eu/downfree.php?item_id=1568 (Erişim tarihi: 07.04.2009).

Kurt, Ümit, *Kapitalizmin Krizi ve Sol*, **Birgün Gazetesi**, Yıl: 5, Sayı: 1786 (Tarih: 06.03.2009).

Law, John, “The European Reinvention of Confederalism”, http://www.portedeurope.org/IMG/pdf/Law_-_Paper.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

Leben, Charles, “A Federation of Nations States or a Federal State”, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/00f0301EN.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

Li, Jing, “Assessing the Relevance of Confederalism to Cross-Straight Integration and China’s Reunification”, **East Asia, An International Quarterly**, Vol. 22, No. 3, 2006, <http://www.springerlink.com/content/6kkf02504411lebr/> (Erişim Tarihi: 12.05.2009).

March, James G., Olsen, J. P., “The Logic of Appropriateness”: http://www.arena.uio.no/publications/wp04_9.pdf (Erişim Tarihi: 29.04.2009).

Marks, Gary, Hooghe, Liebet, “Contrasting Visions of Multi-Level Governance”: www.cor.europa.eu/COR_cms/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentID=475c3369-3216-43ff-9fe8-45d8a0338f9d (Erişim Tarihi: 10.03.2009).

Molle, Willem, **The Economics of European Integration**, Dartmouth Pres, London 1990.

Neack, Laura, **The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century**, Rowmana & Littlefield Publishers, Boston, 2003.

Özen, Çınar, “Neo-Functionalism and the Change in the Dynamics of Turkey-EU Relations”, **Perceptions, Journal of International Affairs**, Eylül-Ekim 1998: <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume3/September-November1998/ozen.PDF> (Erişim Tarihi: 08.04.2009).

Parsons, Craig, **A Certain Idea of Europe**, Cornell University Press, London, 2003.

Paun, Nicolae, “About European Values in a Global World”, http://ec.europa.eu/education/programmes/ajm/conf07/paun_en.pdf (Erişim Tarihi: 06.03.2009).

Pinder, John (a), **The European Union: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2001.

Pinder, John (b), **The Building of the European Union**, Oxford University Press, New York, 1998.

Pollack, Mark A., “The New Institutionalism and European Integration”, **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004.

Radaelli, M. Cladio, “Whither Europeanisation? Concept Stretching and Substantive Change”, *European Integration Papers*, Vol. 4, No. 8, 2000.

Risse, Thomas, “Social Constructivism and European Integration”, **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004.

Rosamond, Ben, **Theories of European Integration**, Oxford University Press, New York, 2001.

Rosenbloom, David H., Robert S. Kravchuk, **Public Administration**, McGraw Hill Press, Boston 2005.

Roy, Joaquin, “Reflections on the Treaty of Rome and Today’s EU”: http://www6.miami.edu/eucenter/Roy_ReflectionsTreatyRome_spec07_edi.pdf (Erişim Tarihi: 10.03.2009).

Sander, Oral, **Siyasi Tarih**, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

Sbragia, Alberta, “The Future of Federalism in the European Union”: <http://www.ucis.pitt.edu/euce/about/pdfs/ECSA-Canada-May-04.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2009).

Scheller, Hanspeter K., **The European Central Bank: History, Role, and Functions**, Avrupa Merkez Bankası Basın Brosu, Frankfurt am Main, 2004, s. 68: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2009).

Schimmelfennig, Frank, “Liberal Intergovernmentalism”, **European Integration Theory**, ed. Antje Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, New York, 2004.

Smith, Anthony D., **Cultural Foundations of Nations**, Wiley-Blackwell Press, London, 2008.

Solana, Javier, “Common Future”, **The Future of the European Union**, ed. M. Nail Aklan, Platin Yayın-Dağıtım, Ankara, 2007.

Song, Xiaokun, “Confederalism. A Review of Recent Literature”, <http://poli.vub.ac.be/publi/orderbooks/federal/08song.pdf> (Erişim Tarihi: 03.05.2009).

Stradling, R., Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli, çev. Ayfer Ünal, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

Sweet, Alec Stone, “The Constitutionalization of the EU: Steps towards a supranational polity”, **Democracy and Federalism in the European Union and the United States: Exploring Post National Governance**, ed. Sergio Fabbrini, Routledge Press, New York, 2005.

Tanilli, Server, **Uygarlık Tarihi**, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Tekeli, İlhan, **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Tilly, Charles, **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletleri’nin Oluşumu**, çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, 2001.

Yiğit, Mehmet, İnaç, Hüsamettin, Güner, Ümit, “Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB’nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2007:
<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/1541.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

Weiler, J. H., **The Constitution of Europe**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Wiener, Antje, Diez, Thomas, **European Integration Theory**, Oxford University Press, New York, 2004.

İnternet Uzantıları:

<http://conventions.coe.int/treaty/EN/Treaties/html/005.htm> (Erişim: 23.03.2009).

http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/index_en.htm (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/phare/index_en.htm
 (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

http://en.euabc.com/upload/rfConstitution_en.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2009).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:229:0035:0048:EN:PDF>
 (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

http://europa.eu/abc/history/index_en.htm (Erişim Tarihi: 07.04.2009).

http://europa.eu/institutions/index_en.htm (Erişim tarihi: 03.05.2009).

<http://european-convention.eu.int/pdf/LKNEN.pdf> (Erişim tarihi: 07.04.2009).

<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.htm> (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/03/23&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (Erişim Tarihi: 01.04.2009).

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3954327.stm> (Erişim Tarihi: 07.04.2009).

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6901353.stm> (Erişim tarihi: 07.04.2009).

<http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSTREAT/TR2.htm> (Erişim Tarihi: 01.04.2009).

<http://www.dip-badajoz.es/eurolocal/entxt/emu/antecedentes/delors.htm>
 (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

<http://www.ena.lu/> (Erişim Tarihi: 31.03.2009).

<http://www.irishtimes.com/newspaper/ireland/2009/0518/1224246810409.html>
 (Erişim Tarihi: 04.05.2009).

<http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199281954/freelecturer/chapter07.ppt>
(Erişim Tarihi: 08.04.2009).

<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article1560631.ece>
(Erişim Tarihi: 11.05.2009).

<http://www.youtube.com/watch?v=-I8M1T-GgRU> (Erişim Tarihi: 03.05.2009).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : İsmail Cem KARADUT

Doğum Tarihi ve Yeri : 17.12.1982 Eskişehir

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : H. Ahmet Kanatlı Süper Lisesi

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tez Konusu : Federasyon/Konfederasyon Sapağında Avrupa Birliği:
Avrupa Birliği'nin Ulus-üstü Yapısına Dair Bir Değerlendirme

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faalivetler

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : İnönü Mal Müdürlüğü, Milli Emlak Memuru (2007-2008)
Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma
Görevlisi (2009)

Adres : Turgutreis Caddesi Moral Apartmanı No: 5/16 ANTALYA

Tel. no : 0554 909 72 33